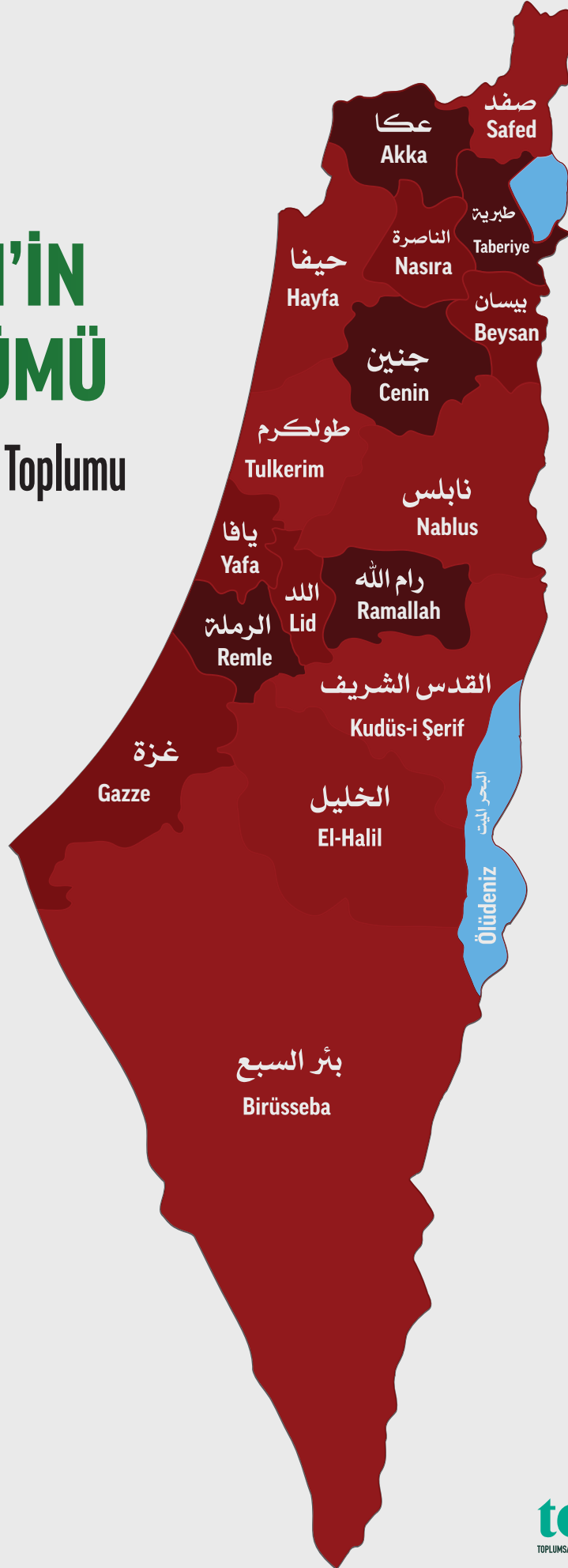

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ

Verilerle Filistin Toplumu

İLKE YAYINLARI: 236
ARAŞTIRMA RAPORLARI: 16
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Proje Yürütücüsü: Ahmet Sait Öner

Proje Danışmanları: Elyesa Koytak, M. Hüseyin Mercan, Ramazan Tiyek

Yazar: Şüheda Nur Uzuntaş

Görüş Yazıları: Ghassan Elkahlout, Ola Awad, Sari Hanafi

Yayın Koordinatörü: Mehtap Nur Öksüz

Veri Derleme & Görselleştirme: Şüheda Nur Uzuntaş, Yunus Yeşil

Katkıda Bulunanlar: Ayşe Hümeyra Oduncu, Büşra İslam, Elif Sağır, Şena Kader, Yunus Yeşil

Tasarım: Seyfullah Bayram

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2024

Atf: Uzuntaş, Ş. N., Awad, O., Elkahlout, G. & Hanafi, S. (2024). *Filistin'in görünümü: Verilerle Filistin toplumu* (Araştırma Raporu 16/2024). İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı. <https://ilke.org.tr/filistin-gorunumu-verilerle-filistin-toplumu>

E-ISBN: 978-625-8350-93-7

DOI: <http://dx.doi.org/10.26414/ar16>

İLKE Vakfı, toplumsal meselelerle ilgili bilgi, politika ve strateji üreten, karar alıcılara yol gösterecek araştırmalar yapan ve gelecek için gerekli birikimin oluşmasına katkı sağlayan bir sivil toplum kuruluşudur.

Bu rapor, Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM) tarafından hazırlanmıştır. TODAM; adil, hakkaniyetli ve müreffeh bir toplum hedefini hayata geçirmek üzere düşünce ve strateji üretmektedir.

Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul | +90 216 532 63 70 | bilgi@ilke.org.tr | ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfının yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfını bağlamaz.

İçindekiler

Takdim	8
Giriş	9
7 EKİM ÖNCESİNDE FİLİSTİN'İN SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERİ	
Demografi	14
Çalışma Hayatı	20
Ekonomi	26
Sağlık	32
Eğitim	38
İSRAİL ŞİDDETİ: VERİLERLE ABLUKA	
Abluka ve Kısıtlamaların Filistinlilerin Günlük Yaşamına Etkisi	46
Sömürgeci Yerleşimci Şiddeti	56
Diasporadaki Filistinliler	64
7 Ekim'den Bu Yana	68
UZMAN GÖRÜŞLERİ	
Filistin'in Sosyo-Ekonomik Durumu, <i>Dr. Ola Awad</i>	71
Kayıpların Esiri: Mülksüzleştirmeden Sömürüye İsrail'deki Filistinli İşçilerin Mücadelesi, <i>Dr. Ghassan Elkahlout</i>	77
Mekan-Kırımdan Soykırıma: Gazze Savaşı ve Batı'nın Kayıtsızlığı, <i>Prof. Dr. Sari Hanafi</i>	81
Sonuç ve Değerlendirme	88
Kaynakça	90
Yazarlar Hakkında	95

Grafik ve Haritalar

Grafikler

Grafik 1. Nüfus (Milyon Kişi, 2000-2023)	15
Grafik 2. Bebek Ölüm Hızı (% , 1990-2022)	15
Grafik 3. Yaş Piramidi (Bin Kişi, 2023)	17
Grafik 4. Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yaş, 2010-2023)	17
Grafik 5. Medyan Yaş ve Bağımlı Nüfus Oranı (2010-2023)	19
Grafik 6. Nüfus Yoğunluğu (Nüfus/km ² , 2018-2023)	19
Grafik 7. İşgücündeki Nüfus (15 Yaş ve Üzeri) (% , 2000-2023)	21
Grafik 8. İşsizlik Oranı (15 Yaş ve Üzeri) (% , 2000-2023)	21
Grafik 9. Genç İşsizlik Oranı (15-24 Yaş) (% , 2015-2022)	23
Grafik 10. Çalıştığı Yerde Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı (% , 2023)	23
Grafik 11. Mezun Olunan Bölüme Göre İşsizlik Oranı (% , 2022)	23
Grafik 12. Çalışma Yerine Göre Çalışanların Ortalama Günlük Kazancı (YİŞ, 2015-2023)	25
Grafik 13. Ekonomik Faaliyetlerin GSYH'ye Katkısı (% , 2022)	27
Grafik 14. GSYH Büyüme Oranı (% , 1995-2022)	27
Grafik 15. GSYH (Milyon Dolar, 1995-2023)	27
Grafik 16. Filistin ve İsrail'de Kişi Başı GSYH (Bin Dolar, 2000-2022)	29
Grafik 17. Kayıt Dışı İstihdam (% , 2009-2022)	29
Grafik 18. Cinsiyete Göre Kayıt Dışı İstihdam (% , 2009-2022)	29
Grafik 19. Sağlık Harcamaları Toplamı ve Kişi Başına Sağlık Harcaması (Dolar & Milyon Dolar, 2000-2022)	33
Grafik 20. Sağlık Harcamalarının GSYH'ye Oranı (% , 2000-2022)	33
Grafik 21. Sağlık Harcamalarında Hanehalkının Cepten Yaptığı Harcamaların Payı (% , 2000-2022)	35
Grafik 22. Hastane Sayısı (2010-2022)	35
Grafik 23. Bin Kişi Başına Doktor ve Yatak Sayısı (2012-2022)	37
Grafik 24. Evrensel Sağlık Hizmetleri Kapsama Endeksi Puanı (2000-2021)	37
Grafik 25. Eğitim Düzeyine Göre Nüfus (% , 1995, 1997, 2000, 2000-2022)	39
Grafik 26. Filistin'de Engelli Öğrencilerin İhtiyaçlarına Göre Uyarlanmış Altyapı ve Materyallere Sahip Okulların Oranı (% , 2012-2023)	39
Grafik 27. Eğitim Düzeyinin Tamamlanma Oranı (% , 2009-2022)	39
Grafik 28. Cinsiyete Göre Lise Eğitimini Tamamlama Oranı (% , 2009-2022)	41
Grafik 29. Tevcihi Başarı Oranı (% , 2016-2021)	41
Grafik 30. NEET Oranı (15-24 Yaş)(%, 2000-2022)	43

Grafik 31. Yahudi Yerleşim Birimi Sayısı ve Yerleşim Yeri Sayısı (1967-2023)	47
Grafik 32. Sömürgeci Yerleşimci İşgalci Sayısı (Bin Kişi, 1988-2022)	47
Grafik 33. Yıl İçerisinde İsrail Tarafından İşgal Edilen Alan Miktarı (Dönüm, 2015-2023)	49
Grafik 34. Gazze'de Günlük Ortalama Elektrik Ulaşılabilen Süre (Saat, 2017-2024)	49
Grafik 35. Su Kesintisi Sıklığının Dağılımı (% , 2020)	51
Grafik 36. Hanehalkından En Az Bir Kişinin İlaç Eksikliği Nedeniyle Tedavi Olamadığı Hanehalkı Oranı (% , 2018-2020)	51
Grafik 37. İşgal Yönetimi Askerlerinin Saldırıları, Sömürgeci Yerleşimcilerin Saldırıları ve Saldırılarda Zarar Gören Sivillerin Sayısı (2023-2024)	57
Grafik 38. Batı Şeria'da ve Kudüs'te İşgalciler Tarafından Sökülen Ağaç Sayısı (2023-2024)	57
Grafik 39. İsrail Tarafından Yasadışı Olduğu Bahanesiyle Yapılan Ev Yıkımları (2006-2024)	59
Grafik 40. İsrail Tarafından Yapılan Tutuklamalar (7 Ekim 2023 - 12 Ağustos 2024)	59
Grafik 41. İsrail Tarafından Yapılan İdari Gözaltılar (1989-2024)	61
Grafik 42. Gözaltında ve İdari Gözaltında Olan Çocuk Sayıları (2008-2024)	61
Grafik 45. UNRWA Kayıtlarına Göre Kayıtlı Filistinli Mülteciler (Milyon Kişi, 1951-2023)	65
Grafik 43. UNRWA Kayıtlarına Göre Filistinli Mültecilerin Yaşadığı Yere Göre Dağılımı (% , 2022)	67
Grafik 44. Dünya Genelindeki Toplam Filistinli Nüfusun Dağılımı (% , 2024)	67

Haritalar

Harita 1. Bölgelere Göre İşsizlik Oranı (15 Yaş ve Üzeri) (2017)	25
Harita 2. Bölgelere Göre GINI (2017)	31
Harita 3. Bölgelere Göre NEET Nüfusunun Yoğunluğu (2017)	43
Harita 4. BM 181 Sayılı Kararla Kabul Edilen Taksim Planı (1947)	48
Harita 5. Oslo Anlaşmalarına Göre Batı Şeria'nın Yönetimsel Ayrımı ve Ayrım Duvarı (1995)	50
Harita 6. Batı Şeria'da Hareket Kısıtlamaları ve Bölge İçindeki Erişim Engelleri (2023)	54
Harita 7. Filistin İçerisindeki Mültecilerin Bölgelere Göre Dağılımı (2017)	65

Kısaltmalar

Amnesty	Uluslararası Af Örgütü
CWRC	Colonization of Wall and Resistance Commission
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
ICBS	İsrail Merkezi İstatistik Bürosu
MAS	Palestine Economic Policy Research Institute
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
PCBS	Filistin Merkezi İstatistik Bürosu
SDG	Sustainable Development Goals (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri)
BM	Birleşmiş Milletler
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mülteciler için Yardım ve Bayındırlık Ajansı
UAWC	Union of Agricultural Work Committees (Tarımsal Çalışma Komiteleri Birliği)
World Bank	Dünya Bankası
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
YİŞ	Yeni İsrail Şekli

Takdim

Av. Ahmet Sait Öner

İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

Siyonist İsrail 7 Ekim 2023 tarihinde Gazze'ye saldırarak on yıllardır devam ettirdiği terör eylemlerine bir yenisini daha ekledi. Ardı arkası kesilmeyen terörün 1948'den beri devam eden saldırıların planlı bir parçası olduğu herkesçe malumdur. Üstelik bu terör artarak devam etti ve birinci yılına erdiğimiz bu tarihlerde Lübnan topraklarının işgal girişiyle kapsamını genişletti.

Başta Müslümanlar olmak üzere dünyanın vicdanlı vatandaşları bu vahşi katliamlara karşı seslerini yükselttiler. Ancak uluslararası hukuku kendi mülkü gibi gören batı bloku tüm bu olan biteni görmezden gelerek İsrail terörüne arka çıktı. Denilebilir ki; dünya bu süreçte İngiliz Yahudi medeniyetinin karanlık yüzünü Amerika ve İngiltere'nin İsrail'e aktif desteğiyle açıkça görmüş oldu.

Kuşkusuz Gazze'de yaşanan bu zulmün muhasebesi yapılacak ve küresel sistemlerin dönüşümünün bir sacayağı olarak kaydı tutulacaktır. İLKE Vakfı, bir düşünce kuruluşu olarak şahitliklerini bu kayıt tutma üzerinden yapmaktadır. 7 Ekim saldırılarının yıl dönümünde Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezimiz TODAM'ın hazırladığı bu rapor nüfustan, eğitime, sağlıktan, ekonomiye kadar birçok alanda Gazze saldırılarının bilançosunu çıkarmaya çalışmaktadır.

Filistin'in Görünümü raporuyla Siyonist İsrail saldırılarının Gazze halkı üzerindeki etkilerini ölçmeye çalıştık. 7 Ekim öncesinde Filistin'in sosyo-ekonomik göstergeleri üzerinden demografik yapı, çalışma hayatı, ekonomik görünüm, sağlık hizmetleri, eğitim düzeyi oranlarını çıkarıp değerlendirdik. Bunun yanında abluka altında bulunan bölgelerde ablukanın günlük yaşama etkisi, su kesintilerinin sıklık dağılımı, tedaviye erişimde hane halkı oranı, yıkılan ev, sökülen ağaç sayılarına kadar Filistinlilerin yaşadığı sorunların veriler üzerinden kaydını tuttuk.

İLKE Vakfı, veri temelli araştırmalar yapma misyonuyla bu raporu vücuda getirdi. Böylece raporun karar alıcılara, politika üreticilere ve farklı disiplinlerde çalışmalarını yürüten araştırmacılara kaynaklık teşkil edeceğini umuyoruz. Aynı zamanda tarif edilmesi güç boyutlarda vahşet ve zulümlerin yaşandığı Filistin davasının muştulu yarınlarına şahitlik hükmünde katkı sunmasını arzu ediyoruz. Raporun yazarları Araştırmacı Şüheda Nur Uzuntaş, Dr. Ola Awad, Dr. Ghassan Elkah-lout ve Prof. Dr. Sari Hanafi başta olmak üzere tüm yayın ekibine katkıları için teşekkür ederiz.

Giriş

Şüheda Nur Uzuntaş

Araştırmacı, İLKE Vakfı

Filistin’de 1948’den bu yana işgal devam etmekte; siyonist yönetimin saldırıları dönem dönem yoğunlaşmaktadır. İşgalci İsrail yönetimi, 7 Ekim 2023’ten bu yana kitlesel şiddeti soykırım boyutuna taşımıştır. 7 Ekim olaylarından bu yana yaşanan insani kayıp, İsrail’in Filistinlilere yönelik büyük çaplı etnik temizlik olan 1948 Nekbesini aşmıştır. Tarih kitaplarında karşılaştığımız etnik temizlik ve soykırım suçlarını canlı bir şekilde görüyor, İsrail’in insanlık suçu işlediğine şahit oluyoruz. Sosyal Veri olarak bu şahitliği somutlaştırmak ve Filistin hakkında veri temelli bir kaynak oluşturmak amacıyla Filistin’in Görünümü raporunu hazırladık.

Filistin Verileri

Rapor hazırlığının ilk ayağında Sosyal Veri platformunda Filistin Verileri adı altında Filistin’le ilgili periyodik verileri paylaştık. 7 Ekim öncesinde Filistin toplumunun sosyo-ekonomik görünümüne dair verileri kamuya sunduk. Filistin verileri Çalışma Hayatı, Demografi, Eğitim, Ekonomi, İsrail Şiddeti, Sağlık, Yaşam ve Refah olmak üzere 7 alt başlıktan müteşekkil 100’e yakın 60 göstergeden oluşuyor. Kişi başı milli gelirden okullardaki öğrenci sayısına, akademik personel sayısından İsrail tarafından yıkılan evlere çeşitli göstergeleri paylaştık.

Türkçe kaynaklar üzerinden Filistin’le ilgili verilere ulaşmak oldukça zordu. Birkaç devlet kaynağı haricinde 7 Ekim öncesine dair Filistin verilerinin paylaşıldığı bir kaynak bu

zamana kadar yoktu. Sosyal Veri, Filistin verileriyle yalnızca bugün değil, ilerleyen dönemlerde de bu boşluğu doldurmaya çalışacak. Sitemizde bulunan kategorileri geliştirmek, daha fazla göstergeye ulaşmak için çalışmalarımız devam edecek.

Filistin verilerini derlerken pek çok kaynağı inceledik. Filistin’de sahada ve yönetimde karşılaşılan tüm zorluklara rağmen nitelikli çalışmalar yürüterek veri toplayan Filistin Merkez İstatistik Bürosu (PCBS) en güvenilir kaynak olarak öne çıkıyor. Ramallah Yönetimine bağlı diğer bakanlıkların verilerine yine PCBS üzerinden ulaşırken İsrail ablukası ve şiddetiyle ilgili verileri Filistin Kurtuluş Örgütü’ne bağlı bağımsız bir organ olan Ayrım Duvarı ve Yahudi Yerleşim Birimleriyle Mücadele Komitesi (CWRC) yayınlarından derledik. İsrail şiddetiyle ilgili verilerinden faydalandığımız bir diğer yerel kaynak ise B’Tselem oldu.

Filistin’deki kaynakların yanı sıra Dünya Bankası (World Bank), Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mülteciler için Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) ve Tarımsal Çalışma Komiteleri Birliği (UAWC) gibi uluslararası veri tabanlarını da taradık. Böylece ortaya kapsamlı bir veri listesi çıkmış oldu.

Filistin'de yönetimin parçalanmış olması nedeniyle verilerin kapsamına dair bir soru iŐa-reti oluŐabilir. Batı Şeria yönetimi Ramallah merkezli Filistin Devleti'nin kontrolünde-ye-ken, Gazze Şeridi Hamas yönetimindedir. Ra-mallah merkezli PCBS, yönetsel farklılıklara ra-ğmen genel Filistin verilerini Batı Şeria ve Gazze Şeridi olmak üzere iki bölgenin verile-rinin ortalamasını alarak oluşturuyor. PCBS, pek çok veride bölgelere göre krlımlar oluŐ-turmuŐ, valiliklere göre sınıflandırmalar da yapmıştır. Ayrım Duvaryla ayrılan ve İsrail yönetimine ait kimlik kartına sahip olan Filis-tinlilerle ilgili verilere ise not düşmüş, verilerin büyük bir kısmına Do-ğ Kudüs ve tarihî Filis-tin topraklarında bulunan haneler dahil edile-memiŐtir. Genel veriler 1967'de işgal edilen Kudüs bölgesini içermemektedir. Kısacası, bu raporda da Filistin geneli olarak ifade edi-len verilerde Batı Şeria ve Gazze Şeridi verile-rinin toplam kastedilmektedir.

Verilerin güvenilirli-ği ve standardizasyo-nuyla ilgili konularda PCBS'nin uluslararası standartlara uygun bir Şekilde alıŐma yap-t-đ görülmektedir. PCBS, sosyo-ekonomik göstergelerinin önemli bir kısmını hanehalkı araştırması olan Sosyo-Ekonomik Koşullar Anketi üzerinden toplamıŐtır. PCBS, yürüttü-ğ çalışmaları dünya standartlarına uygun bir metodolojiyle hazırlamış, anketlerin ha-zırlanması ve uygulanması gibi noktalarda WFP, FAO, UNRWA ve UAWC gibi uluslararası kurumlarla iŐbirli-đ yapmıştır.

Filistin'in Görünümü: Verilerle Filistin Top-lumu raporu iki bölümden oluşuyor. 7 Ekim ncesinde Filistin toplumunda ne olup bitti-đine dair genel bir görünüm sunuyor, ardın-dan 7 Ekim'den öncesine uzanan ve sonra-sında katlanan İsrail işgalinin ve Şiddetinin boyutunu araştırma konusu yapıyoruz. Bu raporda vurgulamak istedi-đimiz hususlar-dan biri işgalci glerin uyguladı-đı Şiddetin

yeni bir durum olmadığı. Oldukça stratejik bir biçimde planlanan yerleşim programları ve yerleşim stratejilerinin kolluk kuvvetleriyle beraber Filistin halkı üzerinde kurduğu baskıyı veriler ışığında inceliyoruz.

Raporun ilk bölümü 7 Ekim Öncesinde Filistin'in Sosyo-Ekonomik Göstergeleri başlığıyla periyodik verileri içeren 5 alt başlıktan oluşuyor. Bu başlıklar arasında Demografi, Çalışma Hayatı, Ekonomi, Sağlık ve Eğitim bulunuyor. Böylece Filistin'in nasıl bir demografik yapısı olduğundan, ekonominin sosyal yaşantıya yansımalarına çeşitli toplumsal meseleleri veriye dayalı bir şekilde ele alıyoruz. 2023 verileri genellikle 7 Ekim olaylarından önceki üçüncü çeyrek verilerinden oluşuyor. Karışıklık yaşanmaması adına 2023 yılına ait verilerle ilgili bilgiler grafiklerin altına not olarak düşülmüştür. Bu bölümle birlikte Filistin toplumunun karşı karşıya kaldığı meseleleri daha somut bir şekilde ele alabilme imkanı sağlamayı hedefliyoruz. Örneğin; kırımlara göre bölgesel verileri incelediğimizde Batı Şeria ve Gazze arasında sosyo-ekonomik farklılıkların önemli bir boyutta olduğu görülüyor. Ablukanın daha yoğun bir şekilde hissedildiği Gazze Şeridi'nde sosyo-ekonomik durumun Batı Şeria'nın gerisinde olduğu ilk bakışta görülen sosyal sorunlardan biri. Bu durum her iki bölgede uygulanması beklenen politikaların değişiklik göstermesi gerektiği anlamına geliyor.

Raporun ikinci bölümü İsrail Şiddeti: Verilerle Abluka başlığını taşıyor. Bu bölümde Abluka

ve Kısıtlamaların Filistinlilerin Günlük Yaşamına Etkisi, Sömürgeci Yerleşimci Şiddeti, Diasporadaki Filistinliler olmak üzere üç alt başlıkta İsrail ablukasının Filistin toplumu üzerindeki etkisi inceleniyor. Filistinlilerden alınan toprak miktarından işgal güçlerinin kasıtlı olarak zarar verdiği ağaç sayısına, abluka nedeniyle Filistinlilerin gıda ve sağlığa erişimde yaşadığı zorluklardan yerleşimci şiddetine 1948'den bu yana devam eden İsrail işgalinin boyutunu ele alıyoruz. Bir yerleşim planı dahilinde başlayan işgalin planlı örgütlenişini ve Filistinli siviller üzerinde kurduğu baskıyı İsraililerin birbirinden farklı ve bütüncül bir şekilde uyguladığı stratejiler üzerinden tartışıyoruz. 7 Ekim öncesini ele aldığımız bu bölümle İsrail şiddetinin yeni bir durum olmadığını, sistematik bir şekilde devam eden saldırıların boyut değiştirdiğini göz önüne seriyoruz.

Filistin'in Görünümü raporu, Filistin'e dair Türkiye'de hazırlanacak raporlara kaynaklık etme iddiasını taşıyor. Bu raporla birlikte Filistin ve Filistinlilerle ilgili göstergeleri, veri temelli bulguları ve analizleri, kısacası Filistin'le ilgili bilgi dağarcığımızı genişletiyoruz. Bu çalışmanın hem tarihe bir tanıklık hem de bir ayak izi olarak geleceğe yönelik atılan bir taş olmasını umuyor, Filistin'le ilgili bir kaynak olarak fayda sağlamasını temenni ediyoruz. Filistinlilerin bugüne kadar yaşadığı acılara bir nebze olsun ortak olabilmek, Filistin ve Filistinlilerle ilgili gelecekte yapılacak çalışmalara katkı sağlamak amacıyla raporumuzu ilgililerin dikkatine sunuyoruz.

7 EKİM ÖNCESİNDE FİLİSTİN'İN SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERİ

Demografi

Demografik denge, Filistin-İsrail arasındaki çatışmanın nicelik kısmını yansıtan önemli bir meseledir. Bu nedenle İsrail, işgal ettiği yerlerde Yahudi nüfusun artırılması için doğal ve doğal olmayan her yolu denemektedir. Filistin toplumu ise mukim olduğu her yerde demografik bir gerçeklik olarak çoğunluğu oluşturmaya devam etmektedir.

Filistin toplumunun demografik yapısı incelendiğinde dinamik ve genç bir nüfus yapısıyla karşılaşılıyor. Aile fikrinin oldukça kuvvetli olduğu, erken yaşta evlenmeye ve çocuklara önem verildiği Filistin toplumu, sürekli büyüyen bir demografik yapıya sahiptir. Üstelik doğurganlıkla ilgili göstergeler İsrail'e kıyasla yüksek seyretmektedir.

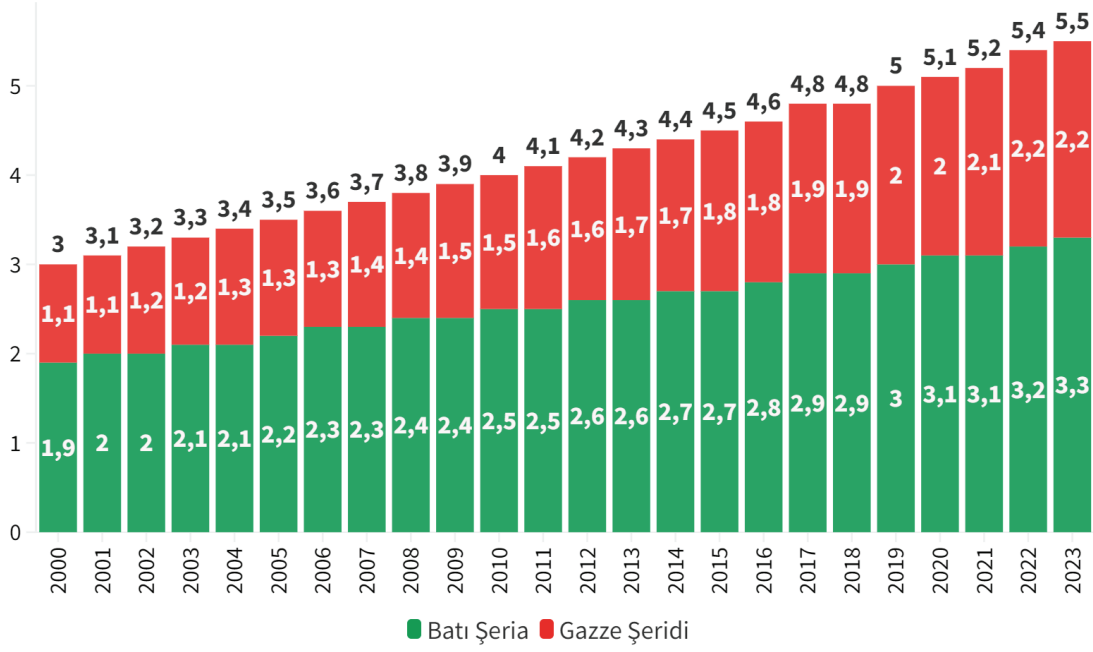
Toplam nüfus Batı Şeria ve Gazze Şeridi nüfusunun toplamını ifade ederken, Batı Şeria yıllardır toplam nüfusun %60'ına sahiptir. PCBS tarafından 2023 yılının ortasında paylaşılan nüfus tahminlerine göre 7 Ekim olaylarından önce Batı Şeria nüfusu 3,3 milyon kişiden oluşurken, Gazze Şeridi nüfusu 2,2 milyon kişidir. 2000'den bu yana toplam nüfus %83 oranında artarken, bu artış Batı Şeria'da %73,6, Gazze Şeridi'nde %100'dür. PCBS'nin nüfus projeksiyonlarında Filistin ve İsrail'de doğum ve doğurganlıkla ilgili göstergelerin mevcut durumuna göre 2023 sonunda Filistinlilerin tarihî Filistin topraklarındaki oranının %50,4'e ulaşacağı tahmin edilmiştir. Gazze Şeridi'nde devam eden saldırılar ve yaşanan insan kaybı nedeniyle 2023 sonundaki durumun ne olduğu henüz hesaplanmamıştır.

Evliliğin önemli bir sosyal pratik olduğu Filistin genelinde doğurganlık oranı oldukça yüksek kalmaya devam etmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri evliliklerin

genellikle erken çağlarda gerçekleşmesidir. Bununla birlikte Filistin'de bebek ölüm hızı dünya ve Arap Dünyası ortalamasının altında kalmaktadır. 2010-2023 yıllarında Filistin genelinde kaba doğum hızı azalma eğilimi gösterse de dünya ortalamasının üzerinde kalmayı sürdürüyor. 2023'te Batı Şeria'da bin kişi başına düşen doğum 28,1 iken, Gazze Şeridi'nde kaba doğum hızı 32'dir. 2023'ün yıl ortası verilerine göre Filistin'de tahmin edilen 18 yaş altı nüfus 2,4 milyon iken, Gazze Şeridi için bu sayı 1.067.986'dır. Çocuk nüfus Filistin nüfusunun %43'ünü oluştururken, bu oran Batı Şeria'da %41, Gazze Şeridinde %47'dir. Çocuk nüfusun yüksek olmasıyla bağımlı nüfus oranı da %70 civarına yaklaşıyor. PCBS verilerine göre Filistin genelinde ortalama hanehalkı büyüklüğü 2010'dan 5,5 iken, 2023'te 5 kişiye gerilemiştir. Gazze Şeridi'nde yaşayan hanehalkları Batı Şeria'dakilere kıyasla daha büyüktür. En güncel veri olan 2022 yılı verisine göre hanehalkları Batı Şeria'da ortalama 4,7 kişiden oluşurken, Gazze Şeridi'nde bu sayı 5,5'tir.

2010 yılına ait verilere göre Filistin genelinde 20-24 yaş arasındaki nüfusun %42,7'si, 25-29 yaş aralığındaki nüfusun ise %74'ü evlilerden oluşmaktadır (UNFPA, 2017, s. 67). 2023'te nüfusun yaş grubuna göre dağılımı incelendiğinde 0-19 yaş aralığının toplam nüfusun %47,4'üne tekabül ettiği görülmektedir. Gazze Şeridi'nde bu oran %50,9 iken, Batı Şeria'da %45'tir. Bu da Gazze Şeridi'nde yaşayan her iki kişiden birinin 19 yaşının altında olduğunu göstermektedir. 2023'te dünyada çocuk nüfus oranı ortalaması %29,8 iken, en yüksek çocuk nüfus oranına sahip ülkeler sıralandığında Gazze Şeridi bu ülkeler arasında

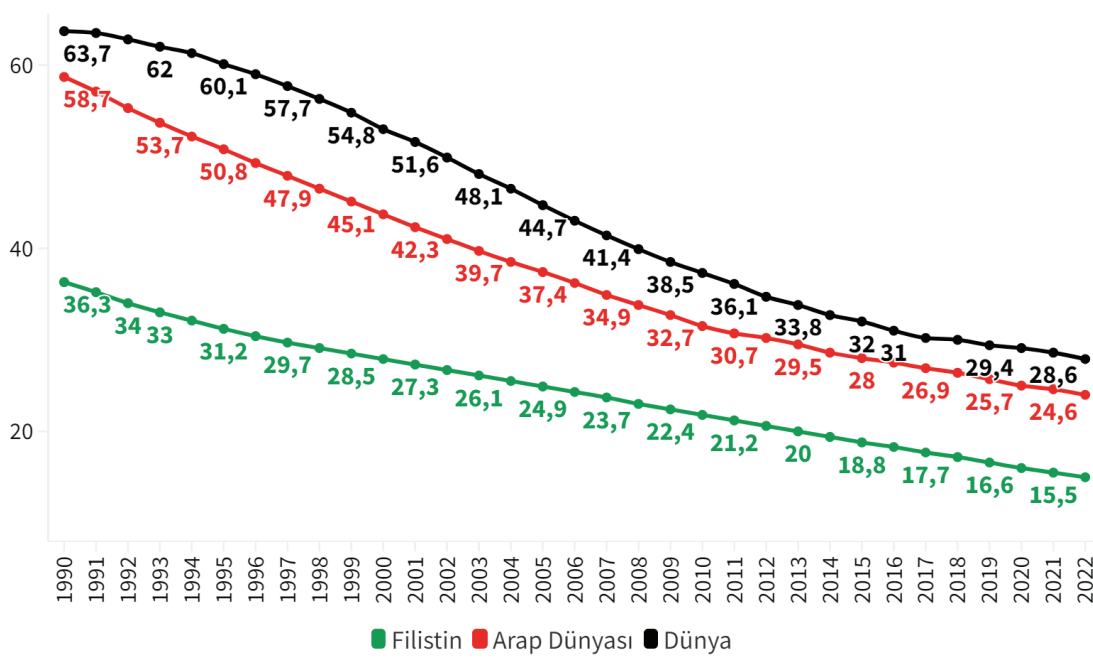
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 1. Nüfus (Milyon Kişi, 2000-2023)

Kaynak: PCBS, Palestine in Figures 2023.

Not: 2023 yılına ait veriler 7 Ekim olaylarından önce paylaşılan yıl ortasına ait verilerdir.

Grafik 2. Bebek Ölüm Hızı (% , 1990-2022)

Kaynak: WHO, Health Indicators

bir bölge olarak tek başına dokuzuncu sıraya yerleşmektedir.¹

Dolayısıyla ortalama yaş ve medyan yaş olmak üzere Filistin'in temel nüfus göstergeleri son yıllarda 20 yaş civarında seyretmektedir. Dünya genelinde bu yaş 30,5 olurken, İsrail'de 29,1'dir. Ayrıca Filistin'de nüfusun %66'sı 30 yaş altı bireylerden oluşmaktadır. Erken evlenme eğiliminin 1996'dan beri değişmediği düşünüldüğünde yüksek doğum oranlarıyla birlikte nüfusun sürekli genç kalması anlaşılır bir durumdur. Doğuşta beklenen yaşam süresinin dünya ortalamasının üzerinde seyretmesi ve artış eğiliminde olması da dikkat çeken bir meseledir. Demografik göstergelerde gelişmişliğin belirtilerinden biri olan doğuşta beklenen yaşam süresi 2023'te 74,4'tür. Buna rağmen, 2023 yıl ortası verilerine göre Gazze'de 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusun yalnızca %3'ünü oluşturduğu görülmektedir.

Filistin'de nüfus artış oranında yükseliş devam ederken, işgalci İsrail'de yaşayanlar arasında nüfus artışının düşmekte olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Yahudi ve Arap nüfus arasındaki denge Filistinliler lehine dönmekte, sömürgeci yerleşimcilere rağmen tarihî Filistin topraklarında Filistinli nüfus yükselişe geçmektedir. Çatışma ve demografik arasındaki ilişki önemli bir tartışma konusudur: Çatışma bölgesinde çatışmalara bir karşılık olarak doğum oranlarının yükseldiğini savunanların yanı sıra çatışmalar neticesinde daha kırılğan bir demografik yapının oluştuğu da tartışılır (Goldstone, 2002; Thayer, 2009). Filistin'in on yıllardır geçirdiği bu demografik değişimler, Filistin toplumunun

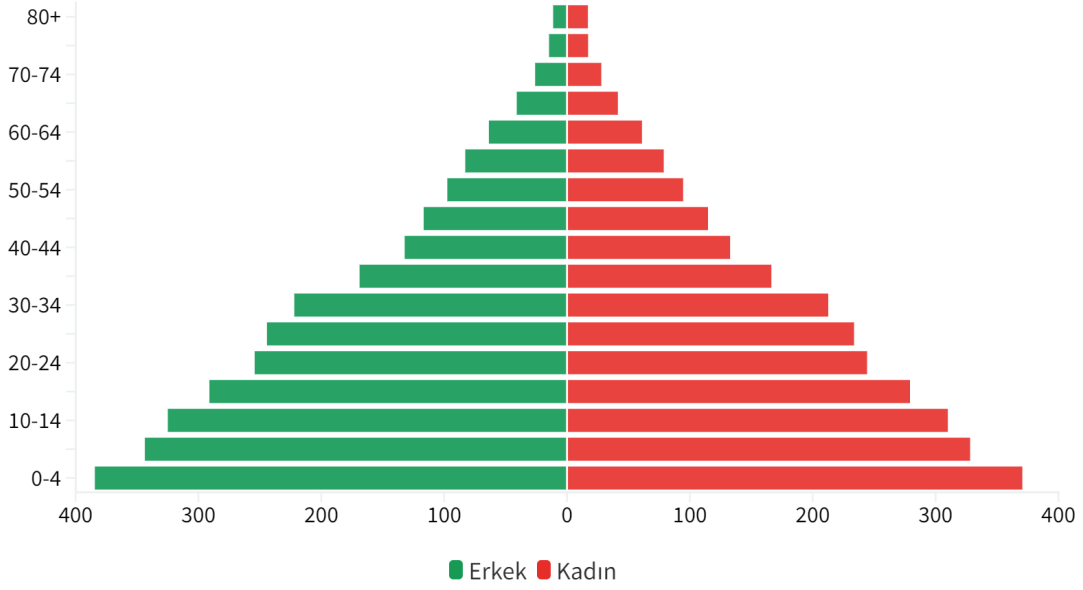
sürekli kendini yenileyen genç bir topluma dönüşmesini sağlamıştır.

Mevcut doğum ve doğurganlık verilerinden hareketle PCBS tahminlerine göre Filistinlilerin tarihî Filistin topraklarındaki oranı yükselmeye devam edecektir. Nüfus projeksiyonlarına göre 2030'da Filistinlilerin oranı %51,8'e yükselirken, İsraililerin oranı %48,2'ye gerileyecektir. İsrail'in Arap vatandaşlarının da nüfus oranı artarken Yahudi nüfusun giderek azaldığı bilinmektedir. Bu durum İsrail medyasında oldukça yankı bulan bir mesele olup siyonist rejimin gündeminde tuttuğu olgulardan biridir. Bu yönüyle Filistin nüfusunun artışı direnişin bir başka boyutudur. Literatürde demografik avantaj olarak konu edilen bu husus, Filistin'in bölünmesine karşın bir direnç olarak nitelendirilmektedir (Ladadweh & Shikaki, 2022).

İşgal yönetiminin Filistin halkına yönelik baskı, yasak ve sınırlandırmaları nüfusun belirli yerlerde çok fazla yoğunlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sıkıştırma politikasının en görünür olduğu yer Gazze Şeridi'dir. Yüzölçümü sadece 365 km² olan Gazze'de nüfus yoğunluğu Arap ülkeleri ve Avrupa Birliği ülkelerinin ortalamalarının üzerinde seyretmektedir. Gazze Şeridi'ndeki nüfus yoğunluğu İsrail'deki yoğunluğun ise iki katıdır. Nüfus yoğunluğu bakımından Gazze ve Londra'nın durumu benzerlik göstermektedir; bu duruma Gazze'nin aldığı iç göç de önemli bir etki yapmaktadır. 1948'den bu yana Filistin'in diğer bölgelerinde yerinden edilen Filistinlilerin yoğunluklu olarak Gazze'ye göç ettiği bilinmektedir. Gazze Şeridi'nde bulunan UNRWA mülteci kampları buradaki nüfus yoğunluğunun esas nedenlerinden

1 TÜİK, Dünya Nüfus Günü 2024, 2024 & United Nations, 2022 World Population Prospects, 2023. Erişim: <https://bit.ly/4dDoxny>.

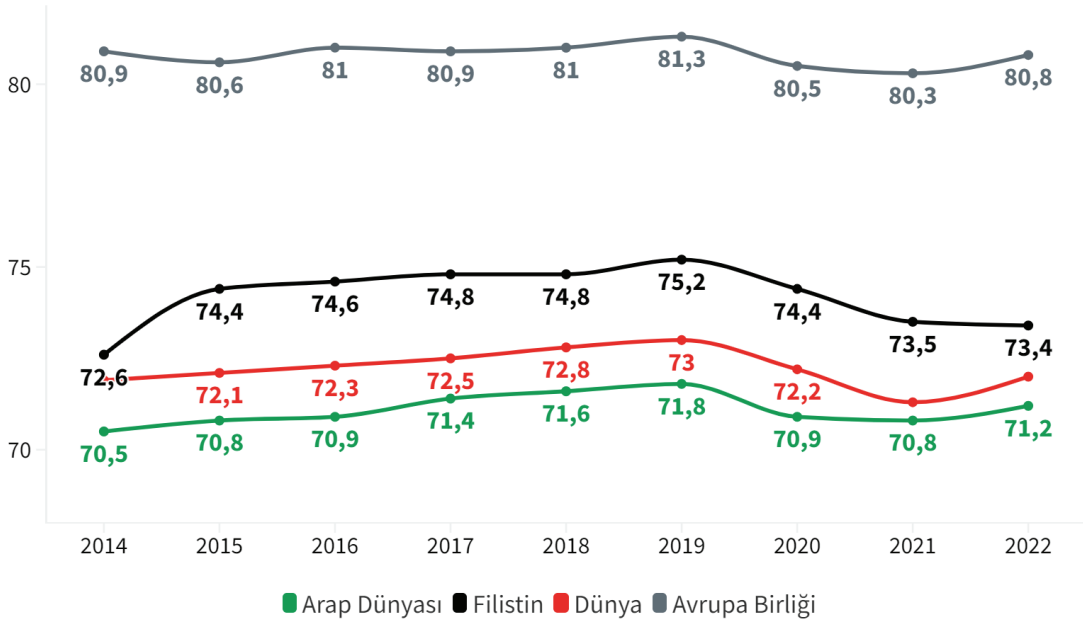
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 3. Yaş Piramidi (Bin Kişi, 2023)

Kaynak: PCBS Palestine in Figures 2019-2023 raporlarından hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 2023 yılına ait veriler 7 Ekim olaylarından önce paylaşılan yıl ortasına ait verilerdir.

Grafik 4. Doğuştan Beklenen Yaşam Süresi (Yaş, 2010-2023)

Kaynak: World Bank, World Development Indicators.

biridir. PCBS'nin 2023 verilerine göre Gazze'de nüfusun %66'sı mültecilerden oluşmaktadır.

Nüfus yoğunluğunun dağılımı incelendiğinde Kuzey Gazze'nin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bir diğer bölge ise mülteci kamplarının yoğunlukta olduğu Han Yunus'tur. İ göç eden mlteciiler özellikle Han Yunus bölgesinde mülteci kamplarında yoğunlaşmaktadır. UNRWA'ya göre Gazze'deki mülteci kampları dünyada nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu yerler arasındadır. Gazze Şeridi'nde mukim bulunduğu yerde g etmemiŐ olanların oranı %40'ı aŐmamaktadır. Batı Şeria ve Gazze arasındaki önemli farklılıklardan biri bu husustur. Batı Şeria'da nüfusun çoğunluğu yerel halktan oluşurken, mlteciilerin oranı %26,3'tür (PCBS, 2024a). Filistin toplumunun yerlilerinden olan Bedeviler de çoğunlukla Batı Şeria'da yaşamaktadır.

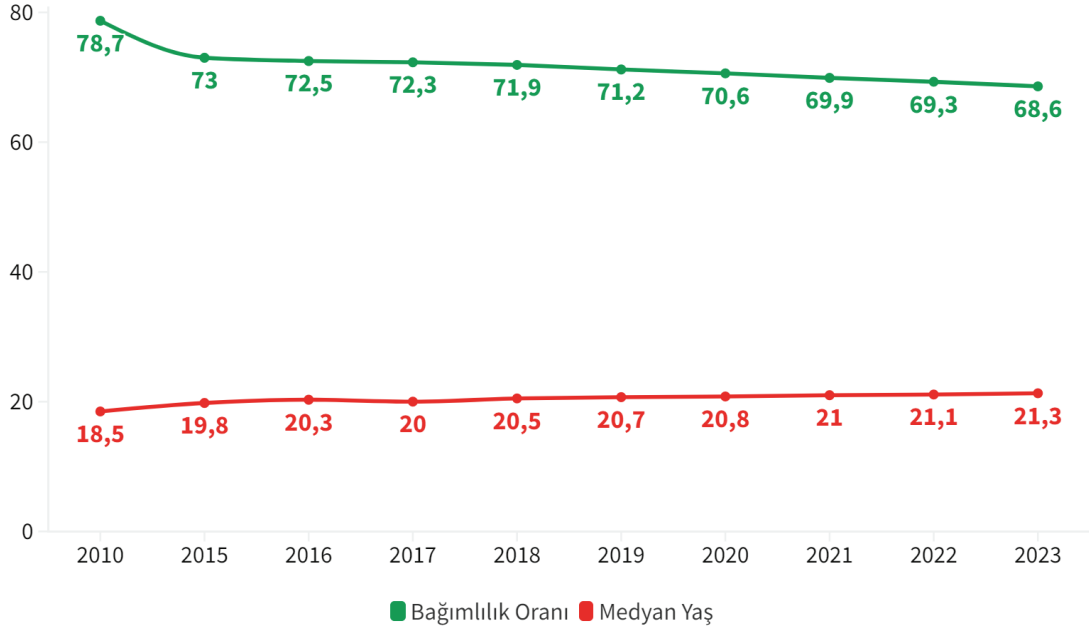
PCBS raporlarında Filistinlilerin toplam nüfusu Filistin Devleti, 1948 Toprakları, Arap lkeleri ve Yabancı lkeler olmak üzere bütün

Filistinliler toplanarak verilmektedir. Buna göre 2023 yılının sonunda toplam Filistinli nüfus 14,6 milyon kişiden oluşmaktadır. Filistin'de yaşayan Filistinliler, toplam Filistinli nüfusun yalnızca %37,9'una tekabül etmektedir. Arap lkelerinde yaşayan Filistinlilerin oranı %44,8 iken, yabancı ülkelerde yaşayanlar toplam Filistinli nüfusun %5,3'n oluŐurmaktadır. 1948 Bölgesinde yaşayan Filistinlilerin siyonist yönetime ait kimlik kartlarına sahip olması nedeniyle burada yaşayan Filistinlilerin genel Filistin verilerine dahil edilmemesi de önemli bir noktadır. Tahminlere göre 1948 Bölgesinde yaşayan Filistinlilerin toplam Filistin nüfusu içindeki oranı %12'dir. Bahsedilen bölgede 1,7 milyon Filistinlinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu bölgedeki Filistinlilerin Filistin Otoritesi tarafından yönetilmemesi ve İsrail'in verdiği kimliklerle yaŐamak zorunda bırakılması siyonist yönetimin demografik dengeyi bozmak amacıyla uyguladığı bir diğer politikadır.

Bu bölümde
yer alan grafiklere
erişebilmek için

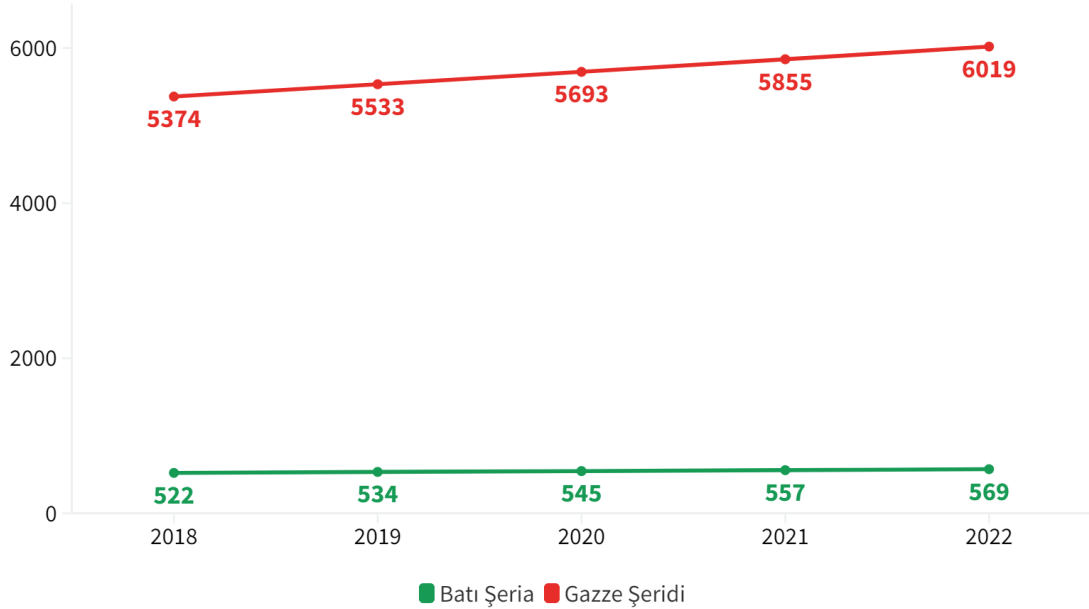
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 5. Medyan Yaş ve Bağımlı Nüfus Oranı (2010-2023)

Kaynak: PCBS Palestine in Figures 2019 & 2023 raporlarından hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 2023 yılına ait veriler 7 Ekim olaylarından önce paylaşılan yıl ortasına ait verilerdir.

Grafik 6. Nüfus Yoğunluğu (Nüfus/km², 2018-2023)

Kaynak: PCBS Palestine in Figures 2019&2023 raporlarından hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: 2023 yılına ait veriler 7 Ekim olaylarından önce paylaşılan yıl ortasına ait verilerdir.

Çalışma Hayatı

Filistin ekonomisinin çeşitli kontrol mekanizmalarıyla sınırlandırılması istihdam alanlarının daralmasına sebep olmaktadır. İşgal yönetimi iç piyasaya yönelik müdahalelerle istihdam piyasasını bozmaya yönelik bir politika izlemektedir. İşgücü piyasasına yönelik hamleler, yerel ekonominin sınırlandırılmasına yönelik politikanın bir diğer yüzüdür. İsrail ve yerleşim yerlerinde günlük ücretlerin farklılaşmasıyla işgücü piyasasında haksız rekabete sebep olmaktadır. Kendi işyerine sahip olan Filistinlilere uygulanan baskı ve sınırlandırmalarla birlikte Filistin'deki işgücünün işçileştirilmesi hedeflenmektedir. Mevcut kısıtlamalar ve Filistinlilere yönelik saldırılar nedeniyle çoğu durumda Filistinliler kendilerine ait işleri yürütememektedir. Bu durum, işgalin başlangıcından bu yana ücretli istihdamda artışa neden olmuştur. 2023'ün üçüncü çeyreğine ait verilere göre Batı Şeria'da ücretli istihdam edilenlerin oranı %70,6 iken, kendi işine sahip olanların oranı ise %18,4 olarak kaydedilmiştir (PCBS, 2023b).

Filistin'de işgücünün genel görünümü incelendiğinde 15 yaş ve üzeri çalışan nüfusta Batı Şeria'ya kıyasla Gazze Şeridi'nde işgücündeki nüfusun daha düşük, işsizlik oranının ise daha yüksek olduğu görülmektedir. İşgücünde bulunan nüfus oranı 2000-2023 yıllarında Batı Şeria'da %40-50 arasında seyrederken, işgücündeki nüfusta genel bir yükseliş eğiliminin olduğu dikkat çekiyor. Gazze'de ise 2000'den bu yana bir stabilitenin olmadığı, İsrail'le yaşanan çatışmalardan daha fazla etkilendiği görülmektedir. Her iki bölgede de 2002, 2006, 2008, 2014 yıllarında işsizlik oranlarının önceki yıla kıyasla daha yüksek olmasının nedeni bu yıllarda

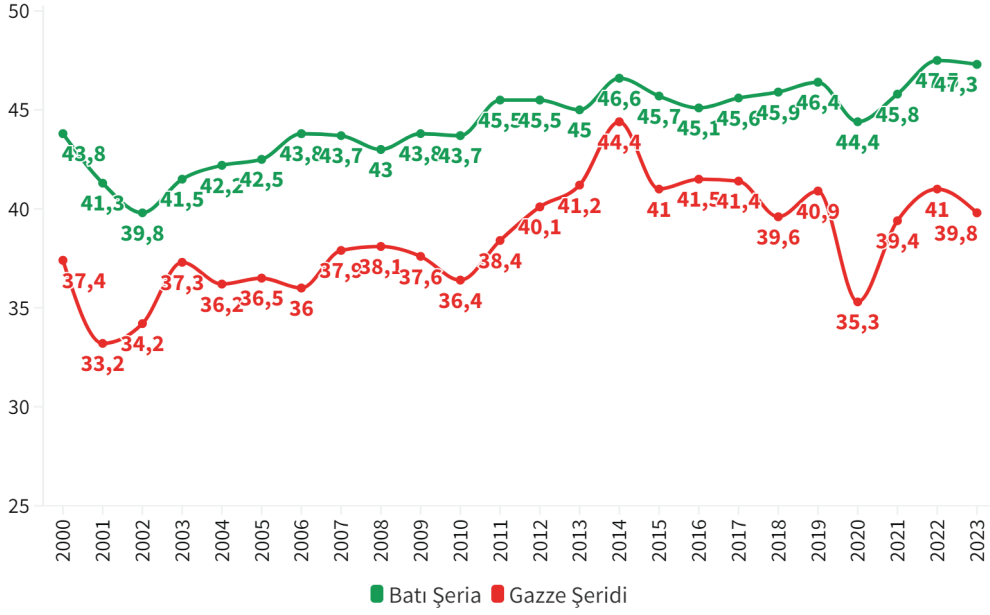
çatışmalardaki şiddetin artmasıdır. 2008'in ardından Batı Şeria'da işsizlik oranı genel bir düşüş eğilimindeyken, Gazze'ye uygulanan ambargo nedeniyle 2008'de işsizlik oranı en yüksek düzeye ulaşmaktadır.

Filistin'de nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan gençler arasında da işsizlik oldukça yaygındır. Gençlerin aile ekonomisine katkı sunmak amacıyla eğitim hayatını bırakıp çalışma hayatına yöneldiği bilinmektedir. 2015-2022 arasında %40'ları bulan genç işsizlik oranı, 2022'de %35,9'a gerilemiştir. Gazze Şeridi'nde 2015 sonrasında işsizlik yaygınlaşmaya başlamış, 2023'ün son çeyreğinde %45,1'e ulaşmıştır. Aynı dönemde Batı Şeria'da 868 bin, Gazze Şeridi'nde ise 292 bin çalışan istihdam edilmiştir.

Filistin'de istihdam parçalanmış bir yapıya sahiptir. İşgücünün çalışma yerine göre üçe ayrıldığı görülüyor: Batı Şeria, Gazze Şeridi, İsrail ve yerleşim yerleri. İşgücünün görünümüne bakıldığında İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışanların sayısı sürekli artmakla beraber işgücünün en önemli kısmı halen Batı Şeria'da bulunmaktadır. PCBS'nin işgücü anket sonuçlarına göre 2019-2021 arasında Batı Şeria'daki işgücü toplam Filistinli işgücünün %60'ını oluşturmaktadır. Gazze'deki işgücünün toplam işgücü içindeki payı ise %25 civarında seyretmektedir. 2022'de Batı Şeria'daki işgücü %57,9'a gerilemiş, İsrail ve yerleşim yerlerindeki işgücünün toplam işgücü içindeki payı %17'ye yükselmiştir.

İstihdamda bulunan nüfusun sektörel dağılımı incelendiğinde Filistin genelinde hizmet sektöründe çalışanların oranının yüksek olduğu görülmektedir. Çalışanlar arasında her on

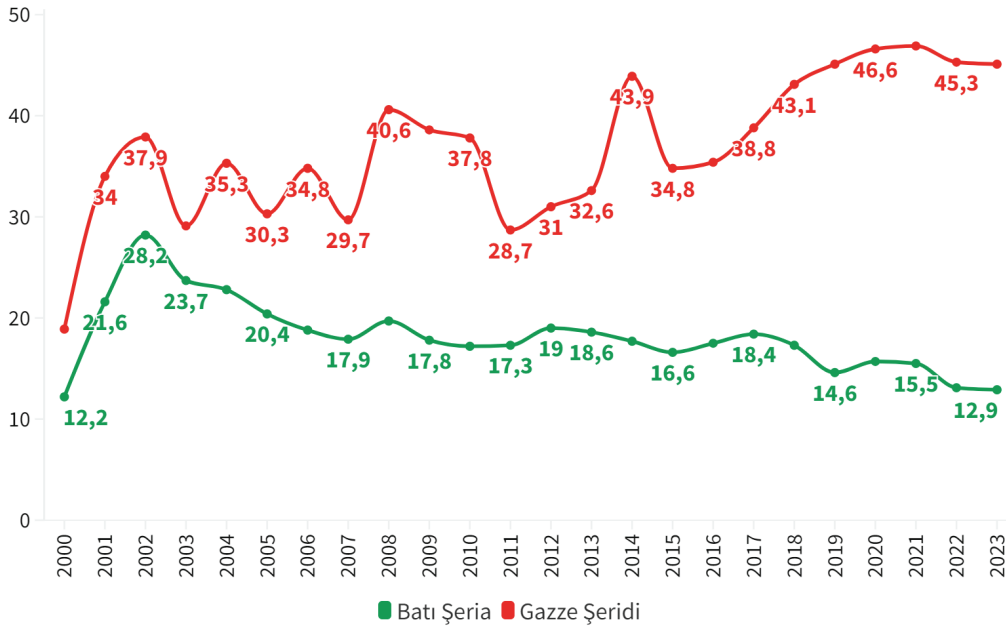
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 7. İşgücündeki Nüfus (15 Yaş ve Üzeri) (%), 2000-2023)

Kaynak: PCBS, Palestinian Labour Force Survey, Annual Report 2016, 2022, 2023.

Not: 2023 yılına ait veriler 2023 yılının üçüncü çeyreği olan Temmuz-Eylül dönemini kapsamaktadır.

Grafik 8. İşsizlik Oranı (15 Yaş ve Üzeri) (%), 2000-2023)

Kaynak: PCBS, Palestinian Labour Force Survey, Annual Report 2016, 2022, 2023.

Not: 2023 yılına ait veriler 2023 yılının üçüncü çeyreği olan Temmuz-Eylül dönemini kapsamaktadır.

Eğitim hayatını bırakıp işgücüne atılan gençlerin yanı sıra, üniversite mezunu Filistinli gençler arasında da işsizlik giderek yaygınlaşmaktadır.

kişiden üçü servis ve diğer hizmetlerde istihdam edilmektedir. Batı Şeria'da servis ve diğer hizmetlerde çalışanların oranı %34,7; ticaret, lokanta ve otellerde çalışanların oranı %24,2; madencilik, taş ocakçılığı ve imalat ile inşaat sektörlerinde çalışanların oranı %14,5'tir. İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışan Filistinlilere her sektör açık olmamakla birlikte, Filistinliler nitelsiz işlerde çalıştırılmaktadır. Kol gücüne dayanan sektörler işgücüne açılırken, Filistinlilerin becerilerini kullanabilecekleri piyasalara girmeleri yasaktır. 2023 yılının üçüncü çeyreğine ait verilere göre, 7 Ekim olaylarının tam öncesinde, İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışan Filistinlilerin %64,4'ü inşaat sektöründe, %13,5'i madencilik, taş ocakçılığı ve imalat sanayi sektöründe istihdam edilmiştir.

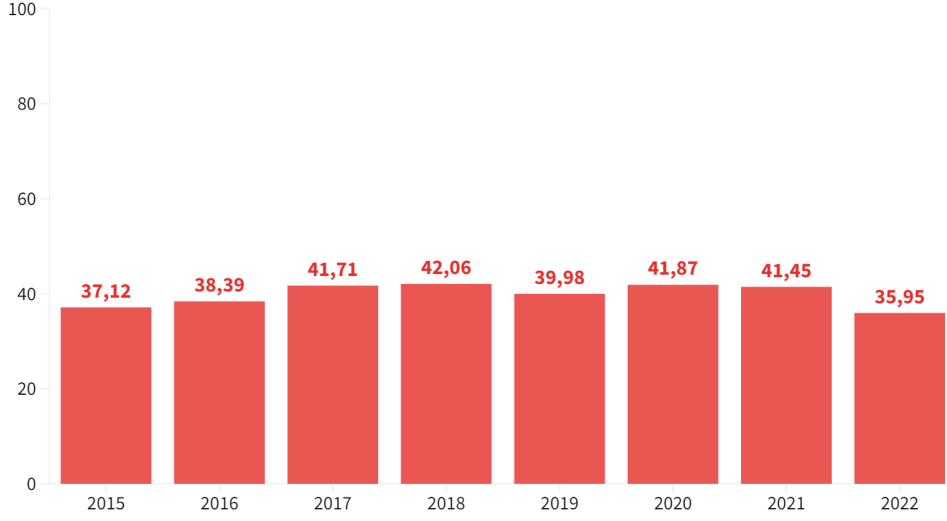
7 Ekim'den önce İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışan 18.000-18.500 Gazzeli (ACAPS, 2023); İsrail yönetiminin duyurularına göre çalışma izni bulunan 160.000 Batı Şerialı bulunuyordu. 10 Ekim'de İsrail tarafından yapılan duyuruyla birlikte İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışan Filistinlilerin çalışma izinleri iptal edilmiştir.

İşgücü piyasasındaki mevcut sıkışmışlık, piyasaya yeni girişler için de engel teşkil etmektedir. Eğitim hayatını bırakıp işgücüne atılan gençlerin yanı sıra, üniversite mezunu Filistinli gençler arasında da işsizlik giderek yaygınlaşmaktadır. Son yıllarda Filistin

genelinde üniversite mezunlarının neredeyse yarıya yakını işsizlikle mücadele etmektedir. 2012'de Filistin genelinde üniversite mezunları arasında işsizlik oranı %28,9 iken; bu oran Batı Şeria'da %23,1 ve Gazze Şeridi'nde %37,1'dir. 2023'te yapılan son ankete göre 19-29 yaş grubundaki üniversite ve üzeri eğitime sahip gençler arasında işsizlik seviyesi Filistin genelinde %47'ye; Batı Şeria'da %30, Gazze Şeridi'nde ise %73'e ulaşmıştır (Temmuz-Eylül 2023).

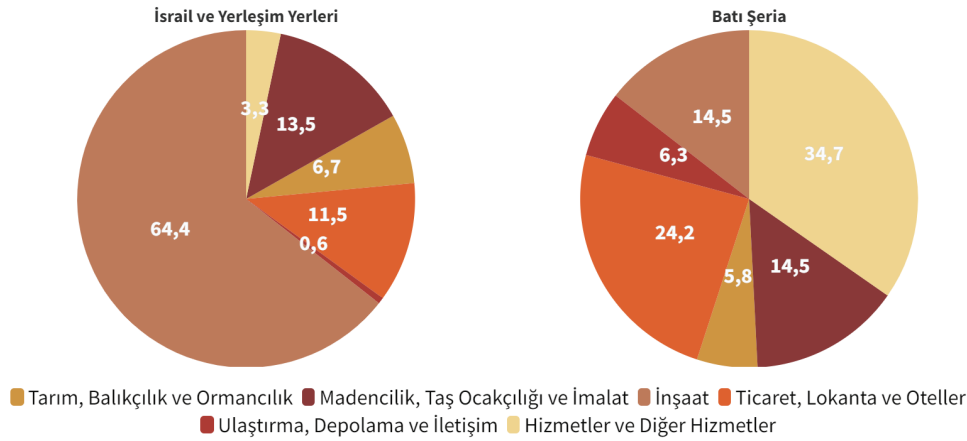
Bununla birlikte, işsiz nitelikli işgücü profilinde önemli değişimler yaşanmıştır. 2015 öncesinde işsizlik oranının en düşük olduğu avukatlık, mimarlık, doktorluk gibi bölümlerden mezun olanlar arasında 2015 sonrasında işsizlik düzeyi giderek artmıştır. 2015 öncesinde hukuk mezunları, işsizlik oranı en düşük meslek grubunu oluştururken, takip eden yıllarda işsizliğin en yaygın olduğu meslek grubu haline gelmiştir. Benzer bir dönüşüm mimarlık ve inşaat ile sağlık mezunları arasında da yaşanmış, bu bölüm mezunları arasında işsizlik yaygınlaşmıştır. 2015 öncesinde her iki bölgede de en çok kazanan meslek grubu hukuk mesleği mensuplarıdır. Son yıllarda mühendislerin kazancı artış eğilimine geçmiştir. 2020'nin ardından matematik ve istatistik, mühendislik ve mühendislik dalları ile kişisel hizmetler olmak üzere daha pratik alanlarda işsizlik oranı azalmaya başlamıştır. Hukuk, mimarlık ve inşaat mesleklerinde daralma yaşanırken, mühendislik mesleklerinin genişlemesi anlamlıdır. Bunun yanı sıra, işsizlik oranının en yüksek olduğu meslek grubu 2010'dan bu yana öğretmenlik ve eğitim bilimleri mezunlarıdır. Batı Şeria'da beşeri bilimler mezunları Gazze'ye kıyasla daha kolay iş bulabilirken, 2022'de Batı Şeria'da güzel sanatlar, Gazze'de ise gazeteciler arasında işsizlik düzeyi en yüksek seviyededir.

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 9. Genç İşsizlik Oranı (15-24 Yaş) (%), 2015-2022)

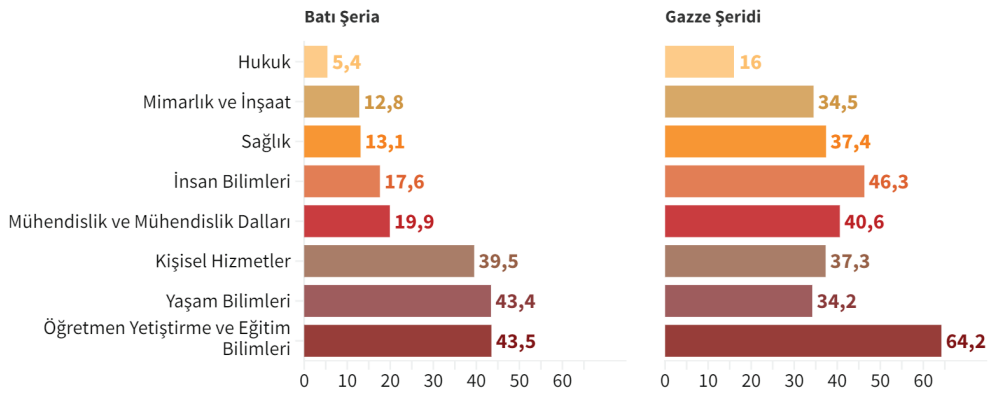
Kaynak: PCBS, Unemployment Statistics

Grafik 10. Çalıştığı Yerde Sektörlere Göre İşgücü Dağılımı (%), 2023)

Kaynak: PCBS, Labour Force Survey (Temmuz-Eylül, 2023),

Not: Bu veriler, 7 Ekim olaylarından öncesine aittir.

Grafik 11. Mezun Olunan Bölüme Göre İşsizlik Oranı (%), 2022)

Kaynak: PCBS, Labour Force Survey, 2022

Yeni girişlerin oldukça zor olduğu işgücü piyasasında işsizlik oranının büyük ölçüde azaldığı meslek grupları ülkede bu meslek mensuplarına yönelik ihtiyacın bir göstergesidir. Batı Şeria ve Gazze'de güvenlik hizmetleri ve kişisel hizmetler alanlarından mezun olanlar arasındaki işsizlik seviyesi son on yılda işsizlik oranının en düşük olduğu meslek grupları haline gelmesi oldukça önemli bir göstergedir. Kişisel hizmetler iş alanı bireylerin ihtiyaçlarına yönelik gündelik hizmetleri sağlayan güzellik merkezleri, çamaşırhane ve temizlik hizmetleri sunan iş gruplarını kapsamaktadır. 2022'de kişisel hizmetler çalışanları arasında Batı Şeria'da işsizlik oranı %14,6, Gazze'de %9,8 olmuştur. Bu durum, nitelikli işgücü arasında kazançların değişmesini beraberinde getirmiştir.

Ücret farklılığının bir diğer nedeni ise çalışma yerlerine göre değişen ücret uygulamalarıdır. Batı Şeria'da yerel ekonominin Gazze Şeridi'ne kıyasla nispeten daha büyük olduğu bilinmektedir. Bu durum iki bölge arasında halihazırda ücret farklılıklarına neden olurken, Batı Şeria'da yerel ekonomiye yönelik müdahaleler de işgücü piyasasında ücret farklılıklarına neden olmaktadır. Nitekim İsrail ve yerleşim yerlerinde uygulanan ücret politikası yerel ekonomide dengesizlik yaratmaya yöneliktir. 2023 yılının üçüncü

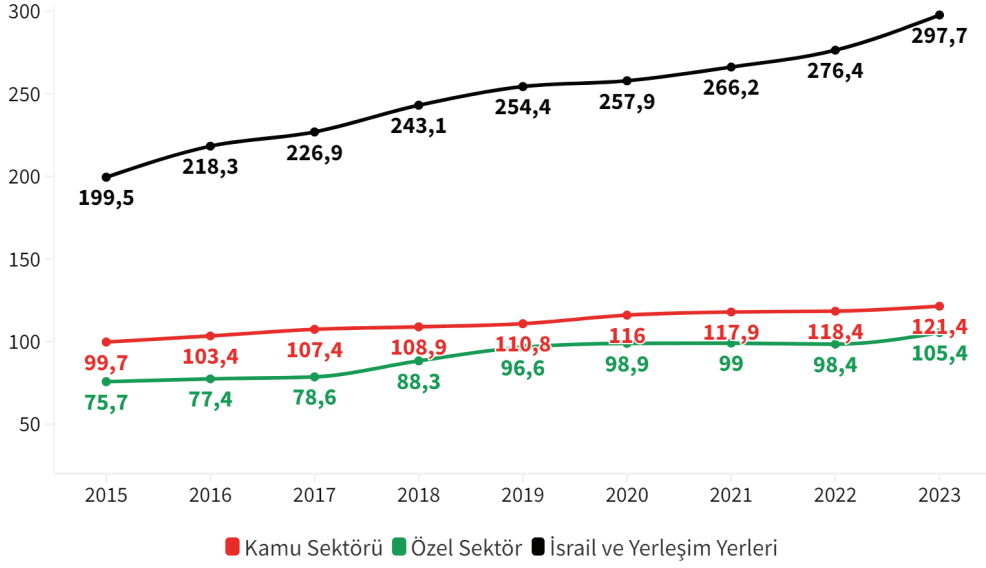
çeyreğine ait (Temmuz-Eylül) verilere göre İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışanlar günlük ortalama 297,7 YİŞ (1 dolar = 3,75 YİŞ, Eylül 2024) kazanırken, Batı Şeria'da günlük ortalama kazanç 139, Gazze Şeridi'nde ise 50,6 şekeldir (PCBS, 2023b). 2015'ten bu yana İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışanların ortalama kazancı Batı Şeria'dakilerin iki katı, Gazze'dekilerin ise altı katı yüksektir. Filistin'de yerel ekonominin değerini düşürmeye yönelik bu hareket, aynı zamanda Gazze Şeridi'ne kıyasla yerel ekonominin daha hareketli olduğu Batı Şeria'daki işgücünü işçileştirmeye yönelik bir politika olarak okunabilir.

İsrail ve yerleşim yerlerinin yanı sıra, sektörel olarak değerlendirildiğinde ise ücret farklılığını meydana getiren bir diğer husus kamu ve özel sektör arasındaki makastır. Kamu sektöründe çalışanlar, Batı Şeria'da Filistin Hükümetine, Gazze Şeridi'nde yerel otoriteye bağlı olarak çalışanları ifade etmektedir. Kamu sektörü özel sektöre kıyasla daha çok kazandırırken, İsrail ve yerleşim yerlerindeki ortalama kazancın gerisinde kalmaktadır. 2015'ten bu yana ortalama günlük kazanç İsrail ve yerleşim yerlerinde %49, kamu sektöründe %21,7, özel sektörde %39 oranında yükselmiştir.

Bu bölümde
yer alan grafiklere
erişebilmek için

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

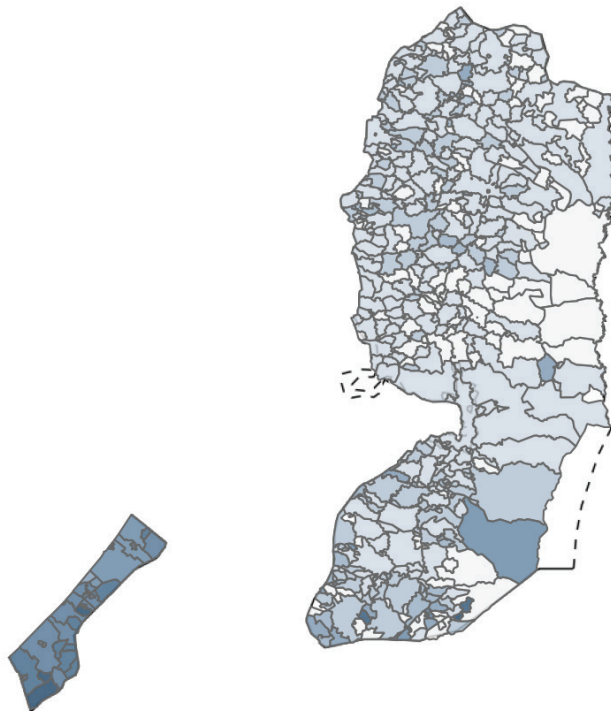
Grafik 12. Çalışma Yerine Göre Çalışanların Ortalama Günlük Kazancı (YİŞ, 2015-2023)

Kaynak: PCBS, Palestinian Labour Force Survey, Annual Report 2016, 2022, 2023.

Not 1: 2023 yılına ait veriler 2023 yılının üçüncü çeyreği olan Temmuz-Eylül dönemini ifade etmektedir.

Not 2: 2006-2021 yıllarında Gazzeliler'in İsrail bölgesine girme izni yoktur. Bu nedenle grafikte İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışanlar Batı Şerhali çalışanları ifade etmektedir.

Not 3: Kamu Sektörü Filistin Hükümet sektörü ve yerel yönetime bağlı çalışanları ifade etmektedir.

Harita 1. Bölgelere Göre İşsizlik Oranı (15 Yaş ve Üzeri) (2017)

Kaynak: PCBS, One Indicator Map, Population Census 2017.

Ekonomi

İşgal yönetiminin 1948 sınırlarına uymayarak genişlemesi, kontrol noktalarının çoğalması ve işgal ettiği Filistin bölgelerinde kendi hukuki kurallarını uygulaması gibi pek çok nedenle Filistinlilerin özerk ve özgür bir şekilde ticaret yapması engellenmektedir. Abluka ve çeşitli kısıtlamalarla Filistin ekonomisi İsrail ekonomisine bağımlı hale getirilmiştir. Bütün bunlara örnek teşkil eden meselelerden biri siyonist yönetimin “dayattığı” vergilendirme sitemidir. İşgal yönetiminin kendi hukukunu işleterek Filistin Otoritesi adına Filistinlilerin vergilerini toplaması ekonomik olarak önemli kayıplara neden olmaktadır. Topladığı vergileri aylık olarak Filistin Otoritesine aktaran siyonist yönetim, keyfi olarak vergilerden pay almakta yahut vergilerde kesinti yapmaktadır. Bazı durumlarda ise vergilendirmeyi askıya almaktadır. Bununla birlikte, artan çatışmalar, üreticiye yönelik müdahale, baskı ve kısıtlamaların boyut değiştirmesi gibi çeşitli nedenlerle Filistin genelinde katma değer üreten ekonomik alanlarda önemli kayıplar yaşanmıştır.

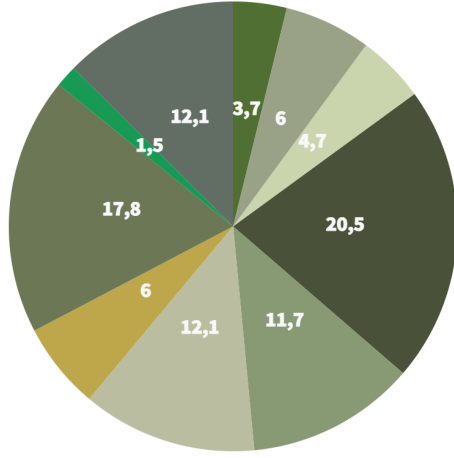
Ekonomik bileşenler arasında bir ülkenin gelir elde edebileceği yatırımları gerçekleştirilmesi, belirli düzeyde hizmet sağlayabilmek amacıyla vergi toplayabilmesi ve serbest piyasa koşullarına uygun bir şekilde ülke ekonomisini yönetebilmesi gerekmektedir. İşgal yönetiminin müdahaleleri nedeniyle bütün bunların gerçekleşmediği Filistin ekonomisi, uluslararası yardımlarla ayakta kalmaktadır. Serbest piyasa koşullarına erişimin engellenmesi katma değer üretiminin sağlanamamasına, bu da nitelikli işgücüne dayanmayan kayıt dışı işlerin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Ekonomik olarak kırılğan bir

yapının ortaya çıkmasına neden olan bu nitelikler, Filistin'deki ekonomik istikrarsızlığın esas kaynağıdır. Dolayısıyla Filistin ekonomisinde gelir kaynağı oluşturabilecek yatırımlar yapılamıyor ve gayri safi sermaye oluşumu oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Bu durum, özel tüketimin devlet gelirin üzerinde seyretmesiyle sonuçlanmaktadır.

Nitekim Filistin ekonomisinin yapısı incelendiğinde özel tüketimin devlet gelirin üzerinde gerçekleştiği ve dış ticaret açığının olduğu görülmektedir (UNFPA, 2017, s. 27). Bu olumsuz tabloya rağmen devlet harcamalarının 1994-2007 yıllarında arttığı kaydedilmiş, vergi ve vergi dışı gelirlerden elde edilen kazancın üzerinde harcama yapıldığı görülmüştür (UNFPA, 2017, s. 27). Bu artış, Filistin Otoritesindeki hükümete yapılan uluslararası bağışlarla ilişkili olmakla birlikte ekonominin yardımlara bağımlı bir hale geldiğinin göstergesidir.

1990'lı yıllarda gelişmekte olan bir Filistin ekonomisi söz konusuysen, işgal nedeniyle Filistin'de üretim günden güne erimektedir. Tarım, Filistin ekonomisi için taşıyıcı bir taşıyıcı sütun görevi üstlenebilecekken siyonist yönetim tarafından çeşitli müdahalelerle en çok kısıtlanan alan olmuştur. OXFAM (El-Jazairi, 2010) raporuna göre zeytinyağı sektörü iyi bir yılda en yoksul topluluklardan bazılarında yılda 100 milyon doların üzerinde gelir katkısında bulunmaktadır. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki tarım arazilerinin %45'inde, iyi bir yılda 34.000 metrik tona kadar zeytinyağı üretme potansiyeline sahip yaklaşık 10 milyon zeytin ağacının dikili olduğu tahmin edilmektedir. 2001-2009 yılları arasında üretilen ortalama yağ miktarı yaklaşık 17.000 ton

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

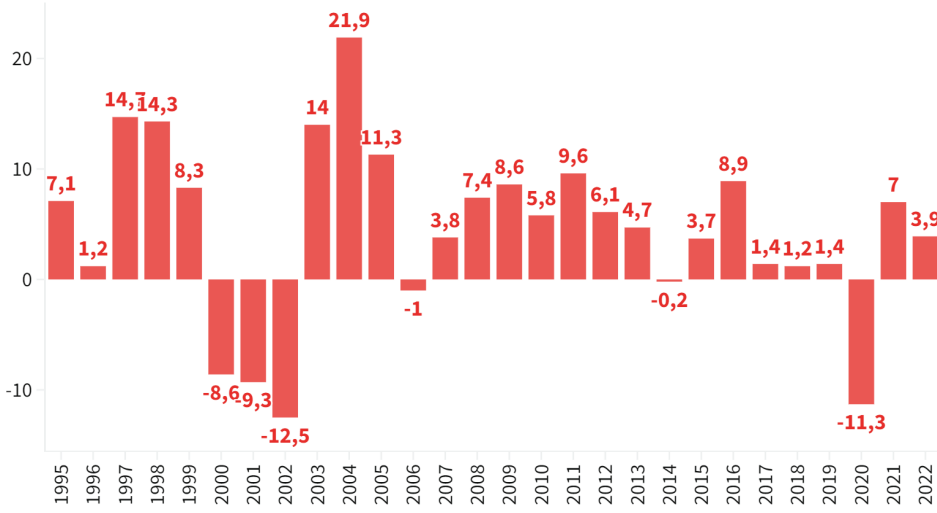

■ Hizmet Sektörü ■ Kamu Yönetimi ve Savunma ■ İnşaat ■ Bilgi ve İletişim
■ Finansal ve Sigortacılık ■ Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık ■ Toptan ve Perakende Ticaret
■ Madencilik, İmalat ve Elektrik ■ Ulaştırma ve Depolama ■ Diğer Sektörler

Grafik 13. Ekonomik Faaliyetlerin GSYH'ye Katkısı (% 2022)

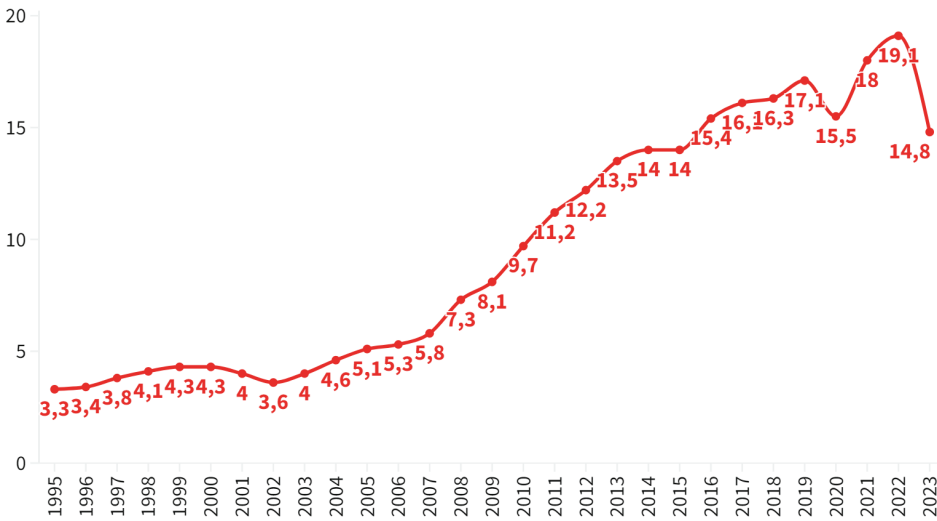
Kaynak: PCBS, Labour Force Survey, 2022.

Not: 2015 baz alınmıştır.

Grafik 14. GSYH Büyüme Oranı (% 1995-2022)

Kaynak: PCBS, National Accounts (GDP) Statistics & World Bank

Grafik 15. GSYH (Milyon Dolar, 1995-2023)

Kaynak: PCBS, National Accounts (GDP) Statistics & World Bank

olmuş, o dönemde gelir düzeyi düşük aileler için önemli bir geçim kaynağı oluşturmuştur (El-Jazairi, 2010).

Gazze Şeridi'ne 2007'den bu yana uygulanan ambargonun yanı sıra Batı Şeria'da da bölgeye mal giriş ve çıkışının kontrol edildiği bilinmektedir. Özellikle, yine, tarım sektörünün ürünleri ihracat edilmek istendiğinde birden çok kontrol noktasından geçmekte, bu yolculuk sırasında işgal yönetiminin askerlerine belirli ödemeler yapılmakta ve kullandıkları araçlar dahi belirli kısıtlamalara konu edilmektedir. Filistinlilerin uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlardaki ifadelerine göre, üretilen ürün henüz Batı Şeria'dan çıkmadan büyük maliyetler oluşturmaktadır. Batı Şeria ekonomisinde pek çok ürün için işgal maliyetinin var olduğu bir gerçektir. İşletmecinin, üreticinin, ticaretle ilgilenen bilimüm iş kollarının birden çok müdahaleye maruz kalması ve işgücünün işçileştirilmesi gibi nedenlerle ekonomik aktivitelerin GSYH'deki payları da değişmiştir. Üretim kollarının GSYH içindeki payı incelendiğinde 1994'ten 2022'ye tarımın payı %12,1'den %6'ya, imalat üretiminin payı %22,2'den %12,1'e gerilemiştir (ILO, 2024). PCBS verilerine göre, istihdam piyasasıyla uyumlu olarak, 2022'de Filistin ekonomisinin en önemli bileşeni GSYH'ye %20'lik katkısıyla hizmet sektörüdür.

Ekonomik istikrarsızlık, 2006'nın ardından daha hissedilir hale gelmiştir. Demokratik seçimi kazanan Hamas'ın, yönetimi Ramallah merkezli sürdürmesine izin verilmemiş, Hamas 2007'de Gazze merkezli yönetimi kurmuştur (Mercan, 2018). Bunun üzerine Gazze'ye ambargonun yeniden başlamasıyla Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasındaki ekonomik farklılıklar derinleşmeye başlamıştır. 2000-2022 arasında Gazze Şeridi'nde GSYH'nin yıllık büyüme oranı sıfırın altına düşerken,

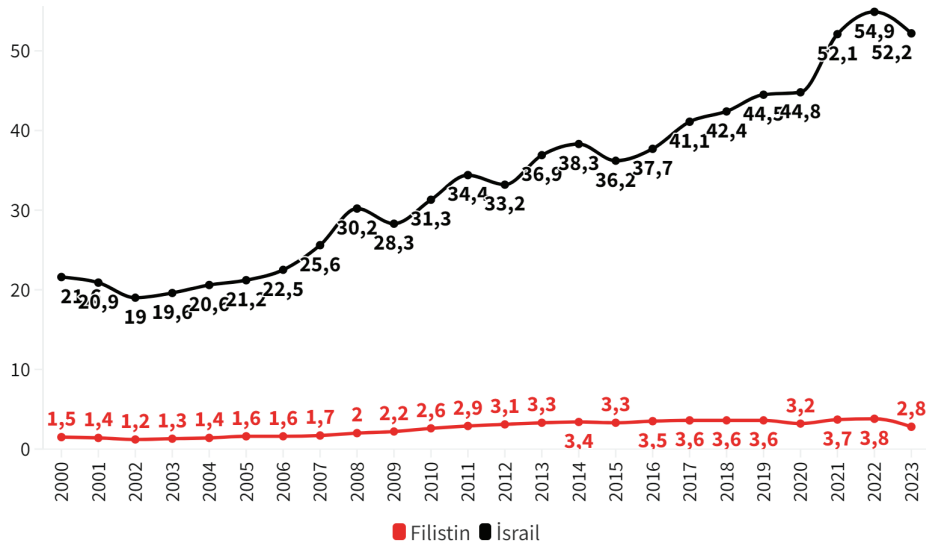
Batı Şeria'da da süreklilik arz eden bir büyüme kaydedilmemiştir. Üstelik 2006-2022 döneminde 2006 öncesinde gerçekleşen GSYH büyüme miktarları tekrar yakalanamamıştır.

Kronolojik olarak değerlendirdiğimizde, ablukanın yanı sıra, 2008, 2012 ve 2014 yıllarında yaşanan İsrail saldırılarının yol açtığı yıkım ekonomik dengenin sarsılmasındaki en etkili olaylar olmuştur. 1995 yılında yaklaşık 3,3 milyar dolar olan GSYH, 2022'de 19,1 milyar dolara ulaşmıştır. 2006'dan bu yana Filistin ekonomisinde Batı Şeria'nın payı giderek yükselmiş, 2023'te Batı Şeria'nın toplam ekonomiye katkısı %84 olurken, Gazze Şeridi'ninki ise %16'dır. PCBS duyurularına ve MAS raporlarına göre 2023'ün ilk üç çeyreğinde önceki yılın aynı çeyreklerine kıyasla büyüme yaşandığı söylenmektedir. 7 Ekim olaylarının ardından 2023'ün 4. çeyreğinde ise ekonomide büyük bir kayıp yaşanmış, Batı Şeria ekonomisi de olaylardan etkilenmiştir. 2023'ün yıl sonu verisine göre, GSYH miktarı bir önceki yıla kıyasla %26 oranında azalarak 14,8 milyon dolara gerilemiştir.

Ekonomik yeterliliğinin oldukça sınırlı olduğu Filistin'de kişi başı GSYH ise 2012-2022 yıllarını kapsayan on yıllık dönemde 3 bin dolar civarında seyretmiştir. Kişi başı GSYH miktarı Batı Şeria'da Gazze Şeridi'nin üzerinde seyretmiş, yıllar içinde bu makas giderek açılmıştır. Son yıllarda bu fark neredeyse 4 kata ulaşmış, ancak her iki bölgede de bu miktar yoksulluk sınırının altında kalmıştır. Enflasyon ise artmaya devam etmiştir. 2010'dan bu yana tüketici enflasyonu artış eğilimine sahiptir. Filistin'de kişi başı GSYH 2022'de 3,8 bin dolar iken, 2023'te %26'lık küçülmeye 2,8 bin dolara gerilemiştir.

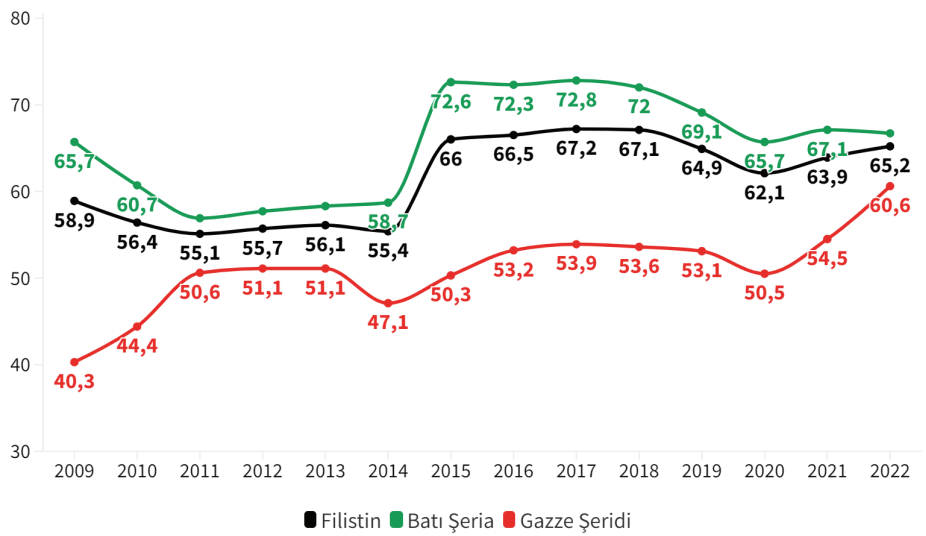
Kişi başı refah giderek azalırken, satın alma gücü de azalmaktadır. Enflasyonun en çok

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

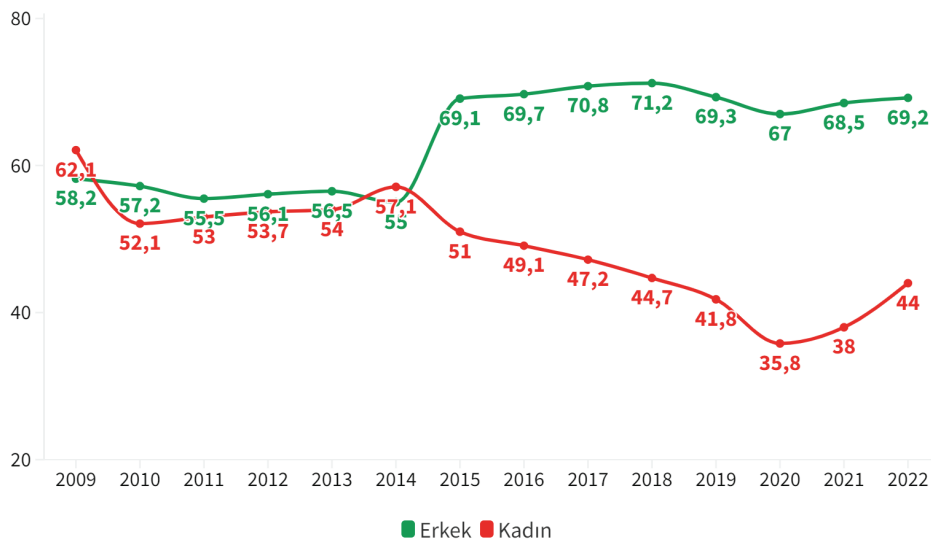
Grafik 16. Filistin ve İsrail'de Kişi Başı GSYH (Bin Dolar, 2000-2022)

Kaynak: PCBS, National Accounts (GDP) Statistics & World Bank

Grafik 17. Kayıt Dışı İstihdam (% , 2009-2022)

Kaynak: PCBS, Labor Force Survey Database

Grafik 18. Cinsiyete Göre Kayıt Dışı İstihdam (% , 2009-2022)

Kaynak: PCBS, Labor Force Survey Database

Ekonomik fırsatların kısıtlılığı, işgücünün düşük ücretli ve güvencesiz işlere yönelmesine yol açmaktadır

hissedildiği tüketim kalemleri taze yiyecek ve içecek sektörüne aittir. Yoksulluk Batı Şeria'ya kıyasla Gazze Şeridi'nde daha yaygındır. Bununla birlikte, Filistin genelinde satın alma gücü İsrail'e kıyasla oldukça düşüktür. Verilere göre, 2000'den 2023'e İsrail'de kişi başı GSYH miktarının Filistin'deki miktarın 15-19 kat üzerinde seyrettiği görülmektedir. Bilişim ve inşaat sektörlerinin baskın olduğu İsrail ekonomisinde bir diğer önemli gelir kaynağı turizmdir. 7 Ekim olayları nedeniyle turistik faaliyetlerin durma noktasına geldiği, İsrailiilerin zorunlu askerliklerini yapmaları nedeniyle de pek çok sektörde işgücünün azaldığı bilinmektedir. Bu sebeplerle İsrail ekonomisinde de bir daralma söz konusu olmuş, 2023'te kişi başı GSYH %5 gerilemiştir. Piyasadaki istikrarsızlığın hem sonucu hem nedeni olan kayıt dışı istihdam ise Filistin

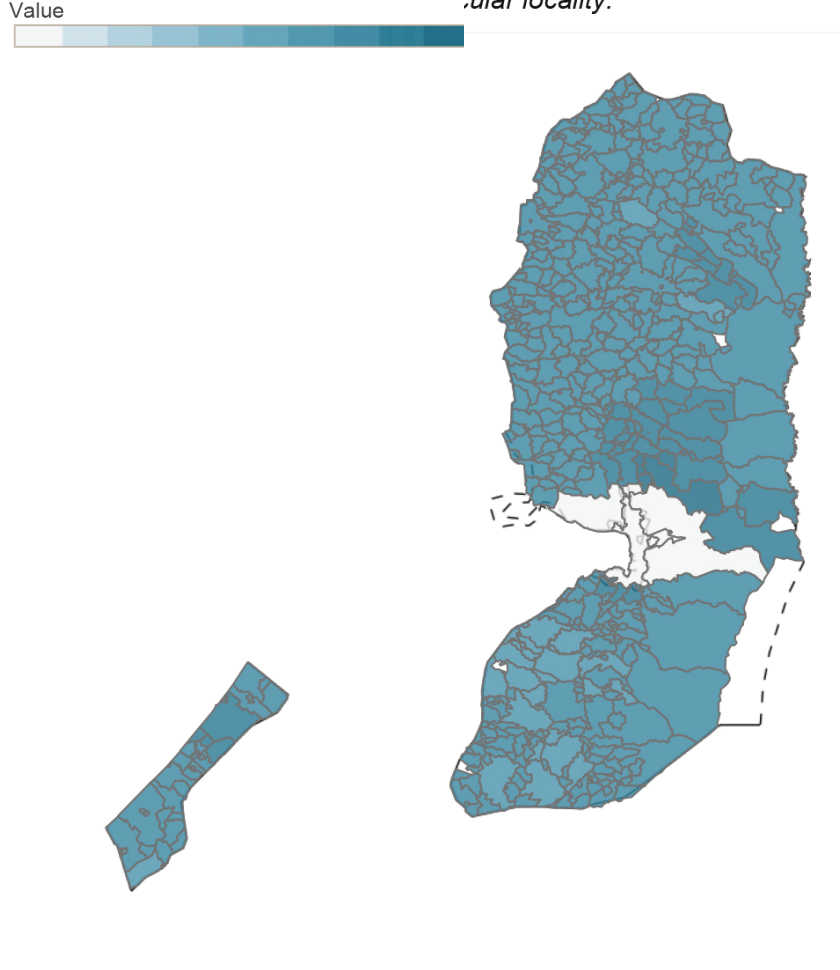
ekonomisi için önem teşkil eden bir diğer sorundur. Ekonomik fırsatların kısıtlılığı, işgücünün düşük ücretli ve güvencesiz işlere yönelmesine yol açmaktadır. İsrail ve yerleşim yerlerinde çalışmak için çalışma izninin gerektiği bilinmesine ve işgal yönetiminin de buna büyük önem vermesine rağmen, bu bölgede dahi kayıt dışı işsizliğin yaygın olduğu bilinmektedir. Ekonomik göstergelerde genellikle Gazze Şeridi olumsuz tablolara sahipken, Ürdün sınırı üzerinden giriş-çıkışların daha rahat olması nedeniyle kayıt dışı istihdamın Batı Şeria'da daha yüksek seyretmesi dikkat çekmektedir.

Bu durum, Batı Şeria'da yerel ekonominin Gazze'ye kıyasla daha hareketli olmasıyla açıklanabilir. 2014'te Gazze Şeridi'nde kayıt dışı istihdam oranı %47,1'e gerilemişken, yıl içinde yaşanan Gazze-İsrail çatışmaları nedeniyle takip eden yıllarda hem Batı Şeria hem Gazze Şeridinde bu oran tekrar yükselişe geçmiştir. 2018-2020 arasında belirgin değişiklikler yaşanmamış, takip eden yıllarda Filistin genelinde bu oran %60 civarında seyretmiştir. Kayıt dışı çalışma, erkekler arasında kadınlara kıyasla daha yaygındır.

Bu bölümde
yer alan grafiklere
erişebilmek için

ow detail about **Gini**. Hover on localitv to see detail. Press Home button to
ular locality.

Harita 2. Bölgelere Göre GINI (2017)

Kaynak: PCBS, One Indicator Map, Population Census 2017.

Sağlık

Filistin'de sağlık sektörü bölünmüş durumdadır. Filistin Otoritesi Batı Şeria'da sağlık hizmetini sağlarken, Gazze'de Hamas yönetiminin kendi sağlık bakanlığı bulunmaktadır. Bununla birlikte, mülteci nüfusun oldukça yoğun olması nedeniyle UNRWA tarafından da kayıtlı Filistinli mültecilere sağlık hizmeti sunulmaktadır. Filistin'de sağlık sektörüyle ilgili en önemli çıkmazlardan biri siyonist yönetimin sağlık sektörünü ve sağlığa erişimi kısıtlamaya yönelik özel çabasıdır. İşgal ettiği topraklarda sivillerin temel sağlık hizmetlerine erişiminden sorumlu olan siyonist yönetim, Filistinli hastaların buldukları bölge dışında bir sağlık kurumuna sevk edilebilmesi için 9 aşamalı izin süreci yürütmektedir.¹

Ablukadan dolayı Gazze Şeridi'nde daha ağır işleyen bu süreç, Batı Şeria ve Kudüs'te de benzer bir biçimde yürütülüyor. Gazze Şeridi'nde ve Batı Şeria'daki hastanelerde kanser ve kalp hastalığı gibi kompleks olaylarla ilgili yeterli ekipman ve uzman bulunmadığı bilinmektedir. Gazze ve Batı Şeria'da kanser hastaları için yapılan sevklerin %50'si çıkış izni gerektirmektedir. 2019-2020 arasında Gazze'den yapılan hasta izin başvurularının %65'i, Batı Şeria'dan yapılanların ise %84'ü zamanında kabul edilmiştir (World Bank, 2023). Tedavi izni en çok reddedilenlerin 18-40 yaş arasındaki erkekler olduğu tespit edilmiştir (WHO, 2023).

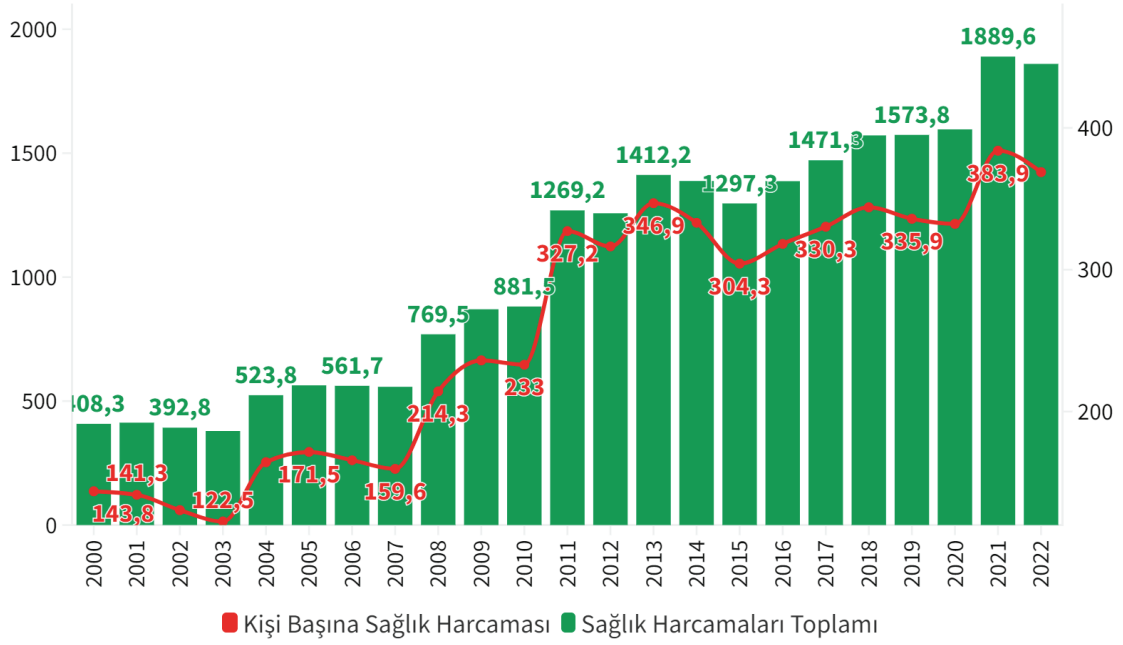
Ekonomik yetersizliğe rağmen Filistin Otoritesinin sağlık sektörüne yönelik yatırımları önceki yıllara kıyasla yükselen bir eğilime

sahiptir. 2000'de 408,3 milyon dolar olan sağlık harcamaları tutarı, 2022'de 4,5 kat artışla 1 milyar 889 milyon dolar olmuştur. Bu artış, diğer ülkelerle kıyaslandığında sağlık sektörü için yeterli bir büyüme değildir. Üstelik sağlık harcamalarının merkezi yönetim bütçesindeki payı 2011'den bu yana genel olarak azalma eğiliminde olmuştur. Destekleyici mekanizmaların sağladığı finansal destek sayesinde sağlık harcamalarının GS-YH'deki payındaki azalışa rağmen kişi başına yapılan harcama miktarında 2016'dan bu yana genel bir artış eğilimi yakalanmıştır.

Kişi başı sağlık harcaması 2011'le birlikte 300 doların üzerine çıkmış, bugüne kadar genel bir yükseliş eğilimine sahip olmuştur. Bu miktarlar Arap ülkelerindeki ortalamaya yaklaşırken, dünya ortalamasının ve İsrail'deki miktarların oldukça gerisinde kalmıştır. 2021'de kişi başına yapılan sağlık harcaması 383,9 dolar ile 22 yılın en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu yükselişe rağmen bahsedilen miktar aynı yıl için 1.638,8 dolar olan dünya ortalamasının oldukça altındadır. İsrail'de kişi başına sağlık harcaması ise sürekli olarak yükselmiş, yıllar içinde dünya ortalamasının 3 kat üzerinde seyretmiştir. 2021'de İsrail'de bu miktar 4339 dolarla Filistin'deki miktarın 11 kat üzerindedir. Sağlık göstergelerinde Filistin ve İsrail arasındaki uçurum giderek artmaktadır. Buna rağmen, Filistin'de sağlık sektörünün hanehalkı üzerindeki yükünü azaltmaya yönelik bir çabanın olduğu açıktır. Bu durum, Filistin'e yapılan yardımlarla açıklanabilir.

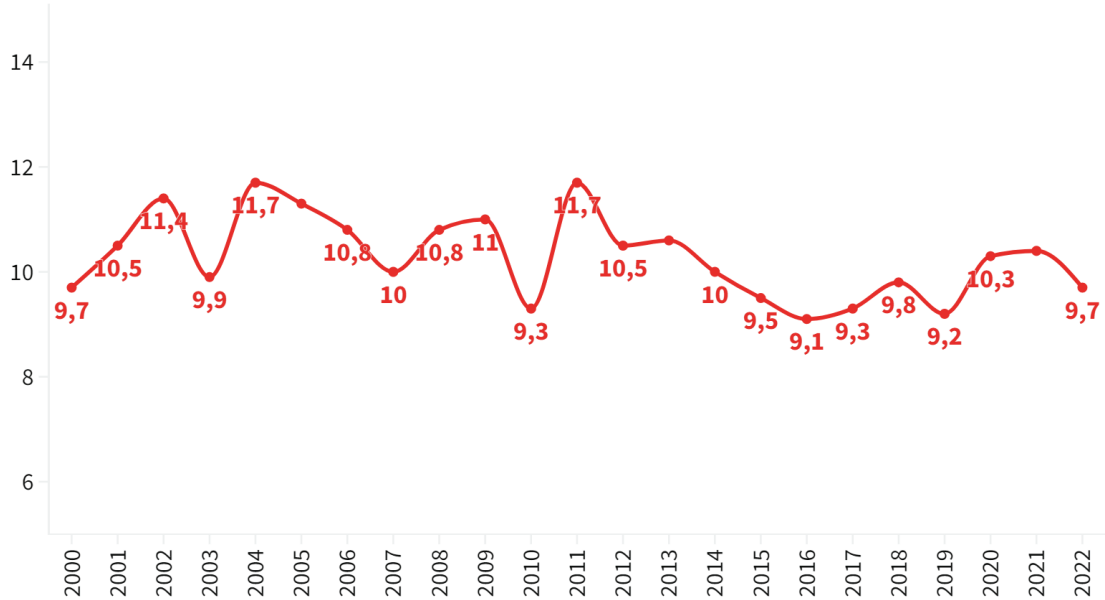
1 WHO, Infographics, Timeline for Gaza Patient Referral 2022. Erişim: https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/WHO_infographic_timeline_for_gaza_patient_referrals_2022.pdf?ua=1

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 19. Sağlık Harcamaları Toplamı ve Kişi Başına Sağlık Harcaması (Dolar & Milyon Dolar, 2000-2022)

Kaynak: PCBS-Ministry of Health, Palestinian Health Accounts 2000-2018, 2020 & PCBS-Ministry of Health, Palestinian Health Accounts 2022, 2024.

Grafik 20. Sağlık Harcamalarının GSYH'ye Oranı (% , 2000-2022)

Kaynak: PCBS-Ministry of Health, Palestinian Health Accounts 2000-2018, 2020 & PCBS-Ministry of Health, Palestinian Health Accounts 2022, 2024.

Ekonomik yetersizliğe rağmen Filistin Otoritesinin sağlık sektörüne yönelik yatırımları önceki yıllara kıyasla yükselen bir eğilime sahiptir.

Sağlık sektöründe finansman yapısında bileşenlerin dağılımı önem arz etmektedir. Hükümet harcamasının genel ağırlığı oluşturması sağlık sektörüyle ilgili pozitif bir gelişmedir. Hanehalkının cepten yaptığı harcamalardaki artış ise sağlık sektörünün yetersiz olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu harcama türü, sağlık sigortası veya devlet destekli sağlık hizmetlerinden yararlanılamayan veya ek hizmetler için yapılan ödemeleri kapsamaktadır. Sosyal devlet anlayışının hakim olduğu yerlerde bu harcama türünün diğer ülkelere kıyasla düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise cepten yapılan sağlık harcamalarının sağlık hizmetlerine erişimde ekonomik durumun belirleyici olmasına ve sağlık eşitsizliğinin artmasına neden olabileceği potansiyelidir. Devlet tarafından sağlanmayan sağlık hizmetleri, düşük gelirli ailelerde bütçe sıkıntısına yol açabilir.

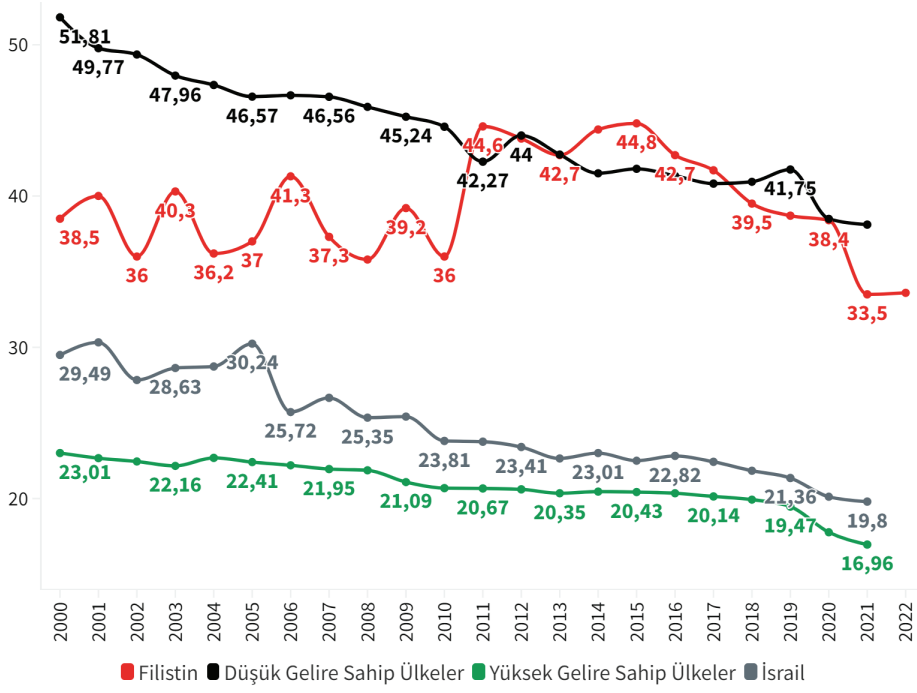
Filistin'de yoksulluğun toplumun geneline yayılan bir durum olduğu göz önüne alındığında sağlık hizmeti sunucularında iyileştirmenin elzem olduğu söylenebilir. 2010-2017 arasında sağlık sektöründe genel hükümet harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı azalmış, hanehalkının cepten yaptığı sağlık harcamalarının payı ise yükselmiştir. 2018-2021 yıllarında sağlık sektöründe bir iyileşme ivmesi yakalanmış, sağlık harcamalarındaki artışın büyük bir kısmını genel

devlet harcamaları oluşturmuştur. Son yıllarda merkezi hükümetin finansman düzeyindeki etkisi hissedilmeye başlamış, hanehalkının cepten yaptığı harcamaların toplam harcamalar içindeki payı %30 civarına gerilemiştir. Tabloda dikkat çeken önemli bir diğer husus, bu gösterge için 2000'li yılların başında Filistin ve İsrail arasında belirgin bir fark bulunmazken, yıllar içinde Filistin'in düşük gelire sahip ülkelerle aynı örüntüye sahip olmasıdır. Bu gösterge, Filistin genelindeki yoksullaşmanın sağlık sektörüne yansımalarını açıklamaktadır.

Harcamalarda birincil sağlık harcamalarına öncelik verilmiş, 2022'de bu harcamaların toplam sağlık harcamaları içindeki %55'e ulaşmıştır. Tedavi edici bakıma yapılan harcamalar toplam harcamaların %75,5'ini oluştururken, ikinci en büyük harcama kalemi medikal malzemelere yapılan ödemeler olmuştur (PCBS, 2024e). Sağlık sektöründe kapasitenin genişletilmesinden ziyade mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik harcamaların yapıldığı söylenebilir. Hastane sayısı, kişi başına düşen doktor ve yatak sayısı gibi göstergelerde belirgin bir artışın yaşanmaması da bunu destekler niteliktedir. 2022'de Filistin'deki devlet hastanesi sayısı 29, devlet hastanesi olmayan hastane sayısı 64'tür. Son üç yılda devlet hastanesi sayısı 1 artarken, diğer hastane sayısı 5 artmıştır.

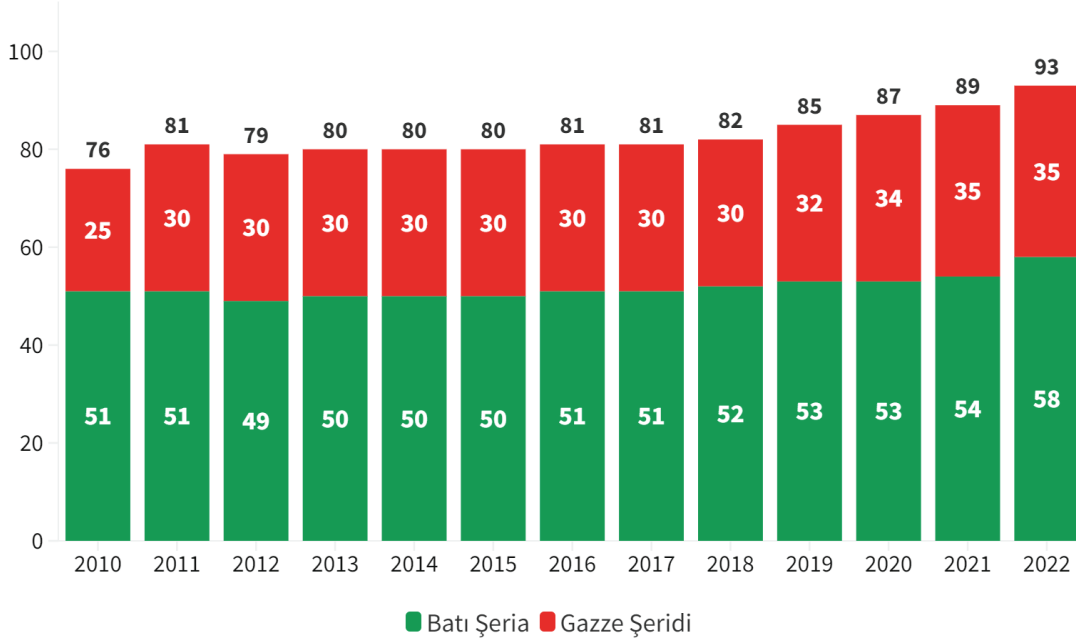
Buna rağmen, hastanelerde bulunan yatak sayısında artış yaşanmaması dikkat çekicidir. Bin kişi başına düşen yatak sayısı 2012-2020 yıllarında 1,3'tür. En güncel veriye göre 2017'de bu gösterge için dünya ortalaması 2,9 iken, 2018'de İsrail'de 3'tür. 2021'de yeni açılan bir adet devlet hastanesi neticesinde yatak sayısı çoğalmış, bin kişi başına yatak sayısı da 1,4'e yükselmiştir. 2022'de hem yatak hem bin kişi başına yatak sayısı yeniden

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 21. Sağlık Harcamalarında Hanehalkının Cepten Yaptığı Harcamaların Payı (% , 2000-2022)

Kaynak: WHO, The Health Observatory, Health Expenditure Indicators & PCBS-Ministry of Health, Palestinian Health Accounts 2000-2018, 2020 & PCBS-Ministry of Health, Palestinian Health Accounts 2022, 2024.

Grafik 22. Hastane Sayısı (2010-2022)

Kaynak: PCBS, Health Indicators & PCBS, Statistical Yearbook of Palestine 2023, No. 24., 2023.

düşerken, Filistin'de yatak kapasitesi 6.900'le oldukça düşük düzeydedir. Filistin'de sağlık hizmeti sunan bir diğer kuruluş UNRWA ise 2022 verilerine göre 22'si Gazze Şeridi'nde, 43'ü Batı Şeria'da olmak üzere 65 birinci basamak sağlık kuruluşuyla hizmet vermektedir. Bahsedilen yılda Batı Şeria'daki mültecilerin %48'ine, Gazze'deki mültecilerin ise %83'üne UNRWA sağlık hizmeti sunulmuştur (WHO, 2023).

Sunulan sağlık hizmetleri SDG göstergeleri üzerinden ele alındığında ise Filistin'le ilgili göstergelerin dünya ortalamasını yakaladığı söylenebilir. Bebek ölüm hızı ve beş yaş altındaki çocuk ölüm hızı göstergeleri dünya ortalamasının altında seyretmektedir. İşgal yönetiminin artan saldırıları nedeniyle gıdaya ulaşımın zorlaştığı dönemler söz konusudur. Buna bağlı olarak, çocuklarda yetersiz beslenme ve bodurluk durumunun yükseldiği yıllar olmuştur. 2000-2019 yıllarında yetersiz

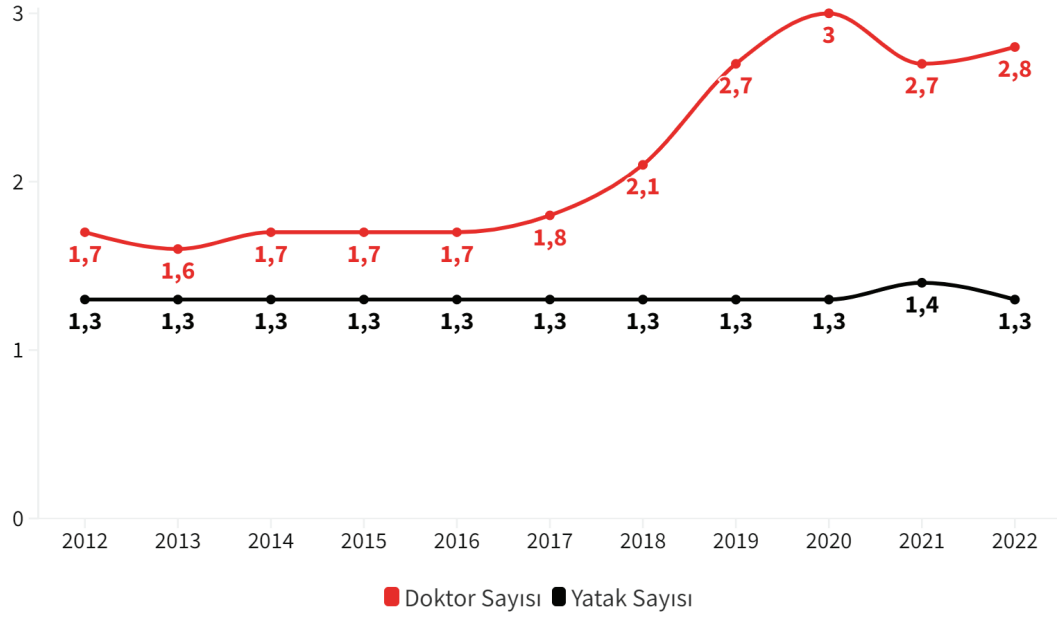
beslenen çocuk oranı %4'ün üzerine çıkmazken, 2019'da 5 yaşın altındaki çocuklarda bodurluk görülme oranı %8,7'ye ulaşmıştır.

DSÖ tarafından aşılama, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım, çocuk sağlığı, bulaşıcı hastalıkların tedavisi gibi temel sağlık hizmetlerine erişimi ölçen temel sağlık hizmetleri kapsama endeksine göre Filistin'in endeksteki puanı 65'tir. Bu puanla İsrail'in gerisinde kalmaya devam eden Filistin, yüksek riskli görülmeyen bir değere sahiptir. SDG kapsamındaki sağlık göstergelerinin ortalamasının üzerinde değerlere sahip olması, uluslararası kalkınma perspektifi nedeniyle bölgeye sağlanan uluslararası yardımların bir sonucu olarak da görülebilir. Buna ek olarak, tıbbi araştırma ve sağlık sektörüne yapılan resmi kalkınma yatırımları ise 2010'dan bu yana artış eğilimindedir.

Bu bölümde
yer alan grafiklere
erişebilmek için

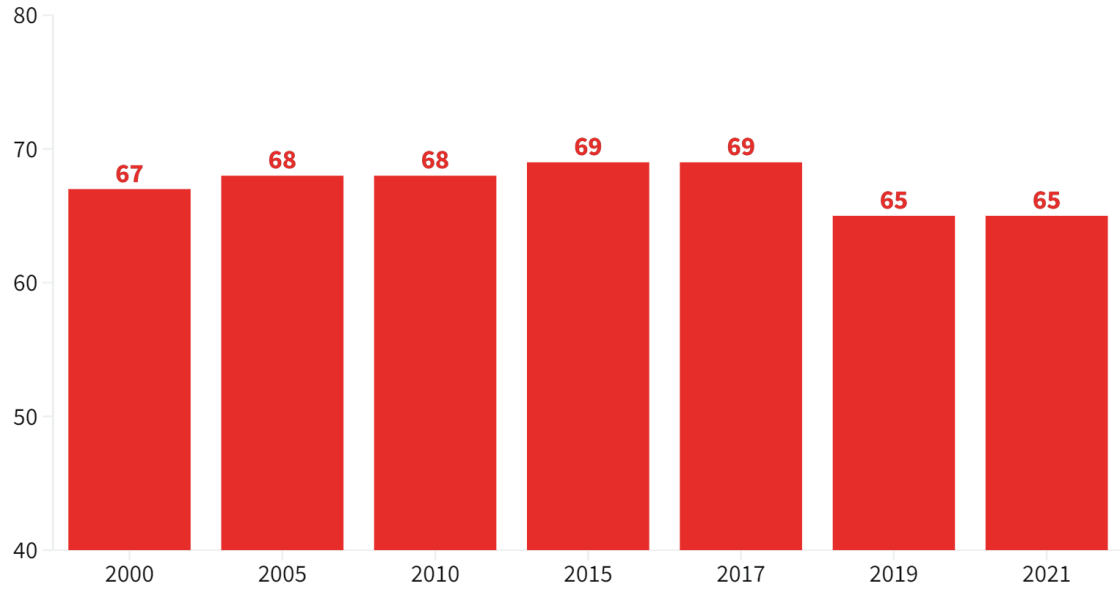

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 23. Bin Kişi Başına Doktor ve Yatak Sayısı (2012-2022)

Kaynak: PCBS, Palestine in Figures 2023, 2024.

Grafik 24. Evrensel Sağlık Hizmetleri Kapsama Endeksi Puanı (2000-2021)

Kaynak: WHO, Sustainable Development Goals, 3.8.1 Universal health coverage (UHC) service coverage index.

Eğitim

Eğitim, siyonist yönetimin özel olarak uğraştığı, kısıtlama ve yıldırma politikası uyguladığı alanlardan biridir. Dünya geneliyle kıyaslandığında, Filistinlilerin eğitim alanında karşı karşıya kaldığı fırsat eşitsizliği, kısıtlama ve engellemelere rağmen Filistin halkı eğitim düzeyi oldukça yüksek olan bir halktır. Arap ülkeleriyle kıyaslandığında da Filistin, okuma yazma bilen nüfus oranının en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Bunun yanı sıra nüfusun eğitim düzeyinde de yıllar içinde önemli bir yükseliş kaydedilmiştir. 1995'ten itibaren 15 yaş ve üzerinde okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı düşmüş, ilköğretim ve ortaöğretimi tamamlayanların oranı ise artmıştır.

Daha detaylı incelendiğinde, Filistin'de eğitim hizmeti devlet okulları, özel okullar ve UNRWA okulları olmak üzere farklı kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Eğitim düzeyleri ve diplomalar da farklılıklar içermektedir. İlköğretim de denilen temel eğitim zorunlu olmakla beraber 1. sınıftan 10. sınıfa kadar geniş kapsamlıdır. Temel eğitim, hazırlık eğitimi ve güçlendirme aşaması olmak üzere ikiye ayrılmakta; hazırlık eğitimi birinci sınıftan dördüncü sınıfa, güçlendirme eğitimi ise beşinci sınıftan onuncu sınıfa kadar sürmektedir (UNICEF, 2018). 1995-2022 arasında güçlendirme aşamasını da içeren ilköğretimi bitirme oranı azalırken, hazırlık düzeyinde eğitime sahip olan nüfus oranı yükselmiştir.

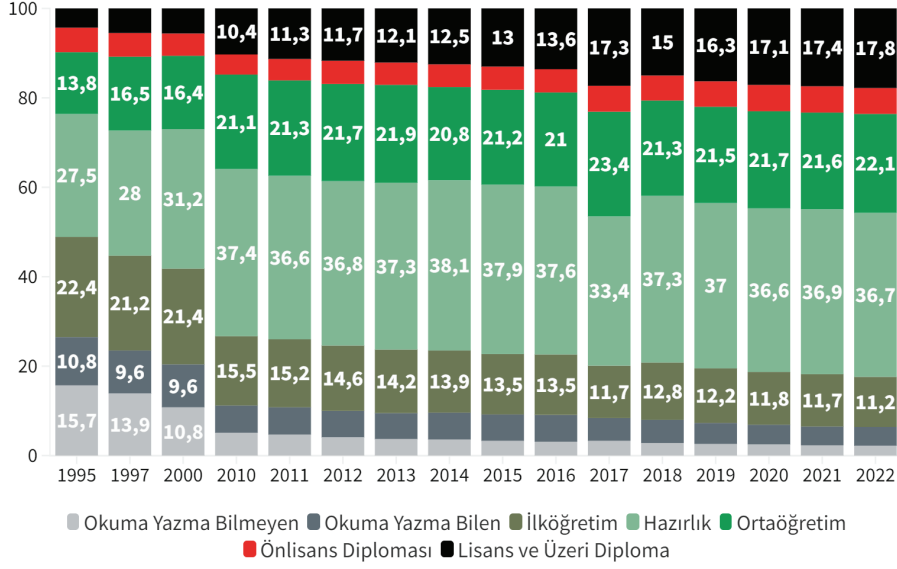
Ortaöğretim ise akademik eğitim ve mesleki eğitim olmak üzere iki şekilde gerçekleşmekte, ortaöğrenime sahip nüfus oranı 1995-2022 yıllarında %13,8'den 22,1'e yükselmiştir. İki yıllık eğitimleri kapsayan ve mesleki yeterlilik de sağlayan önlisans diplomasına

sahip nüfus oranında önemli bir değişiklik yaşanmamıştır. Ortaöğretime katılımın yaygınlaşması sonucunda lisans ve üzeri diplomaya sahip nüfus oranı artmıştır. Lisans ve üzeri diplomaya sahip nüfus oranı 1995'te %4,3 iken, 2022'de bu oran %17,8'e yükselmiştir. Filistin geneli için 2000'de 8,8 yıl olan ortalama eğitim süresi, 2022'de 11,2 yıla yükselmiştir. Eğitim sürecinde neredeyse 2,5 yıllık bir artışa işaret eden bu değişim, nüfus genelinde eğitim düzeyinin bir kademe yükseldiğini göstermektedir.

Filistin genelinde öğrenci sayısı nüfus artışına paralel olarak 1993-2023 yıllarında iki kat artmıştır. Eğitime katılım düzeyi oldukça yüksek seyrederken, 2022-2023 eğitim yılında okula kayıtlı öğrenci sayısı 1 milyon 383 bindir. Bu öğrencilerin %56'sı Batı Şeria'daki öğrencilerden oluşurken, %44'ü Gazze Şeridi'ndeki öğrencilerden oluşmaktadır. PCBS'nin 2023'te gerçekleştirdiği Hanehalkı Kültür Anketinde öğrencilerin neredeyse yarısının sportif ve kültürel faaliyetlere katıldığı kaydedilmiştir. Verilere göre 2023 yılında içinde bulunduğu eğitim döneminde hafızlık yapan öğrencilerin oranı Filistin genelinde %40,2 iken; bu oran Batı Şeria'da %39,8 ve Gazze Şeridi'nde %40,7'dir (PCBS, 2023a).

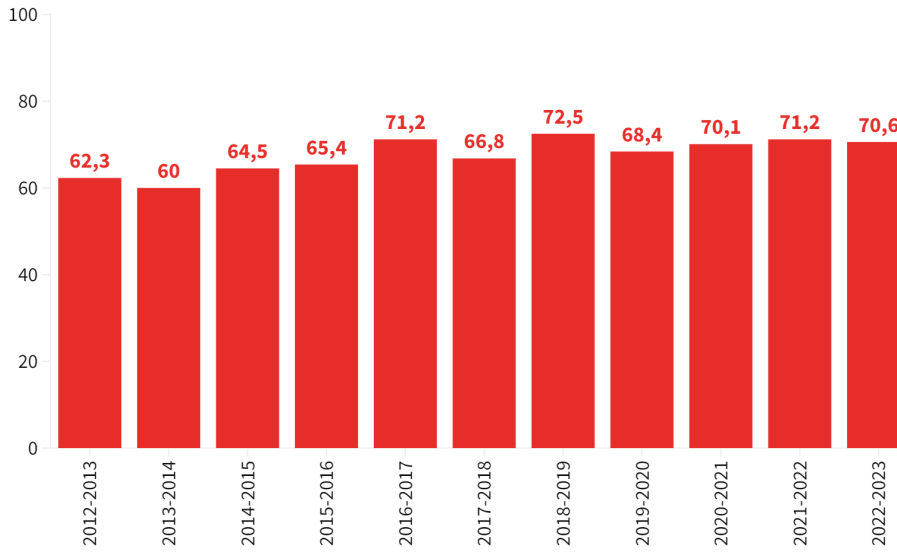
Filistinli öğrenciler arasında önem arz eden bir diğer mesele ise siyonist yönetimin saldırıları sonucunda zarar görmüş öğrencilerin varlığıdır. 2022-2023 öğretim yılında devlet okullarına kayıt yaptıran engelli öğrenci sayısı Batı Şeria'da 5141, Gazze Şeridi'nde 2200'dür. Filistin genelinde bu sayı, okula kayıt yaptıran öğrencilerin %0,5'ini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu öğrencilerin okula

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

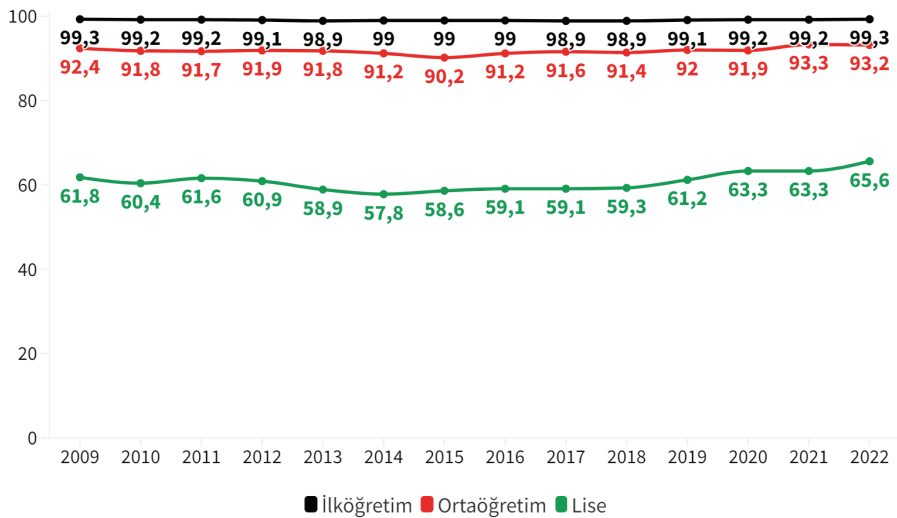
Grafik 25. Eğitim Düzeyine Göre Nüfus (% 1995, 1997, 2000, 2000-2022)

Kaynak: PCBS, Education Statistics.

Grafik 26. Filistin'de Engelli Öğrencilerin İhtiyaçlarına Göre Uyarlanmış Altyapı ve Materyallere Sahip Okulların Oranı (% 2012-2023)

Kaynak: PCBS, (2023). Palestinians at the End of 2023. Ramallah - Palestine.

Grafik 27. Eğitim Düzeyinin Tamamlanma Oranı (% 2009-2022)

Kaynak: PCBS, Education Statistics.

Filistin genelinde eğitim hayatına devam edenler çoğunlukla kız öğrencilerden oluşmaktadır.

erişimi önemli bir meseledir. Buna binaen, Filistin'de engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanan alt yapı ve materyallere sahip okul oranı oldukça yüksektir. 2022-2023 itibariyle her on okuldan yedisi bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak niteliğe sahiptir.

Filistin'de toplam okul sayısı 1994-1995 eğitim yılında 1474 iken, 2022-2023 eğitim yılında bu sayı %46 artışla 3190'a ulaşmıştır. Filistin genelinde ilkokul ve ortaokulu bitirme düzeyi %90 seviyesinde gerçekleşirken, lise eğitiminin tamamlanma oranı %60 seviyelerine gerilemektedir. Bölgesel olarak incelediğimizde, Gazze Şeridi'nde lise düzeyinde eğitimi tamamlayan öğrencilerin oranı Batı Şeria'dan daha yüksek seyretmektedir. Filistin'de on iki yıllık temel eğitim sürecinin sonucunda yapılan Tevcihi, ortaöğretim sertifikası olmakla birlikte üniversiteye geçiş sınavıdır.¹ 2016-2021 yıllarında bu sınavda başarılı olan öğrencilerin oranı %80 civarında seyretmiş; başarı oranı Batı Şeria'da yükseliş eğilimindeyken, Gazze'de önemli bir farklılık yaşanmamıştır.

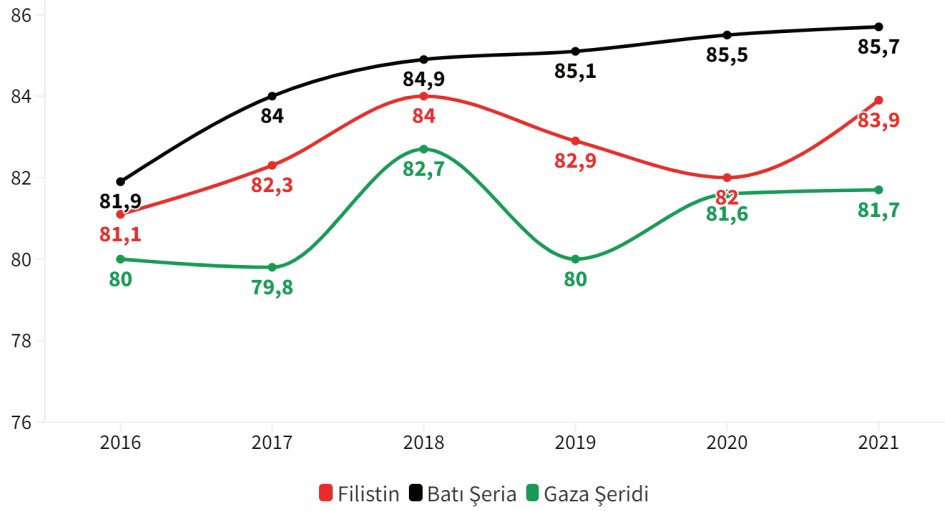
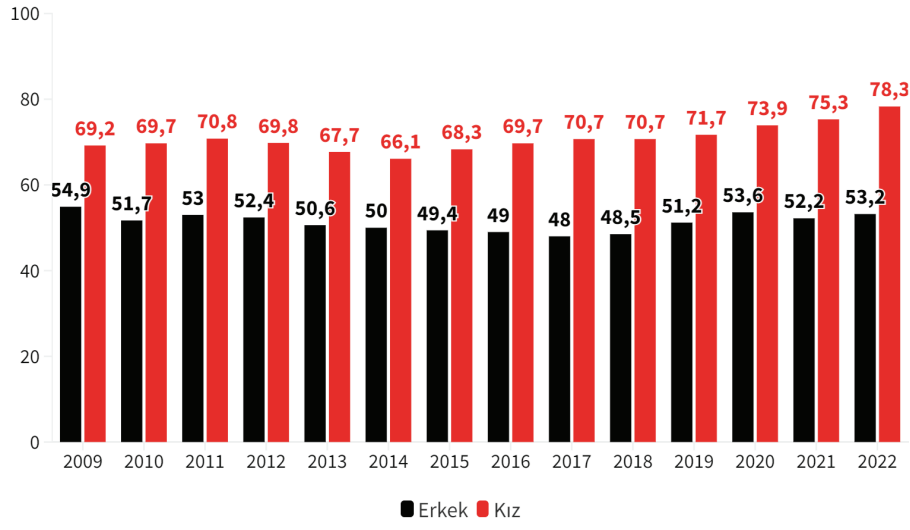
Eğitim göstergelerinde öne çıkan bir diğer husus ise Filistin genelinde eğitim hayatına devam edenlerin çoğunlukla kız öğrencilerden oluşmasıdır. Üstelik bütün yıllarda kız öğrencilerin Tevcihi sınavındaki başarı oranı erkeklerdeki başarı yüzdesinin üzerinde

seyretmektedir. Erkekler arasında her iki öğrenciden biri lise eğitimini yarıda bırakırken, her on kız öğrenciden ise üçü lise eğitimine devam etmemektedir. Erkekler arasında okulu bırakmanın daha yaygın olması ekonomik nedenlerle açıklanabilir. Filistin'de erkekler geçim kaygısı nedeniyle oldukça erken yaşlarda işgücü piyasasına atılmaktadır. Bunun yanı sıra, Filistin'de öğrencilerin siyonist yönetimin kısıtlamaları nedeniyle yükseköğretime devam etme noktasında motivasyon eksikliği yaşadığı söylenebilir. Bu durum da öğrencilerin lise eğitimine devam etmemelerinde etkili olabilir. Nitekim kısıtlamanın daha yüksek olduğu Gazze Şeridi'nde NEET oranı daha yüksek seyretmektedir. Filistin genelinde 2012'den 2019'a NEET oranı genel bir yükseliş eğilimine sahip olmuş, salgın nedeniyle 2020'de son on yılın en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Takip eden yıllarda bu oranın azalmaya başlaması ise dikkat çeken bir diğer husustur.

Filistin'de üniversiteler, siyonist yönetimin hedefinde olan bir diğer kurumdur. Üniversiteler genellikle Batı Şeria'da yoğunlaşırken, Gazze'de eğitim veren üniversiteler de bulunmaktadır. İşgal yönetimi Batı Şeria'daki üniversitelere ulaşımı kontrol noktalarıyla zorlaştırmakta, üniversite öğrencilerine yönelik baskı ve yıldırma politikası uygulanmaktadır (Cemell, 2009). Üniversite yönetimi ve akademisyenler de benzer bir muameleye maruz kalırken, abluka ve kısıtlamalarla akademik gelişimlerini sağlayacak fırsatlara erişimleri de engellenmektedir. Akademisyenlerin yurt dışına çıkmak amacıyla başvurdukları vizeler engellenirken, bölge içindeki bir başka üniversiteye

1 Filistin'de eğitim sisteminin detayları için bkz.: Ministry of Education and Higher Education (MoEHE). (2013). Palestinian National Qualifications Framework. Palestine.

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

'gitmeleri' dahi siyonist yönetim tarafından yasaklanmıştır (Cemmell, 2009).

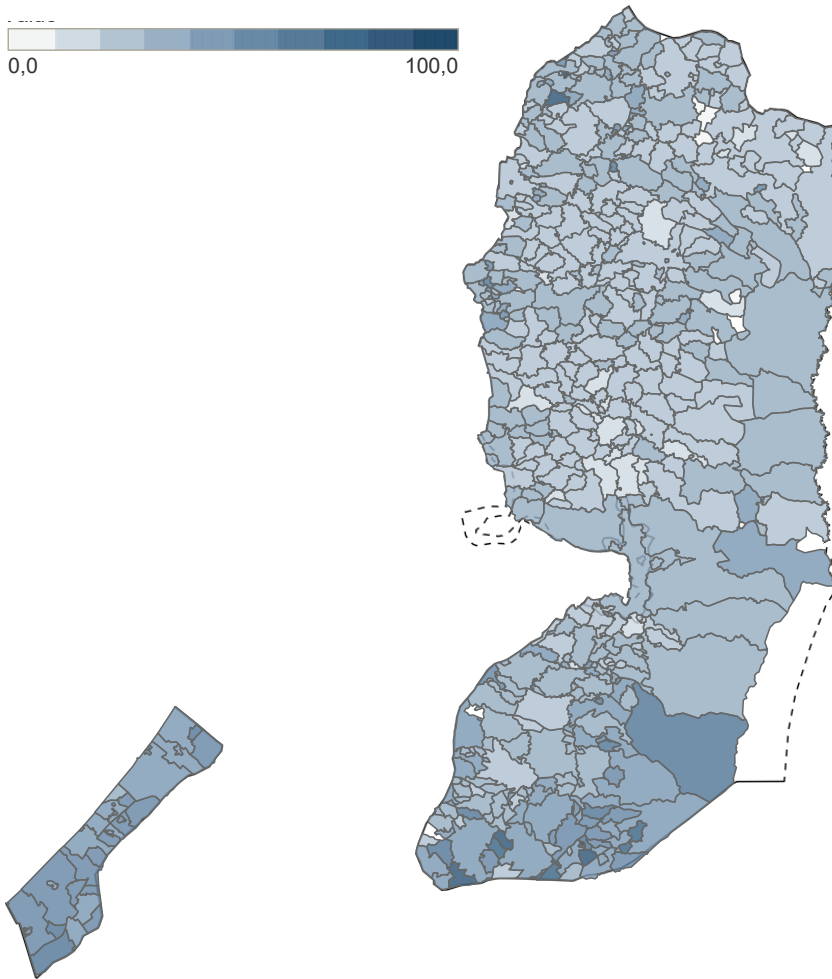
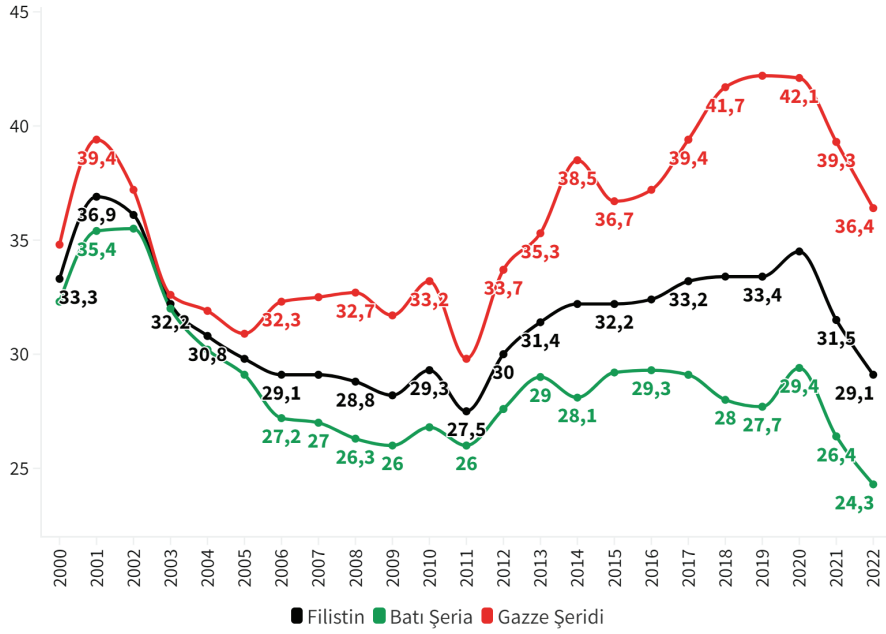
Geleneksel üniversitelerin yanı sıra siyonist yönetimin kısıtlamalarıyla baş edebilmek amacıyla üniversite kolejleri ve toplum kolejleri olmak üzere üç farklı yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Örgün öğretimin yanı sıra, eğitime erişimi engellenen öğrenciler için 1991'de El-Fetih tarafından kurulan El-Kudüs Açık Üniversitesi uzaktan eğitim vermektedir 2021-2022 öğretim yılında Filistin genelinde bulunan toplam üniversite sayısı 51 iken, bunların 34'ü Batı Şeria, 17'si ise Gazze Şeridi'ndedir. Geleneksel üniversitelerin sayısı

19'dur; bunlardan 13'ü Batı Şeria'da, 6'sı ise Gazze Şeridi'nde eğitim vermektedir. Üniversite kolejlerinin sayısı 15, toplum kolejlerinin sayısı 17'dir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu geleneksel üniversiteleri tercih etmektedir. 2021-2022 eğitim yılında üniversiteye kayıtlı öğrenciler 225.975 kişiden oluşurken, bu öğrencilerin %55'i kadınlardan oluşmuŐtur. Bahsedilen dönemde öğrencilerin en çok tercih ettiği alanlar işletme, yönetim, hukuk ve sağlık olmuştur. Bu dönemde öğrencilerin %24,7'si işletme, yönetim ve hukuk alanlarına kayıtlıyken, %22,8'i tıp/sağlık bölümlerine kayıtlıdır.

Bu bölümde
yer alan grafiklere
erişebilmek için

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

İSRAİL ŞİDDETİ: VERİLERLE ABLUKA

Abluka ve Kısıtlamaların Filistinlilerin Günlük Yaşamına Etkisi

Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi projesi uzun bir geçmişe sahiptir. Sömürgeci yerleşimcilerle işgal devletinin çeşitli stratejileriyle Filistin halkı 1948'de başlayan ve devam eden siyonist yönetimin ablukası altındadır. Bu ablukayı sürdürmek için sömürgeci yerleşimciler ve işgal devleti el ele vererek köy ve şehir yerlerinde kurdukları tarım kooperatifleri, yerleşim birimleri, koloni-yerleşim yerleri, ayırım duvarı gibi uluslararası hukukta yeri olmayan çeşitli sömürgeci-yerleşim stratejileri uygulamaktadır. Moşav ve kibutzlar işgal devleti tarafından planlanan ve desteklenen kooperatif tarım köyleridir. Bu köyler sömürgeci yerleşimcilerin en eski stratejilerden biri olmakla birlikte Filistin topraklarındaki doğal kaynaklar üzerinde hakimiyet kurmak amacıyla planlamıştır. Uzun vadeli sömürgeci yerleşim planında Filistinlilerin doğal kaynaklarının tamamen ele geçirilmesi hedeflenmektedir.

İleri karakol görevi gören ve "güvenliği sağlamak" amacıyla yapıldığı iddia edilen yerleşim birimlerinin işgal planının önemli bir parçası olduğu açıktır. Bu birimler, bölgede siyonist yönetimin varlığını hissettirerek korku salmaya, sömürgeci yerleşimci şiddetine kolluk kuvveti sağlamaya ve işgal edilen yerde Yahudilerin yoğunlaşmasını kolaylaştırmaktadır. Buna ek olarak, karakol sayısı arttıkça Filistinlilere yönelik şiddet olayları ve yerinden etme sayısı da yükselmiştir. Yerleşim yerleri, yerleşim birimleriyle paralel bir şekilde genişlemekte; boş bir araziye ya da

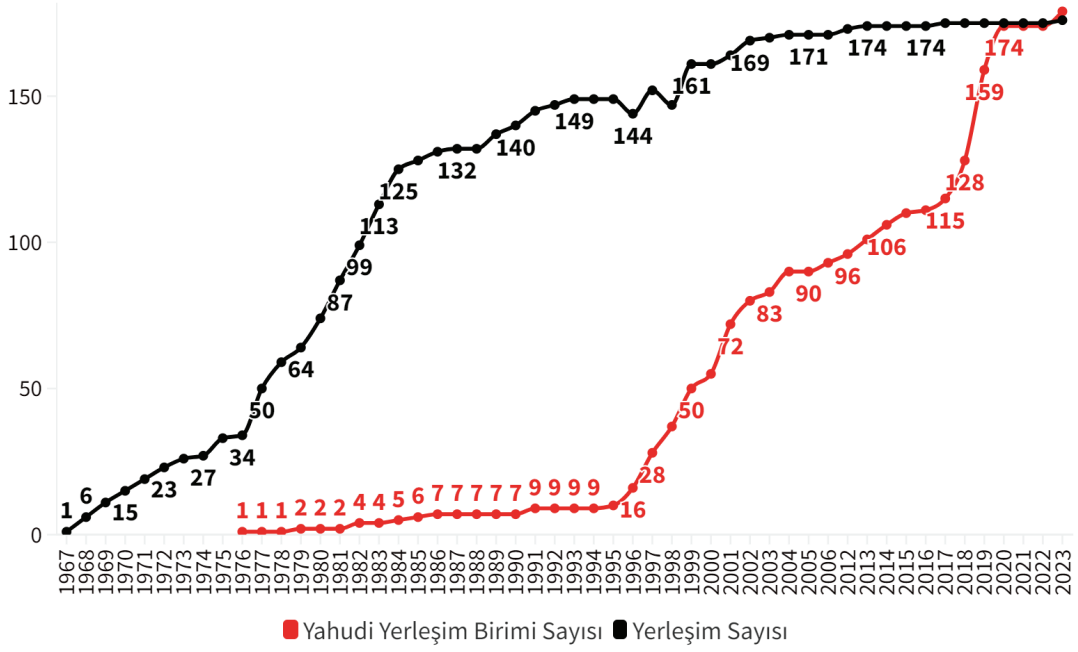
Filistinlilerin evlerinin bilfiil işgal edilmesiyle oluşturulmaktadır.

Ayırım Duvarı/utanç duvarı ise sözde güvenliği sağlamak amacıyla inşa edilen bir diğer işgal yöntemidir. Bu duvarla birlikte kontrol noktaları genişlemekte, Filistinlilerin hareket alanı giderek kısıtlanmaktadır. Duvarın neden olduğu engeller yalnızca Filistinlilere yöneliktir. Özgürce seyahat edebilme hakkı, hareket etme hakkı, en temel insani haklardan biri ve Ayırım Duvarı/utanç duvarı bu temel hakkın ihlaline ilişkin en görünür kanıt olma niteliğine sahiptir. Üstelik bu durum, İsrail'in bir apartheid rejimi olduğunun da göstergesidir.

BM Genel Kurulu tarafından 1947 yılında alınan 181 sayılı karar¹, Filistin topraklarında bir İsrail devletinin kurulmasını sağlayan ilk adım olmuştur. Bu karar, Filistin ve İsrail arasındaki ilk ve hukuki geçerliliği olan tek anlaşma niteliği taşımaktadır (D'Amato, 2007, s. 6). Filistin ve İsrail için bir Taksim Planı olan kararla birlikte, belirlenen sınırların %56,2'si Yahudilere, %43'ü ise Filistinlilere verilirken; Kudüs'e "uluslararası şehir" (corpus separatum) statüsü verilmiştir. 1948-49 arasında yaşanan Arap-İsrail savaşında ise siyonist güçlerin zaferi nedeniyle İsrail planlanandan daha büyük ölçekte genişlemiştir. İşgal yönetimi BM'nin 181 sayılı kararının dışına çıkarak 1967'de işgali Batı Şeria ve Doğu Kudüs topraklarına kadar genişletmiştir. Buralarda kurulan yerleşim birimleri Yahudileştirme politikasının bir parçasıdır. Bu gelişmeleri takiben 1967'den bu yana Batı Şeria ve Doğu

1 UN General Assembly Resolution 181 (II) Future Government of Palestine. Erişim: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-185393/>

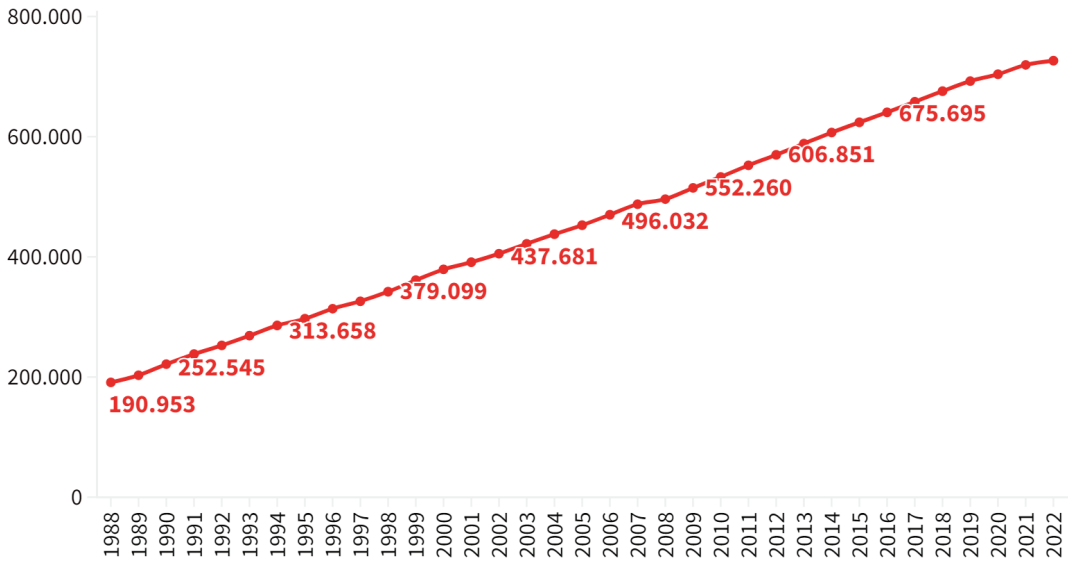
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 31. Yahudi Yerleşim Birimi Sayısı ve Yerleşim Yeri Sayısı (1967-2023)

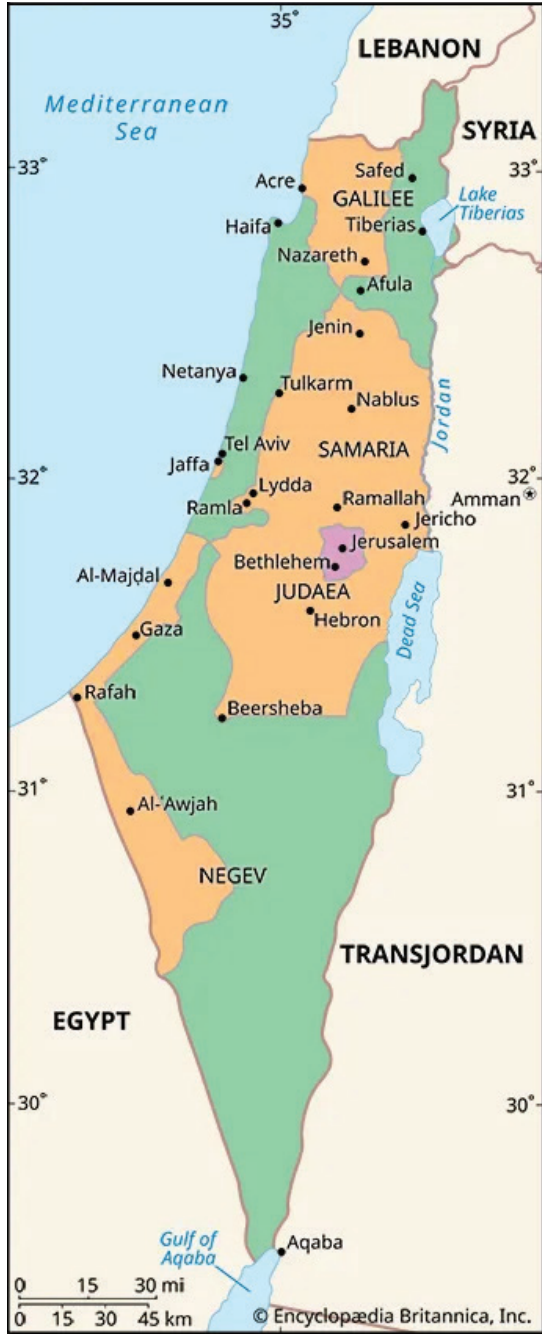
Kaynak: PCBS, Israeli Violations Indicator & CWRC, List of Settlements and Outposts

Not: Bu veriler Batı Şeria ve Kudüs bölgelerini kapsamaktadır.

Grafik 32. Sömürgeci Yerleşimci İşgalci Sayısı (Bin Kişi, 1988-2022)

Kaynak: PCBS & Israel Central Bureau of Statistics, Statistical Abstract of Israel. Jerusalem, Various Years, (2003 - 2022) & The Jerusalem Institute for Israeli Studies 2022, Statistical Yearbook of Jerusalem 2021 (No 36). Jerusalem.

- Yahudi Devleti ■ Arap Devleti
■ Kudüs Bölgesi

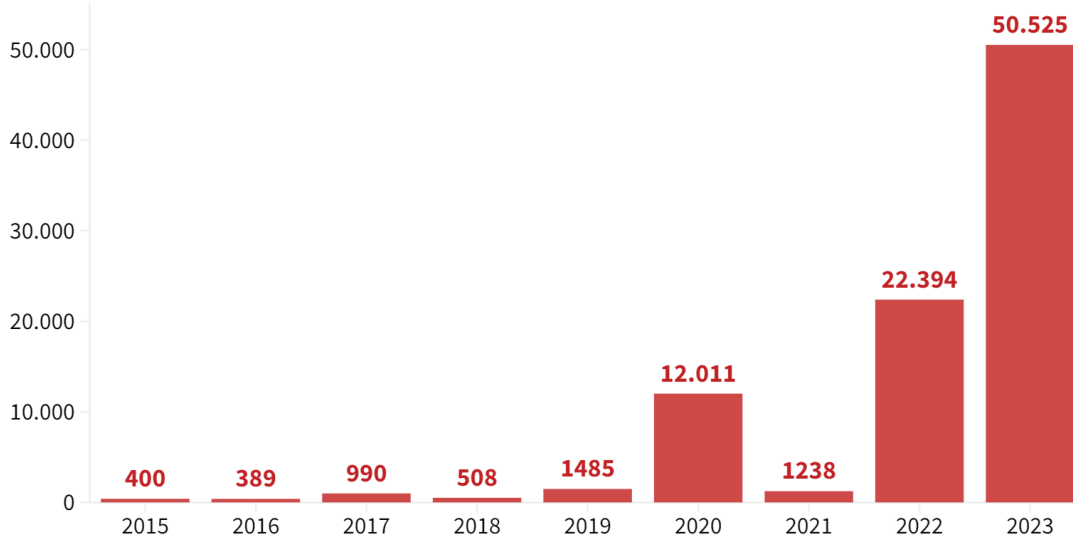
Harita 4. BM 181 Sayılı Kararla Kabul Edilen Taksim Planı (1947)

Kaynak: Britannica, 1947'de İsrail ve Filistin için BM Taksim Planı. Erişim: adresi: <https://www.britannica.com/topic/United-Nations-Resolution-181#/media/1/1695871/3081>.

Kudüs'te Yahudi sömürgeci yerleşimcilerin sayısı artmış, bu durum bağımsız ve bütün bir Filistin Devleti'nin kurulmasındaki en önemli engellerden biri olmuştur. Bütün bu genişleme hikayesi İsrail yönetiminin uyguladığı de facto bir ilhak politikasına dayanmaktadır. İşgal ettiği alanlarda adli ve idari yönetim düzenini kendi isteğine göre kuran İsrail'in, işgal ettiği alanlarda hiçbir hukuki gerekçesi yoktur (Aral, 2019, s. 160-161).

1993-2000 yıllarında gerçekleşen Oslo Müzakereleri ise ablukanın genişlemesinin ve bugüne kadar yaşanan değişimlerin temelidir. Oslo Anlaşmaları İsrail ve FKÖ arasında imzalanmış bir anlaşma olup FKÖ'nün İsrail'i bir devlet olarak tanımasına neden olmuştur. Bu anlaşmanın sömürgeci İsrail yerleşimindeki genişlemeyi sağlayan bir diğer önemli sonucu ise Batı Şeria'nın A, B ve C bölgelerine bölünmesidir. Bu sayede İsrail yönetiminin bu bölgelerde ve sınırlarda askeri kontrolü ele geçirdiği bilinmektedir. A ve B bölgeleri Filistin nüfusunun yoğun olduğu bölgeler iken, C bölgesi ise tarımsal alanlar ve doğal kaynakların en yoğun olduğu bölge olurken İsrail yerleşiminin yoğunlaştığı bölgedir. Oslo müzakereleri Filistin'i parçalara ayırarak Filistinlilerin aleyhine sonuçlanmış; Filistinlilerin self-determinasyon hakkının elinden alınmasını sağlayan bu kararlar bir boyun eğdirme sürecine dönüşmüştür (Aral, 2019, s. 85). Güncel verilere baktığımızda, Mart 2024'te İsrail işgal güçlerinin kontrolünde olan Filistin topraklarının 2380 km² olduğu görülüyor (CWRC, 2024). Bu topraklar Batı Şeria'nın yaklaşık %42'sini oluştururken, işgal güçlerinin askeri kontrolündeki "C" olarak sınıflandırılan bölgenin %69'una tekabül etmektedir. BM'nin 181 sayılı Taksim Planı'nın ardından yoğunlaşan ve Filistinlilere ait topraklarda İsrail yönetiminin varlığını artıran kolonyal

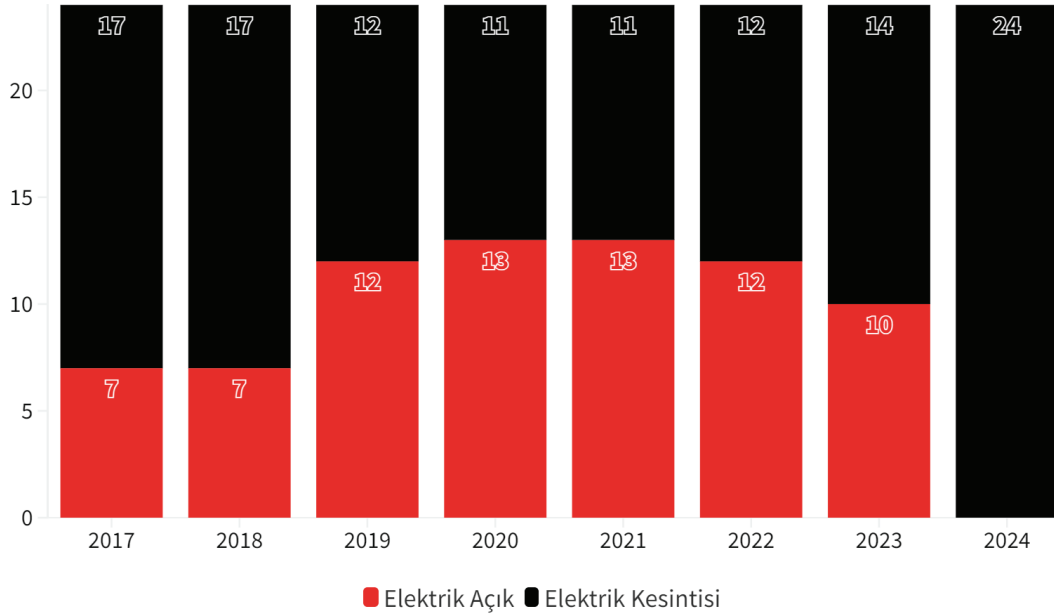
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 33. Yıl İçerisinde İsrail Tarafından İşgal Edilen Alan Miktarı (Dönüm, 2015-2023)

Kaynak: CWRC, (2024). Summary of Israeli Occupation State and Colonizers' Violations in the Occupied Palestine 2023. Ramallah: CWRC. s. 84.

Not: Bu veriler Batı Şeria ve Kudüs bölgelerini kapsamaktadır.

Grafik 34. Gazze'de Günlük Ortalama Elektriğe Ulaşılabilen Süre (Saat, 2017-2024)

Kaynak: OCHA, Electricity in the Gaza Strip. Erişim: <https://www.ochaopt.org/page/gaza-strip-electricity-supply> , 04.09.2024.

Harita 5. Oslo Anlaşmalarına Göre Batı Şeria'nın Yönetimsel Ayrımı ve Ayrım Duvarı (1995)

Kaynak: OCHA, West Bank: Area C Map, 2011. Erişim adresi: <https://www.ochaopt.org/content/west-bank-area-c-map-february-2011>.

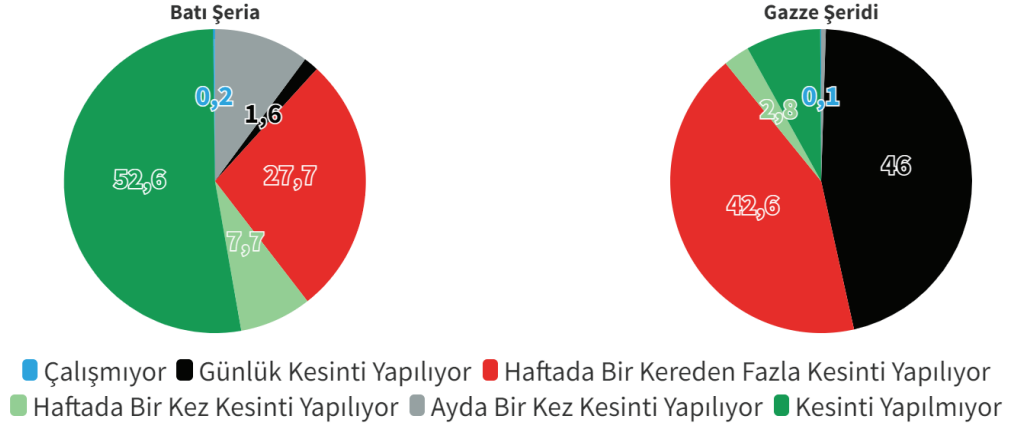
genişlemeyi dünden bugüne incelemek istediğimizde dört aşama karşımıza çıkmaktadır: İlk aşama 1967-1976 yıllarında Allon Planına² bağlı kalarak oluşturulan kolonilerle başlamıştır. Bu süreçte oluşturulan toplam 34 koloni -yerleşim yeri- Kudüs ve Ürdün Vadisi'nde yoğunlaşmıştır. 1977-1984 yıllarını kapsayan ikinci aşamada yerleşim birimi sayısı 5 olurken, yeni kurulan yerleşim yeri sayısı 125'e ulaşmıştır. Bu süreçte kurulan 91 koloninin dikkat çeken bir özelliği ise Batı Şeria'nın farklı bölgelerinde kurulmuş olmalarıdır.

Böylece Yahudi sömürgeci yerleşimci nüfusunun hızlı bir şekilde yayılması sağlanmıştır. Bu yayılma BM Güvenlik Konseyi tarafından hoş karşılanmamış, işgalin illegal olduğuna yönelik yeni bir çağrının yapılmasıyla sonuçlanmıştır. 1980'de alınan 465 Sayılı Karar³ ile İsrail'in mevcut yerleşim yerlerini dağıtması ve 1967 planına uygun bir şekilde Arap topraklarından çekilmesine yönelik bir çağrı yapılmış, ancak işgal devam etmiştir.

2 Allon Planı: Batı Şeria'yı İsrail ile Ürdün arasında bölmeyi içeren İsrail bakanı Yigal Allon tarafından hazırlanan plandır. Daha fazlası için bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Allon_Plan%C4%B1.

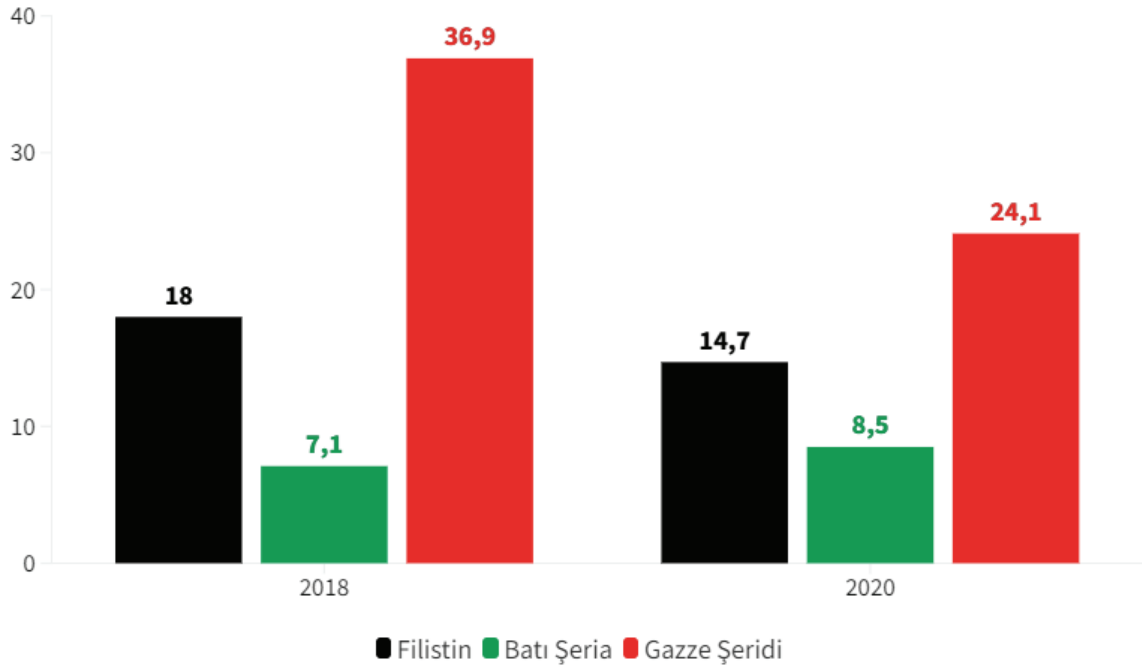
3 UNSCR, Resolution 465 of 1 March 1980, The Security Council. Erişim: <http://unscr.com/en/resolutions/465>.

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 35. Su Kesintisi Sıklığının Dağılımı (% , 2020)

Kaynak: PCBS, Socio-Economic Conditions Survey, 2020.

Grafik 36. Hanehalkından En Az Bir Kişinin İlaç Eksikliği Nedeniyle Tedavi Olamadığı Hanehalkı Oranı (% , 2018-2020)

Kaynak: PCBS, Socio-Economic Conditions Survey, 2018 & 2020.

Üçüncü aşama 1985-1990 yılları sömürgeci yerleşimcilerin sayısının büyük ölçüde arttığı yıllar olurken, 1991'den bugüne dek süren dördüncü aşamada ise mevcut kolonilerde nüfusun artırılması yönünde bir politika izlenmiştir. 1991-2000 sonrasında Oslo Anlaşmalarıyla beraber İsrail'in fiili işgali güç kazanmıştır. Anlaşmanın sonuçlarından biri olan İsrail'in bölgelerdeki güçlerini geri çekmesi bir yana, bölge sınırlarındaki askeri kontrolü ele almasıyla 2000'le birlikte yerleşim birimlerinin sayısı yükselmiştir. Batı Şeria'nın bölgelere ayrılması yerleşimin gidişatını kolaylaştırmıştır. 1997-2004 yıllarında yerleşim birimlerinin sayısı tırmanışa geçmiş, takip eden yıllarda artış eğilimi devam etmiştir.

Yerleşim birimleri sayısının önceki dönemlere kıyasla daha hızlı yükseldiği bir diğer dönem ise 2017-2020 yıllarıdır. BM Güvenlik Konseyi, 2016'da kabul edilen 2334 Sayılı Kararı ile İsrail yerleşimlerinin hukuka aykırı olduğunu yinelemiş, İsrail'e işgal edilmiş Filistin topraklarındaki bütün yerleşim faaliyetlerini durdurması yönündeki çağrısını yinelemiştir (BM, 2016). Bu çağrıların işe yaramaması bir yana, 2016'nın ardından yerleşim birimlerinin sayısında önemli bir sıçrama yaşanmıştır. 1976'da yalnızca 1 tane yerleşim yeri bulunurken, 2023'te bu sayı 179'a ulaşmıştır. Bahsedilen yıllarda yerleşim yeri sayısı 176'ya yükselmiştir.

Yerleşim birimlerinin işgal planı kapsamında stratejik noktalara kurulduğu biliniyor. Tamamen yasadışı olan bu birimler, siyonist yönetim tarafından alınan kararlarla legalleştiriliyor. İsrail işgali ve sömürgeci yerleşimcilerin

işgal edilmiş Filistin topraklarındaki şiddetle ilgili 2024'ün ilk yarısına ait verileri paylaşan CWRC⁴, 17 yeni Yahudi yerleşim biriminin kurulduğunu, var olan birimlerden 11'inin ise legalleştiğini söylemektedir. Savaşın olağanüstü hal ilanı nedeniyle işgalci milislerin yayılmasına yarayan bir araç olduğu görülmektedir (Sha'ban, 2023).

Birimlere hukuki dayanak sağlanması işgalin boyut değiştirdiğinin bir göstergesi olarak okunabilir. Çünkü bu durum, bölgede yaşayan Filistinlilere yönelik baskının artacağına ve işgalci yerleşimcilere yer açılacağına yönelik bir işarettir. Birimlerin sayısındaki artış, yerleşimci sayısındaki yükselişi de açıklar niteliktedir. 1988'de 190 bin kişiden oluşan yerleşimci sayısı 4 kat artışla 2022'de 726 bin kişiye ulaşmıştır. Uygulanan işgal politikasına rağmen Yahudi yerleşimci sayısının 'istenen' düzeyde artmadığı İsrail medyasında konuşulan meselelerden biridir.

Filistin genelindeki işgalci yerleşimci stratejinin yanı sıra Gazze Şeridi'ne uygulanan abluka, siyonist yönetimin Filistinlileri ilhak etme hedefinin bir başka aracıdır. Geçiş sürecinin bittiği 2000'de Oslo Anlaşmasında verilen sözlerin tutulmaması ve yerleşim yerlerinin genişlemesine bir tepki olarak Filistinliler ikinci İntifadayı başlatmıştır. 2005'te göstermelik olduğu sonradan anlaşılacak olan Yahudilerin Gazze'den tamamen çekilmesi neticesinde Gazze Şeridi'ni açık hava hapishanesine dönüştürecek olan ilk adım, ayırım duvarının inşası başlatılmıştır. 2006'da Hamas'ın seçimleri kazanmasının ardından ise abluka genişletilmiş, 2007'de Yahudiler sözlerine uymayarak geri gelmiş, aynı

4 CWRC, (2024). The Israeli Occupation & its Colonizers' Violations in the Occupied Palestine during the first half of 2024. Erişim: <https://cwrc.ps/page-2056-en.html>.

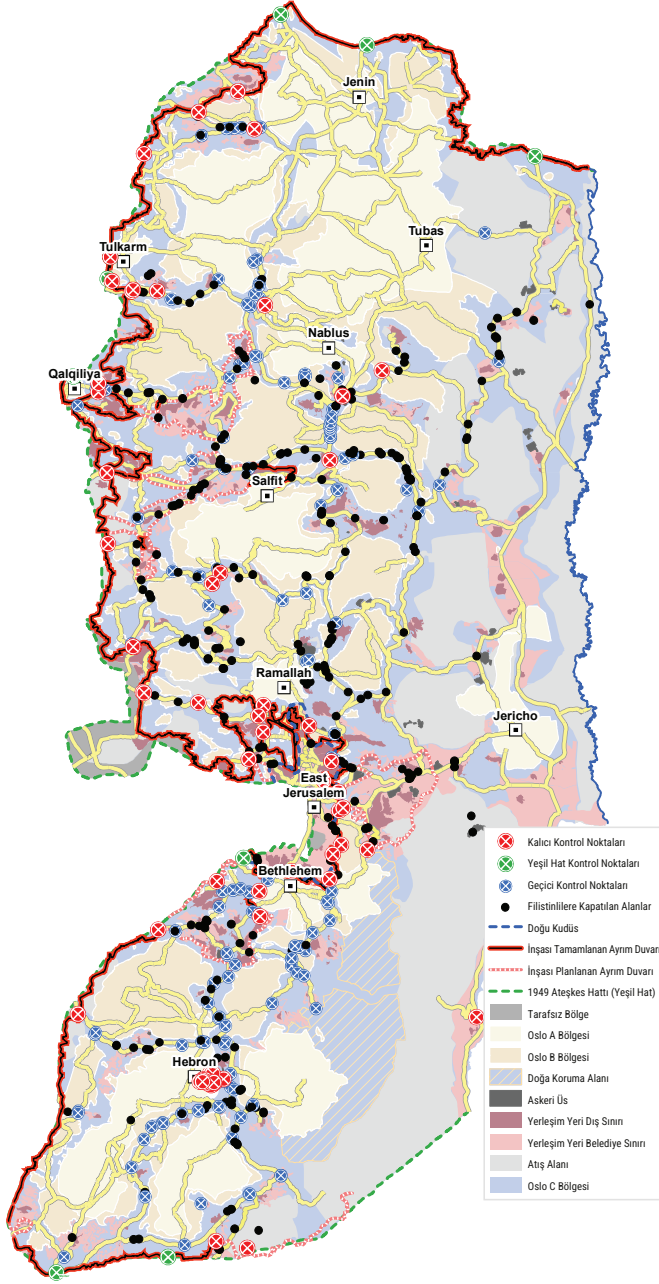
yıl Gazze'ye yönelik ambargo uygulaması, 2008'de de denizden abluka başlatılmıştır.

Temel ihtiyaçlara yönelik giriş çıkışların kısıtlandığı Gazze'de bu tarihten itibaren elektrik kesintileri başlamıştır. OCHA verilerine göre 2017 ve 2018'de Gazze'ye günde ortalama yalnızca 7 saat elektrik verilmiştir. 2019'da 12, 2020 ve 2021'de 13 saate yükselen bu süre, 2023'te yeniden 10 saate düşürülmüştür. 7 Ekim olaylarının ardından bölgede bitmeyen çatışmalar sonucunda 2024'te Gazze'ye hiçbir şekilde elektrik verilmediği kaydedilmiştir. Abluka ve kısıtlamalar nedeniyle 2020'de Filistin'de çocuklarının tüketmesi için günlük öğününü tüketmeyen yetişkin oranının %23,3 olduğu tespit edilmiştir. Bu oran Gazze'de %47,4 düzeyindeyken, Batı Şeria'da %7,2'dir (PCBS, 2021a, s. 75). Abluka ile ilgili uluslararası hukuk kurallarına bakıldığında abluka altındaki bölgede yaşayan sivillerin hayatını sürdürebilmeleri ve sivillere yönelik insani yardımın bölgeye ulaşabilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin 33. Maddesine göre savaş zamanında toplu cezalandırma ve yıldırma yasaklanmıştır (ICRC, 1949). İsrail abluka ve kısıtlamalarla uluslararası hukuku ihlal etmeye devam etmektedir.

İşgal yönetiminin Filistinlilere uyguladığı kısıtlamalar kimi yerlerde bölge halkını tamamen izole edecek boyutlara ulaşmaktadır. Bu sayede bölgede sömürgeci-yerleşimci işgalci hakimiyeti sağlanmaktadır. İlhak edilmesi için büyük çaba sarf edilen El Halil'de Filistinlilerin hareketleri kısıtlanırken İsraililer istedikleri şekilde şehir içinde dolaşabilmektedir. 2016'da bölgedeki Filistin hareketliliğini en düşük düzeye indirmek için Filistinlilerin bir sokaktan başka bir sokağa dahi geçmesi yasaklanmıştır. Bütün bir bölge nüfusunu kapsayan bu üst düzey yasaklar Uluslararası

Af Örgütü (Amnesty, 2016) tarafından "kolektif rehin alınma" olarak tanımlanmıştır. OCHA tarafından yayımlanan El Halil haritasına göre bu bölgedeki İsrail yerleşimleri tek başına 40.000 Filistinliyi etkilemektedir (OCHA, 2018). Bölgedeki Filistin nüfusuna yönelik 111 engel arasında 20 kontrol noktası, 41 girişi engellenen yol bulunmaktadır. 2023 sonunda kalıcı ve geçici kontrol noktalarının sayısı 694'e ulaşmıştır (CWRC, 2024b). 2024 itibarıyla geçici ve kalıcı askeri kontrol noktası sayısı 840'a ulaşırken, bunlardan 140'tan fazlasının 7 Ekim'den sonra kurulduğu kaydedilmiştir (CWRC, 2024a).

Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinlilerin ise işgal edilmiş Filistin topraklarına geçmek için işgal yönetiminden özel bir izin gerektiren Beyt Hanun (Erez) kontrol noktasından geçmesi gerekmektedir. Tedavi amacıyla seviyatı istenen hastaların dahi tamamına bu kapıdan geçiş izni verilmemektedir. Bunun yanı sıra, Refah ve Kerem Ebu Salim kapıları Gazze'nin ticari potansiyelinin yüksek olduğu kapılardır. Mısır'a uygulanan baskı nedeniyle Mısır tarafındaki Refah kapısından geçen ticari kamyon sayısı yok denecek kadar azdır. Kerem Ebu Salim kapısı ise Gazze'nin ana ticari kapısı olsa da bu kapılardan yapılan giriş-çıkışlarda Gazze'ye giren yüklü kamyon sayısı, Gazze'den çıkan kamyonu kıyasla yüksektir. Bu durum, ekonomik sınırlandırmanın ihracat potansiyeli üzerinde yoğunlaştığının bir göstergesidir. 2015-2022 yıllarında ihracat amacıyla çıkan kamyon sayısı -Mısır'ın etkisiyle- artmıştır. Buna ek olarak, Gazze'de sınırları ayıran çitlemenin 300 metrelik alanlara bölündüğü ve buraların tehlikeli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla buralardaki tarımsal faaliyetler de engelleniyor. Bu, ablukanın bölgedeki hareketliliği tamamen kısıtlayan etkisinin görünür olduğu örneklerden biridir.

Harita 6. Batı Şeria'da Hareket Kısıtlamaları ve Bölge İçindeki Erişim Engelleri (2023)

Kaynak: OCHA, Batı Şeria'da Ulaşım ve Erişim, 2023. Erişim adresi: <https://www.ochaopt.org/2023-movement>.

Batı Şeria'da inşasına devam edilen Ayrım Duvarının uzunluğu 489 kilometreye ulaşırken, tamamlanması planlanan duvar uzunluğu 225 kilometredir (CWRC, 2024b). Mevcut duvar uzunluğuyla izole edilen toplam alan miktarı 295 km² olmuştur (CWRC, 2024b). 2024'te Batı Şeria'da Filistinli nüfusu Batı Şeria'da yaşayan toplam nüfusun %85'ini oluşturduğu bilinmektedir. 30 Mart 2023 itibarıyla Batı Şeria'nın %31'inin işgal yönetimine ait olduğu kayıtlara geçmiştir (CWRC, 2023). Bölgedeki yerleşim birimleri/sömürgeci illeri karakolları Filistinlilere ait özel mülkiyetin 390 bin dönümden fazlasının kullanımını engellemektedir. Ayrım Duvarının genişlemesiyle birlikte Gazze Şeridi'nde olduğu gibi Batı Şeria'da da nüfusun sıkıştırılmasına yönelik bir politika izlendiği açıklar.

Ayrım Duvarına bağlı olarak oluşturulan kontrol noktalarının yanı sıra yerleşimler, illeri karakollar, çevre yolları, askeri üsler, kapalı askeri alanlar ve İsrail'in doğa koruma alanı olarak ilan ettiği bölgeler bulunmaktadır. Bu tabloya göre Batı Şeria'nın yaklaşık %40'ı Filistinlilerin erişimine oldukça sınırlı veya fiilen kapalıdır (World Bank, 2007). Üstelik duvar, Filistinlilerin en verimli tarım arazilerinin üzerinden geçerek, bu arazilerin onda birinin kullanılamaz hale getirmiş ve çiftçilere ulaşan su kaynağının kesintiye uğratmıştır (Al-Jazairi, 2010). Duvarın inşasının ardından alandaki 1 milyon zeytin ağacına ulaşımın kesileceği söylenmektedir (Al Jazairi, 2010). İşgal yönetimi, Filistinlilerin mülksüzleştirilmesi ve bölgede Filistinlilere yönelik herhangi bir fırsatın kalmaması adına özel mülklere yönelik saldırılara önem vermektedir. 2015'ten bu yana son 4 yılda işgalci yönetiminin el koyduğu özel mülk alanının genişlediği görülmektedir. 7 Ekim olayları öncesinde el konulan alan miktarının artmış olması saldırılara

yönelik zeminin oluşturulduğunu göstermesi nedeniyle önemli bir husustur.

İşgal yönetiminin ekonomiden sağlığa pek çok alanı etkileyen kısıtlama ve yasaklar nedeniyle ekonomik üretim sınırlandırılmakta, temel ihtiyaçlara erişim engellenmektedir. PCBS verilerine göre Gazze'ye uygulanan elektrik kesintilerinin Batı Şeria'da da yaşandığı bilinmektedir. Elektrik kesintisi, su kesintisi ve gıda güvensizliği bütün Filistin'de yaygınken, Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinliler sağlığa erişim konusunda ciddi kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Batı Şeria ve Gazze'de hanehalkına ulaşan su miktarının kısıtlamalar ve engellemeler sonucunda azaldığı bilinmektedir. PCBS verilerine göre 2020'de Gazze Şeridi'nde yaşayan hanehalklarının %46'sı günlük olarak su kesintisi yaşarken, %42,6'sı haftada birden fazla su kesintisi yaşamaktadır. Batı Şeria'da hanehalkının %52,6'sı su kesintisi yaşamazken, %27,2'si haftada birden fazla su kesintisi yaşamaktadır.

Filistinliler abluka nedeniyle gündelik ihtiyaçlarına ulaşımında önemli sıkıntılarla karşı karşıyadır. Gıda Güvensizliği Deneyimi Ölçeği (Food Insecurity Experience Scale) FAO tarafından yetişkin bireylerin gıda deneyimini belirlemek için hazırlanmış bir ölçektir. Filistin'de yapılan çalışmalara göre, nüfus içinde orta veya şiddetli düzeyde gıda güvensizliği yaygınlığı oranı 2014-2016 yıllarında

İşgal yönetiminin ekonomiden sağlığa pek çok alanı etkileyen kısıtlama ve yasaklar nedeniyle ekonomik üretim sınırlandırılmakta, temel ihtiyaçlara erişim engellenmektedir.

ortalama %26,3; 2017-2019 yıllarında da ortalama %26,3 olarak tespit edilmiştir. 2020'de Filistin Merkez İstatistik Bürosu tarafından yapılan araştırmaya göre Filistin ortalaması %37,9 olarak tespit edilmiştir. Bu oran bölgelere göre farklılık göstermiş; 2020'de Gazze'de gıda güvensizliği deneyimi oranı %65,9 iken, Batı Şeria'da %16,57'dir. Aynı yıl, kentteki gıda yetersizliği oranı %39,9'ken, kırsalda %15,22, kamplarda ise %57,59'dur. Tedavi sürecine yönelik müdahale ve tedavinin sürdürülmesinde çıkarılan zorluklar nedeniyle hanehalklarında en az bir kişinin ilaç eksikliği nedeniyle tedavi olamadığı hanehalkı oranı Filistin genelinde %8,5'tir.

Bu bölümde yer alan grafiklere erişebilmek için **Yaşam ve Refah ile İsrail Şiddeti** kategorilerine göz atın

Sömürgeci Yerleşimci Şiddeti

İsrail'in sömürgeci yerleşim planının devam ettirilmesi Filistinlilere uygulanan sistematik şiddetle sağlanmaktadır. Yerleşim birimi, koloni ve sömürgeci-yerleşimci sayısı arttıkça Filistinlilere yönelik şiddet de yükselmiştir. İsrail yönetimi ve sömürgeci yerleşimciler hem uluslararası insancıl hukukunu hem de uluslararası insan hakları hukukunu ihlal etmektedir. Uluslararası hukuk bakımından İsrail, işgal ettiği topraklarda kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak ve sivil nüfusu korumakla sorumludur (ICRC, 1949). Dolayısıyla, bölgedeki sivil halkın bireysel ya da toplu bir şekilde yerinden edilmesi yasaktır.

İsrail ise yıllardır uluslararası hukuku hiçe sayarak işgal ettiği topraklarda yerleşimci nüfusunu genişleterek Filistinlilere yönelik fiili bir ilhak politikası uygulamaktadır. Bu ilhak politikası ise işgal yönetiminin ve sömürgeci yerleşimcilerin Filistinlilere uyguladığı sayısız şiddet biçimiyle desteklenmektedir. Amnesty ve B'tselem gibi pek çok uluslararası kuruluşa ait raporlarda sömürgeci yerleşimcilerin Filistinlilere uyguladığı şiddet olaylarına yer verilmektedir. Buna ek olarak, İsrail'in Filistinli sivil halka yönelik tutuklama eylemleriyle ilgili de çeşitli veriler paylaşılmaktadır.

Amnesty tarafından hazırlanan raporda İsrail'in uluslararası hukukta yeri olan 12 farklı insancıl hukuk ve insan hakları ihlalinde bulunduğu tespit edilmiştir (2019, s. 31-34). Bunlardan ilki Filistinlilerin yaşam hakkının ihlal edilmesidir. 1948'den bu yana İsrail'in savaş olup olmaması fark etmeksizin sivillere

yönelik gerçekleştirdiği saldırıların boyutu bilinmektedir. OCHA verilerine göre, İsrail güçleri ve sömürgeci yerleşimciler tarafından katledilen Filistinlilerin sayısı 2008-2024 arasında (7 Ekim kaynaklı ölümler hariç) 7.000 kişiye ulaşmıştır.¹ PCBS verilerine göre 7 Ekim'den bu yana işgalci güçler tarafından katledilen sivil sayısı ise Ağustos 2024 itibarıyla 40.000 kişiyi aşmıştır.

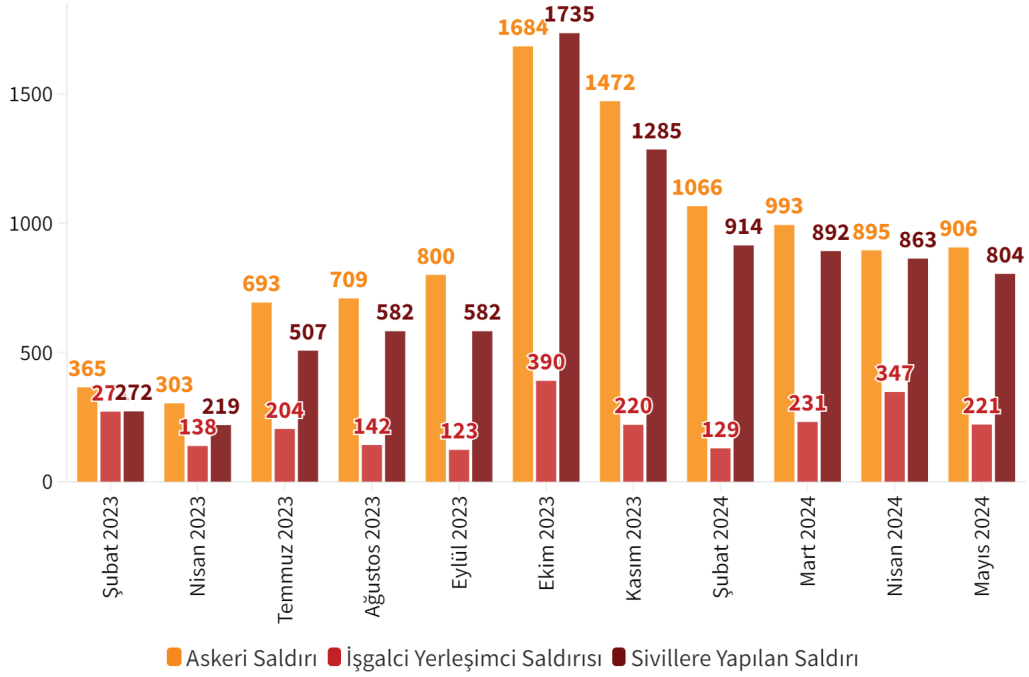
Filistinlilerin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile kanun önünde eşit haklara sahip olma haklarının da siyonist yönetim tarafından sıklıkla ihlal edildiği bir gerçektir. İsrail'de kurulan ve insan hakları gönüllülerinden oluşan Yesh Din (2024) verilerine göre 2005-2023 yıllarında İsrail polisi, Filistinlilere ve Filistinlilerin mülklerine zarar veren İsraililerle ilgili soruşturma dosyalarının %81'inde başarısız olmuştur. Buna ek olarak, Batı Şeria'da açılan soruşturmanın %93,7'si iddianame hazırlanmadan kapatılmıştır. İsraili yerleşimciler yaptıkları hukuksuzluklar nedeniyle önemli bir cezayla karşı karşıya kalmayacaklarını bilmekte, nitekim veriler de bunu kanıtlamaktadır. İşgalci İsrail yönetimi korumakla yükümlü olduğu Filistinlileri kanun önünde hiçe saymaktadır. Çeşitli yerel insani hak örgütleri bu durumu belgelemek amacıyla süreli yayınlar paylaşmaktadır.²

Filistinliler için etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkı da oldukça ihlal edilen haklardan biri. Kayıtlara göre 2022'de Filistinlilere zarar veren İsraililerle ilgili hiçbir işlem yapılmamış, 2023'te mağdur Filistinlilerin %57,5'i kendilerine zarar veren İsraililer hakkında şikayette

1 OCHA, Data on Casualties. Erişim: <https://www.ochaopt.org/data/casualties>.

2 Daha fazlası için bkz: Yesh Din, Law Enforcement on Israeli Civilians in the West Bank (Settler violence) raporları; Amnesty araştırmaları; B'tselem yayınları.

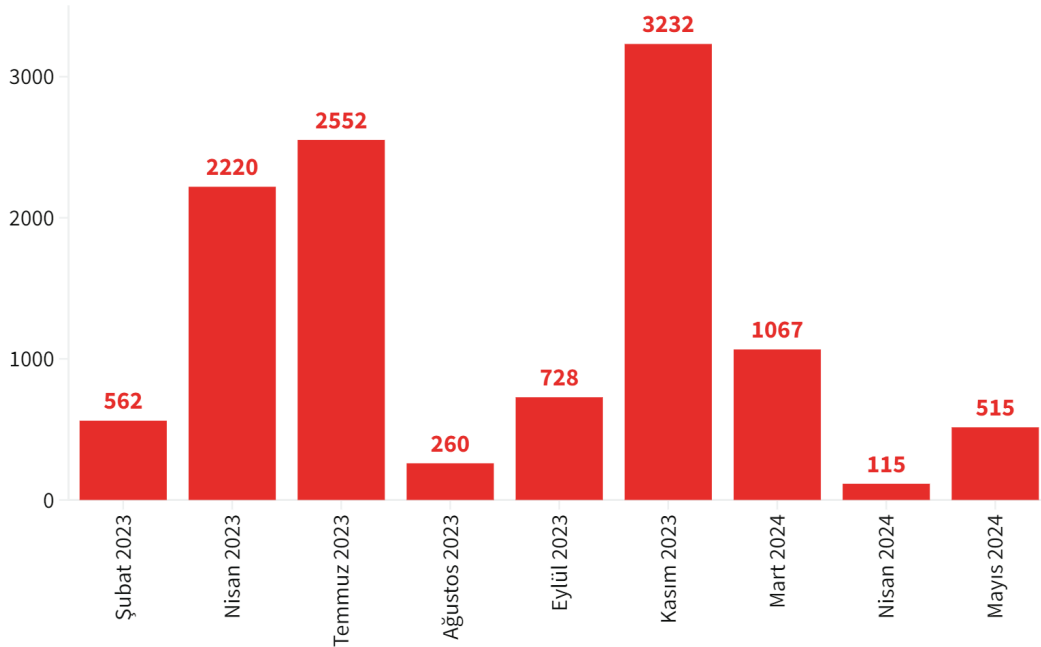
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 37. İşgal Yönetimi Askerlerinin Saldırıları, Sömürgeci Yerleşimcilerin Saldırıları ve Saldırlarda Zarar Gören Sivillerin Sayısı (2023-2024)

Kaynak: CWRC infografiklerinden hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur. Erişim: <https://cwrc.ps/page-797-en.html>.

Not: Bu veriler Batı Şeria ve Kudüs bölgelerini kapsamaktadır.

Grafik 38. Batı Şeria'da ve Kudüs'te İşgalciler Tarafından Sökülen Ağaç Sayısı (2023-2024)

Kaynak: CWRC infografiklerinden hareketle yazar tarafından oluşturulmuştur. Erişim: <https://cwrc.ps/page-797-en.html>.

Not: Batı Şeria ve Kudüs bölgelerini kapsamaktadır.

bulunmamıştır (Yesh Din, 2024). 2005-2023 yıllarında Yahudilerin ideolojik saldırıları üzerine açılan davalardan yalnızca %3'ünün mahkumiyetle sonuçlanması İsrail yönetiminin Filistinlilerin hak arayışıyla ilgili konularda hukuki yolları tıkadığının bir göstergesidir.

Filistinlilerin ihlal edilen haklarına bir diğer örnek ise özgürce seyahat etme hakkının gaspıdır. Bu ihlal, ifade özgürlüğü ile toplanma ve örgütlenme haklarına yönelik ihlallerle beraber okunabilir. Gazze Şeridi'ndeki Filistinliler Gazze'den dışarı çıkamıyorken, Batı Şeria'daki Filistinliler bir bölgeden başka bir bölgeye geçerken dahi sorun yaşamaktadır. Seyahat etmek için askeri kontrol noktalarından geçmek zorunda kalan Filistin halkının, kimi zaman bu noktalardan geçişleri engellenmekte, kimi zaman ise halk çeşitli şiddet olaylarına maruz kalmaktadır. Bireysel olarak bile oldukça "tehlikeli" görülen Filistinlilerin herhangi bir konuyla ilgili bir araya gelmeleri mümkün değildir. Üstelik Filistinlilerin bir araya gelmesini tehlike addeden bu tutum, 101 Sayılı Askeri Emir olarak bilinen Kışkırtma ve Düşmanca Propaganda Eylemlerinin Yasaklanması Hakındaki Emir ile "yasal" bir zemine oturtulmuştur. Emre göre 10 ya da daha fazla Filistinlinin bir araya gelmesi "siyasi amaçla yorumlanabilecek" bir eylem olabileceği için tehlike arz etmekte, dolayısıyla yasaklanmaktadır (B'tselem, 2011). Kararda geçen "siyasi amaç" tanımının net bir şekilde yapılmaması, işgal yönetiminin keyfi bir şekilde Filistinlilerin ifade özgürlüğü, protesto hakkı, ya da herhangi bir nedenle bir araya gelmelerini engellemesine ve temel insan haklarının askerî bir emirle yok sayılmasına sebep olmaktadır.

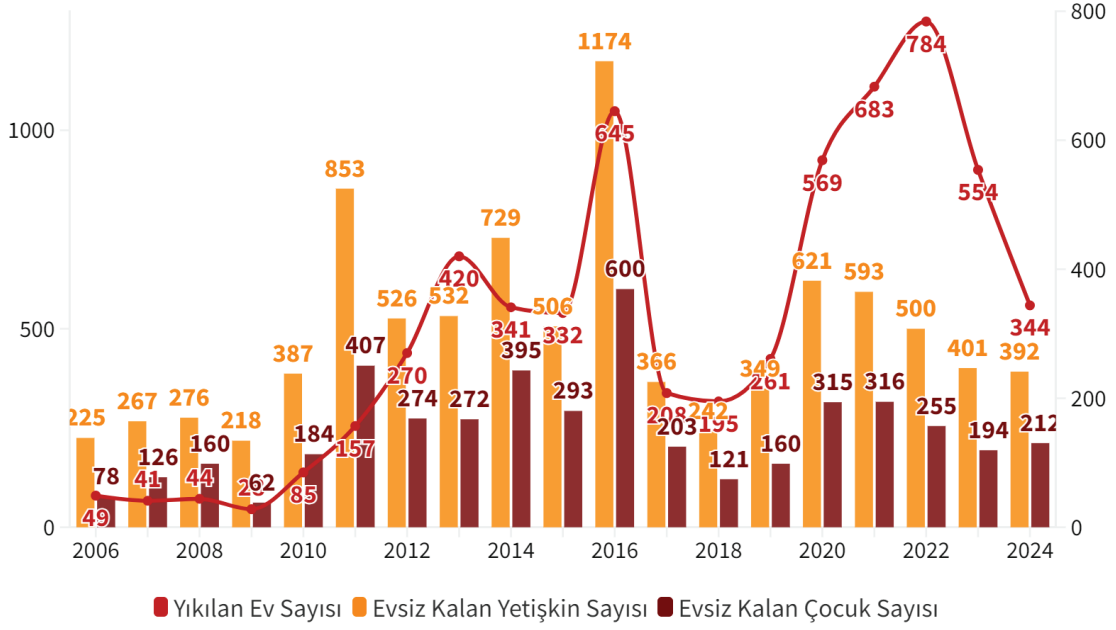
Amnesty (2022, s. 13) raporuna göre, 1967-2021 yıllarında Filistin'de insan hakları raporlamaları yapan, tıbbi ve adli hizmetlerle ilgili yardım ulaştırılan 400'den fazla Filistinli yardım ve dayanışma örgütü İsrail tarafından haklı bir gerekçe olmaksızın yasadışı ilan etmiştir. Hareket

özgürlüğünün kısıtlanmasıyla bağlantılı olarak ihlal edilen bir diğer insani hak ise Filistinlilerin sağlığa erişim hakkı. İşgal altındaki Filistin topraklarında yaşayan Filistinlilere yönelik sunulan sağlık hizmetleri oldukça kısıtlanmıştır (Amnesty, 2022). Gazze Şeridinde hastaların tedavi amacıyla Gazze dışına çıkabilmesi ve hatta ilaç alabilmesi için İsrail yönetiminden izin almaları gerekmektedir (WHO, 2020). Mısır tarafına geçecek Filistinliler için İsrail izninin gerekmediği, Mısır hükümetinden alınan iznin yeterli olduğu biliniyor. Ancak Mısır, Gazzelilere bu imkanı oldukça az sunmaktadır.

İsrail'de yaşayan İsraililerin bahsedilen hak ihlalleriyle karşılaşmadığını göz önüne aldığımızda Filistinlilere yönelik hak ihlallerinin boyutu ortaya çıkmaktadır. Bir apartheid rejimi olan İsrail yönetimi (Amnesty, 2022) yalnızca abluka altında olan Gazze'de ve işgal edilmiş topraklarda yaşayan Filistinlilerin insani haklarını ihlal etmektedir. İsrail, Filistinlilere karşı sistematik olarak ayrımcılık uygulamaktadır (Amnesty, 2019). Bütün bu hak ihlallerine ek olarak, İsrail yönetiminin kimi bölgelerde teşvik ettiği kimisinde ise "göz yumduğu" yerleşimci politikası, Filistinlilerin eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına ilişkin haklarının da gasp edildiğinin bir göstergesidir. Sömürgeci-yerleşimcilere ilişkin bu politikanın sebep olduğu hak ihlallerinden bir diğeri de yeterli ve insana yarışır barınma hakkının ihlalidir. Bizatihi "yerleşimcilik" Filistinlilerin barınma hakkını gasp etmektedir.

Bununla birlikte, BM tarafından gerçekleştirilen Dördüncü Cenevre Sözleşmesiyle ilgili Deklarasyonda (2001) İsrail tarafından Filistin'de kurulan yerleşimlerin Uluslararası İnsancıl Hukuku ihlal ettiği söylenmekte, yerleşimlerin yasadışı olduğu bir kez daha tasdik edilmektedir. Üstelik bu deklarasyonun referans aldığı Dördüncü Cenevre Sözleşmesine göre işgalci bir gücün işgal altındaki topraklardaki insanları göçe zorlaması/yerinden etmesi

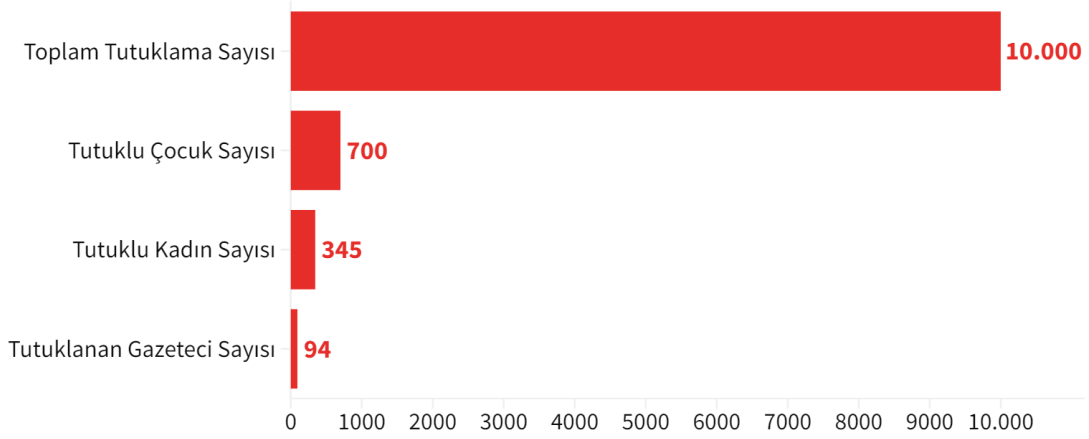
FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 39. İsrail Tarafından Yasadışı Olduğu Bahanesiyle Yapılan Ev Yıkımları (2006-2024)

Kaynak: B'tselem, House Demolitions Database: Demolition on the pretext of unlawful construction, 2023.

Not: Bu veriler Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze Şeridi bölgelerini kapsamaktadır.

Grafik 40. İsrail Tarafından Yapılan Tutuklamalar (7 Ekim 2023 - 12 Ağustos 2024)

Kaynak: Palestine Commission of Detainees and Ex-Detainees Affairs, Soykırımın başlangıcından bu yana Batı Şeria'da yürütülen gözaltı kampanyaları hakkında özet bilgi.

Not: Gazze Şeridinde yapılan tutuklamaları kapsamamaktadır.

yasaktır (ICRC, 1949). Buna rağmen, İsrail yönetimi çeşitli bahanelerle yıkım kararları çıkararak Filistinlileri evlerinden çıkarmaktadır. Başka bir yöntem olarak da bölgedeki alt yapıya zarar vererek -elektrik ve su başta olmak üzere- insanların temel gereksinimlerine ulaşmasını engellemekte, Filistinlilerin evlerini terk etmeleri için baskı oluşturmaktadır. Bir bölgede yerleşim yerleri ve yerleşim birimleri kurulduysa sivil halka yönelik şiddet hem sömürgeci yerleşimciler hem İsrail askeri tarafından artmakta, hatta Filistinlilerin evleri basılarak evlerine "el konmaktadır".³ Yıkım kararlarının yanı sıra, kimi bölgeler için çıkarılan tahliye kararlarıyla bölgede yaşayan bir topluluk başka yerlere göçe zorlanmaktadır. Bunun bir örneği kırsalda Filistinli bedevi topluluklara yönelen sömürgeci-yerleşimci şiddetiyle beraber işgal yönetiminin bedevi toplulukları yerinden etmeye yönelik aldığı kararlardır.

Filistinli bedeviler, Batı Şeria'nın kırsal bölgelerinde yaşayan, tarım ve hayvancılıkla uğraşan göçebe topluluklardır. Bu topluluklar İsrail kurulmadan önce bölge nüfusunun %25'ini, İsrail yönetiminde ise İsrail'deki azınlık Filistinli Arap nüfusun %10'unu oluşturmaktaydı (Abu-Saad, 2005). İşgal yönetimindeki bölgelerde bedevi toplulukların üretiminden bireysel hareketlerine pek çok konuda kısıtlamalar getirilmiş, bedevi topluluklar zorla yerinden edilmiştir. Başka bir fiili ilhak örneği olan bu durum sömürgeci yerleşimcilerin işgal politikalarından faydalanarak Moşav ve Kibutz olarak bilinen sömürgeci yerleşimci tarım kooperatiflerini kurmasıyla sonuçlanmıştır

(Abu-Saad, 2005, s. 122). Abu Saad (2005), 2000'li yılların başında bu toplulukların topraklarına geri dönmeyi istemelerinden ve hukuki yolları denediklerinden bahsetmiştir. Bölgedeki Yahudileştirme politikası bunu imkansız kılarken, 2000'li yıllarda artmaya başlayan Yahudi yerleşim birimlerinin kırsaldaki yoğunlaşmasıyla da mevcut bedevi toplulukları üzerindeki baskı artmıştır.

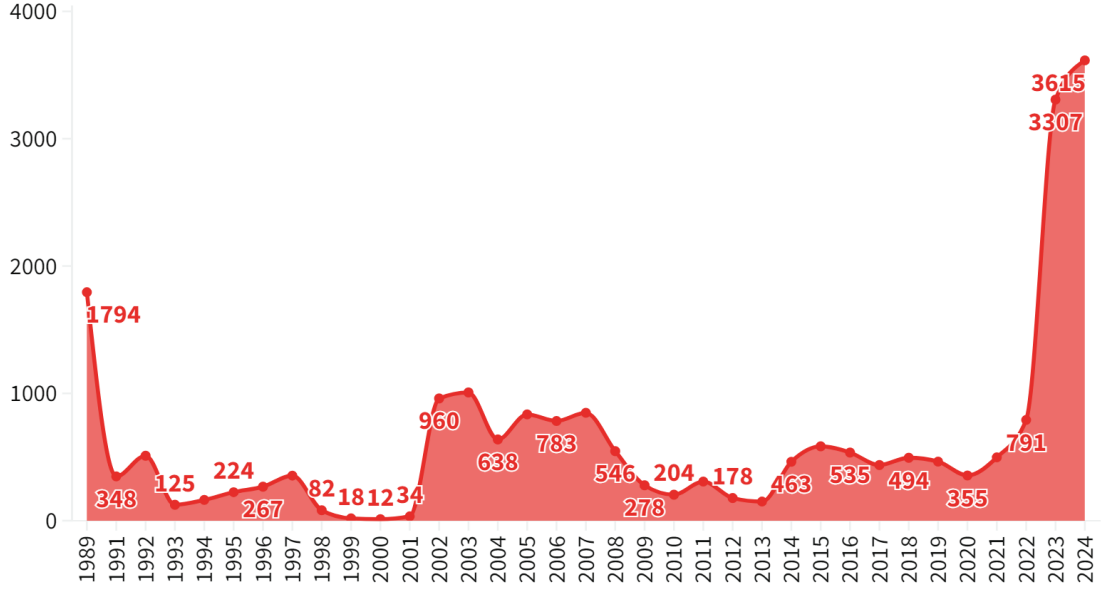
OCHA tarafından 2017'de yapılan araştırmada bedevi topluluklarının profili üzerine çalışılmış, 46 bedevi topluluğunun zorla yerinden edilmeyle karşı karşıya olduğu söylenmiştir.⁴ 2009-2017 yıllarında sömürgeci yerleşimcilerin ve işgal güçlerinin saldırıları nedeniyle 46 bedevi topluluğun yaşadığı yerlerde 114 yıkım olayı gerçekleşirken, 668 yapı yıkılmıştır. Bu yıkımlar sonucunda 1538 insan yerinden edilmiş, 8174 kişilik bedevi nüfusun %73'ü (5975 kişi) mülteci konumuna geçmiştir. Sömürgeci yerleşimcilerin saldırıları ve siyonist yönetimin çeşitli bahanelerle gerçekleştirdiği yıkımlar nedeniyle Filistinliler iç göçmen olmaya, kendi ülkelerinde mülteci kampında yaşamaya maruz bırakılmaktadır. CWRC'nin ve diğer insan hakları örgütlerinin verilerine göre 2022-2023 yıllarında Batı Şeria kırsallarında 23 bedevi topluluğun sömürgeci yerleşim birimlerinden yayılan milisler tarafından zorla yerinden edildiği kayıtlara geçmiştir (Sha'a'ban, 2023). 7 Ekim sonrasında ise yerleşim birimlerinin bulunduğu bölgelerde artan baskı ve şiddet nedeniyle Ağustos 2024 itibarıyla 40 bedevi topluluk bulunduğu yerden zorla göç ettirilmiştir.⁵ 7 Ekim'den bu yana Batı Şeria'nın

3 Bkz. AA, Yahudi yerleşimciler Kudüs'te Filistinli ailenin evine el koydu, 05.03.2019. Erişim: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yahudi-yerlesimciler-kuduste-filistinli-ailenin-evine-el-koydu/1409933>.

4 OCHA, 46 Bedouin Communities at Risk of Forcible Transfer in the Central West Bank: A Vulnerability Profile, 2017. Erişim: <https://www.ochaopt.org/page/46-bedouin-communities-risk-forcible-transfer-central-west-bank-vulnerability-profile>.

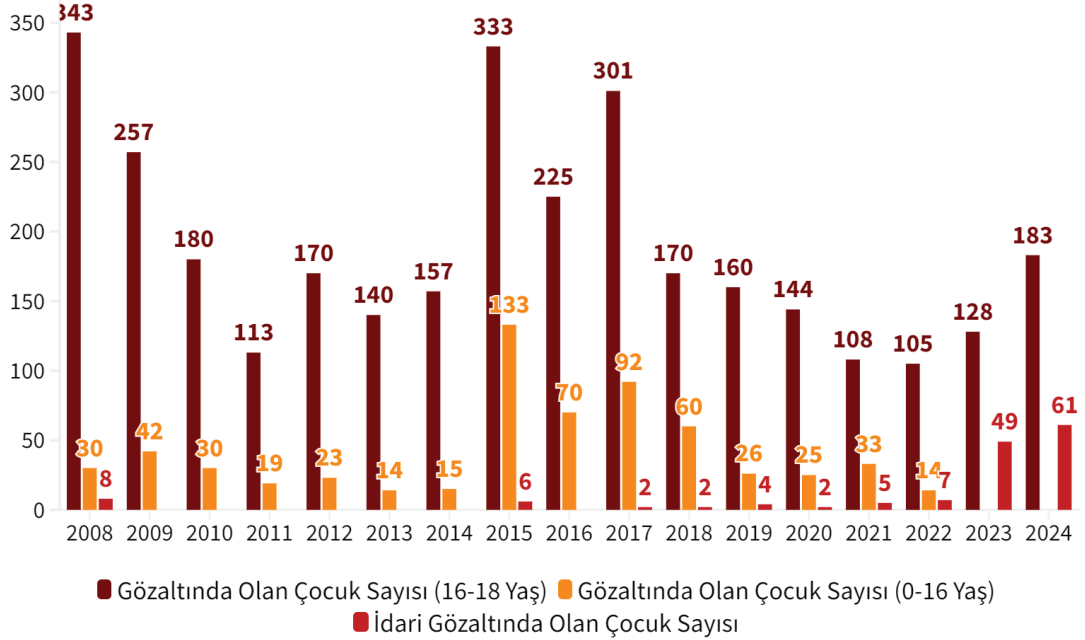
5 AA, Filistin: Batı Şeria'da yerinden edilen bedevi toplulukların sayısı 40'a ulaştı, 2024. Erişim: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistin-bati-seriada-yerinden-edilen-bedevi-topluluklarin-sayisi-40a-ulasti/3307160>

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 41. İsrail Tarafından Yapılan İdari Gözaltılar (1989-2024)

Kaynak: B'tselem, Statistics on Administrative Detention in the Occupied Territories.

Grafik 42. Gözaltında ve İdari Gözaltında Olan Çocuk Sayıları (2008-2024)

Kaynak: B'tselem, Statistics on Palestinian Minors in Israeli Custody.

çeşitli bölgelerinde ve Kudüs'te 6277'si askeri saldırı, 334'ü sömürgeci yerleşimcilerin saldırıları olmak üzere toplamda 7611 saldırı meydana gelmiştir. Saldırılarda sömürgeci yerleşimciler tarafından vurulan 7 Filistinli hayatını kaybetmiştir.

İşgal yönetiminin yerel üretimi ele geçirmeye yönelik çabalarının da bir örneği olan bu durum, Filistinlilerin çalışma haklarının da ihlal edildiğine yönelik bir örnektir. Çeşitli uluslararası raporlarda çiftçilerin tarım alanlarına ve üreticilerin ticaret bölgelerine yönelik saldırılar kaydedilmiştir. 2015'ten bu yana sömürgeci yerleşimcilerin saldırılarının hedefleri incelendiğinde en çok saldırının Filistinlilerin özel mülklerine yapıldığı görülmektedir. Sivil vatandaşlara yönelik saldırılar ikinci sırada yer alırken, tarım arazilerine yapılan saldırılar üçüncü sırada yer almaktadır. Tarım arazilerine yapılan saldırıların önemli bir kısmı hasat zamanında yapılan saldırılardan oluşmaktadır. Hem tarım alanına hem çiftçilere yönelik yapılan bu saldırıların yanı sıra sömürgeci-yerleşimcilerin önemli kısmını zeytin ağaçlarının oluşturduğu ağaçlara yaptığı direkt saldırılar da dikkat çekmektedir. 1967'den bu yana on binlerce zeytin ağacının işgal yönetimi ve İsraili yerleşimciler tarafından söküldüğü ya da yakıldığı bilinmektedir.

Ağaçlara yapılan bu saldırılar Filistinli üreticilerin geçim kaynağında önemli kayıplara sebep olmaktadır. Batı Şeria'daki tarım alanlarına yönelik saldırılar dahilinde 2018'de yalnızca iki ayda 2000'den fazla ağaca zarar verilmiş, ağacına zarar verilen üreticilerin 100.000 doların üzerinde zarara uğradığı tespit edilmiştir (B'tselem, 2018). 2023'te sömürgeci milisler tarafından sökülen/zarar verilen ağaç sayısı 21.731 olmuştur (CWRC, 2024b). 2024'ün ilk yarısında yerinden sökülen ağaç sayısı

ise 9957 olarak kayda geçmiştir. Bu ağaçların 4097'si zeytin ağaçlarından oluşmaktadır. Sömürgeci-yerleşimciler tarafından bir "adet" haline gelen bu saldırılarla ilgili siyonist yönetimin güvenlik güçleri hiçbir önlem almamakta, hatta çoğu zaman göz yummanın yanı sıra kendileri de bu saldırılarda yer almaktadır. Filistinli üreticiler konuyla ilgili şikayette bulunsalar dahi bu şikayetler mahkemeye ulaşmamaktadır. Batı Şeria'da konuyla ilgili 2005-2009 yıllarında kayda geçen şikayetlerden bir tanesi dahi polis soruşturmasından geçmemiş ve şikayetlerle ilgili herhangi bir iddianame oluşturulmamıştır (Yesh Din, 2009).

Tutuklamalar, işgal güçlerinin bir diğer şiddet yöntemidir. Herhangi bir suçlama veya yargılama olmaksızın tutuklamayı ifade eden idari gözaltılar, siyonist yönetimin yıllardır binlerce Filistinliye psikolojik ve fiziksel şiddet uygulama araçlarından biridir. İsrail bu gözaltıları güvenlik nedeniyle gerçekleştirdiğini iddia ederken, Amnesty tarafından idari gözaltının siyasi gözaltı biçimi olarak kullanıldığına ve Filistinlilerin keyfi olarak gözaltına alınmasının yolunu açan bir etiketleme aracı olduğuna dair kanıtların olduğu bildirilmiştir (2012, s. 11). Aylarca, hatta yıllarca sürebilen bu gözaltılarda Filistinlilere kendilerini savunmaları için hiçbir alan sağlanmamakta, avukat verilmemekte, hatta neden tutuklandıklarına dair bilgilendirme yapılmamaktadır. İdari gözaltı sürekli yenilenebileceği gibi, idari gözaltında bulunan kişilerin ne zaman serbest bırakılacağıyla ilgili bilgi verilmemektedir (Amnesty, 2012, s. 12 & B'tselem). B'tselem, ailesi tarafından yıllardır görüş izni dahi verilmeyenlerin olduğu, çocukların da hapisanelere alındığı, serbest kalan esirlerin idari gözaltına alınarak hapisaneden bırakılmadığıyla ilgili haberleri idari gözaltıyla ilgili yayınlarında paylaşmaktadır.⁶

6 Daha fazlası için bkz: B'tselem Updates. Erişim: <https://www.btselem.org/ota/131/all>.

B'tselem'in 23 Haziran 2024 tarihli "İdari Gözaltı" verilerine göre Batı Şeria ve Kudüs'te 1989'dan bugüne 22 binden fazla idari gözaltı yapılmıştır. Birinci ve ikinci İntifada süreçlerinde idari gözaltı sayılarının oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. 7 Ekim olaylarının yaşandığı 2023 yılı en çok idari gözaltının yapıldığı yıl olmuş, 2024'te 6 aylık sürede yapılan gözaltı sayısı 2023'teki sayıyı aşmıştır. İdari gözaltılar genellikle 6 aya kadar süreyle yapılmakta, ancak en az bir kere uzatılmaktadır. 2023'te yapılan idari gözaltı süreleri önceki yıllara kıyasla uzamış, 2024'te yapılan idari gözaltılarının ise büyük bir kısmı 6-12 aylık sürelerle uzamıştır. İşgal yönetimi yalnızca yetişkinleri değil, çocukları da gözaltına almaktadır. Verilerden hareketle en çok 16-18 yaş grubundaki çocukların gözaltına alındığı, 16 yaşından küçük çocukların da tutuklandığı görülmektedir. Çocuklara da idari gözaltının uygulanması dikkat çekmekte, bu çocukların ilerleyen zamanlarda tekraren ve hiçbir neden belirtilmeden gözaltına alınmaları sağlanmaktadır. Amnesty tarafından hazırlanan bir raporda Filistinli esirlerin sorgudan itibaren bütün tutukluluk süreçlerinde yaşadığı istismar ve işkenceler eski esirlerle yapılan görüşmelerden hareketle belgelenmiştir (2012, s. 21-37). Bunun yanı sıra tutuklamalar, zorla göç ettirme araçlarından biri olarak da kullanılmakta, idari gözaltında bulunanlara Filistin topraklarını terk etmeyi kabul etmesiyle tutukluluklarını sona erdirecekleri yönünde bir teklif sunulmaktadır (Amnesty, 2012, s. 35-37).

Filistin Tutuklular ve Eski Mahkumlar İşleri Komisyonu tarafından paylaşılan son verilere

göre İsrail hapisanelerinde bulunan Filistinli sayısı 10.000'e ulaşırken, 700 tutuklunun çocuk, 345 tutuklunun ise kadın olduğu bildirilmiştir. 7 Ekim'den sonra tutuklanan gazeteci sayısında bir artış yaşanmış, gözaltına alınan gazeteci sayısı 94'e ulaşırken, 53'ünün halen tutuklu olduğu bildirilmiştir. İsrail güçleri tutuklama sonrasında yaşanan "kayıp" vakaları ve devam eden işkenceleri gizleme isteği nedeniyle Gazze Şeridinde yapılan tutuklamalar hakkında bilgi vermeyi reddettiği için bu verilere Gazze bölgesindeki tutuklamalar dahil değildir. Komisyon tarafından yapılan tahminler ise Batı Şeria'da tutuklanan Gazzelilerin dışında Gazze'de en az 4000 Gazzelinin tutuklandığı yönündedir.

Filistinliler on yıllardır uyandıkları her yeni günde işgal yönetimi ve sömürgeci yerleşimciler tarafından bir başka şiddet biçimine maruz kalmaktadır. Filistinlilerin çalışma haklarından kendilerini savunma haklarına, barınma haklarından fikri hürriyet haklarına, hatta çoğu durumda yaşam haklarına kadar birbirinden farklı pek çok insancıl ve insani hakları İsrail yönetimi tarafından ihlal edilmektedir. Şiddet verileri yıllık ve aylık periyotlarda incelendiğinde 2022'den bu yana mevcut agresyonun halihazırda artmış olduğu aşikardır. 7 Ekim olaylarından sonra hem işgal yönetimi hem sömürgeci yerleşimciler tarafından Gazze Şeridi dışındaki bölgelerde de şiddet olaylarının boyut değiştirmesi 7 Ekim'in bir bahane olarak kullanıldığının göstergesidir.

Bu bölümde yer alan grafiklere erişebilmek için **İsrail Şiddeti** kategorisine göz atın

Diasporadaki Filistinliler

Büyük felaket anlamına gelen Nekbe, 1948'de resmi olarak kurulan siyonist yönetimin ve Yahudi yerleşimcilere ait çetelerin Filistinlilere uyguladığı zorla yerinden etme sürecine işaret eden bir kavramdır. İşgal devletinin kuruluşunun ardından Filistin halkına yönelik şiddet artmış, 15 Mayıs 1948'de başlayan zorla yerinden edilen Filistinliler kitlesel olarak göç ettirilmiştir. Bu süreçte 1 milyona yakın Filistinli doğduğu ve yaşadığı topraklardan sürgün edilmiş, nüfusun neredeyse %80'i yaşadıkları yerlerden çıkarılarak mülteci haline gelmiştir. 1948 Nekbesi, diasporadaki Filistinliler, yani Filistinli mülteci sorununun başlangıç noktasıdır.

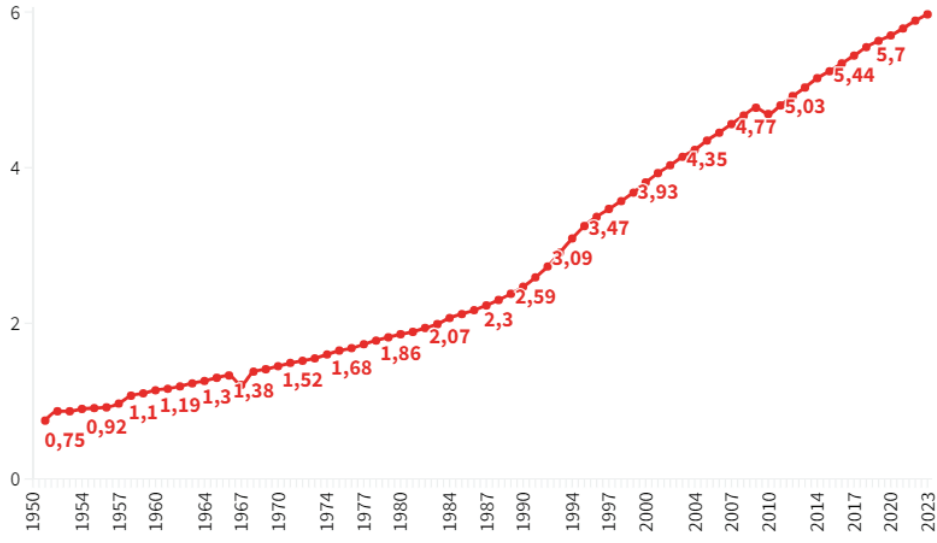
BM örgütüne bağlı olarak 1950'de faaliyete başlayan UNRWA, bu sorunun çözümüne katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Filistinli mültecilerin yoğunlaştığı bölgeler yıllar içinde yaşanan çatışmaların seyrine bağlı olarak değişim göstermiş, UNRWA da bu değişime bağlı olarak çeşitli yerlerde mülteci kampları kurmuştur. Filistin diasporası Nekbede yerinden edilen Filistinlilerin Filistin içerisindeki yerlere ve en yakın Arap ülkelere göçmeleri sonucunda ilk şeklini almaya başlamıştır. Bugün hala Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde 1948 yılında yaşadığı yerden sürgün edilen mülteciler iç göçmen olarak yer değiştirmeye devam etmektedir. Nekbenin ardından Filistinli mültecilerin en yoğun olduğu Arap ülkesi Lübnan iken, İsrail'in bölgeye yönelik saldırıları sonucunda ilerleyen yıllarda mültecilerin Ürdün'e kaydığı bilinmektedir. Çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerle göç destinasyonlarının çeşitlenmesi nedeniyle Filistin diasporası dünya geneline yayılmıştır.

UNRWA kayıtlarına göre 1950'de 750.000 kayıtlı Filistinli mülteci bulunurken, 2023'te bu sayı 5,9 milyon kişiye ulaşmıştır. 2024 yılına ait verilere göre dünya genelindeki Filistinli nüfus 14,8 milyon kişidir. Batı Şeria ve Gazze Şeridinde yaşayan Filistinliler, bu nüfusun %37,8'ini oluşturmaktadır. Filistinlilerin daha büyük bir çoğunluğu ise 6,3 milyon kişi nüfusla Arap ülkelerinde yaşayan Filistinlilerden oluşmaktadır. UNRWA kayıtlı mülteci sayısının 5,9 milyondan oluştuğu bilindiğine göre Arap ülkelerindeki nüfusun önemli bir kısmı mülteci kamplarında yaşayan mültecilerdir. Yabancı ülkelerde yaşayan Filistinlilerin sayısı ise yalnızca 1,1 milyon kişiyle toplam Filistinli nüfusun %7,5'ine tekabül etmektedir.

Kayıtlı Filistinli mültecilerin üçte birini oluşturan 1,5 milyon Filistinli mülteci, Ürdün, Lübnan, Suriye, Gazze ve Batı Şeria'da bulunan 58 mülteci kampında yaşamaktadır. Siyonist yönetim zaman zaman bu mülteci kamplarına da saldırılar düzenlemektedir. Bu durum, işgal yönetiminin yalnızca bölgedeki Filistinlilerin değil, genel olarak Filistinlilerin yok edilmesine yönelik bir motivasyona sahip olduğunun göstergesidir.

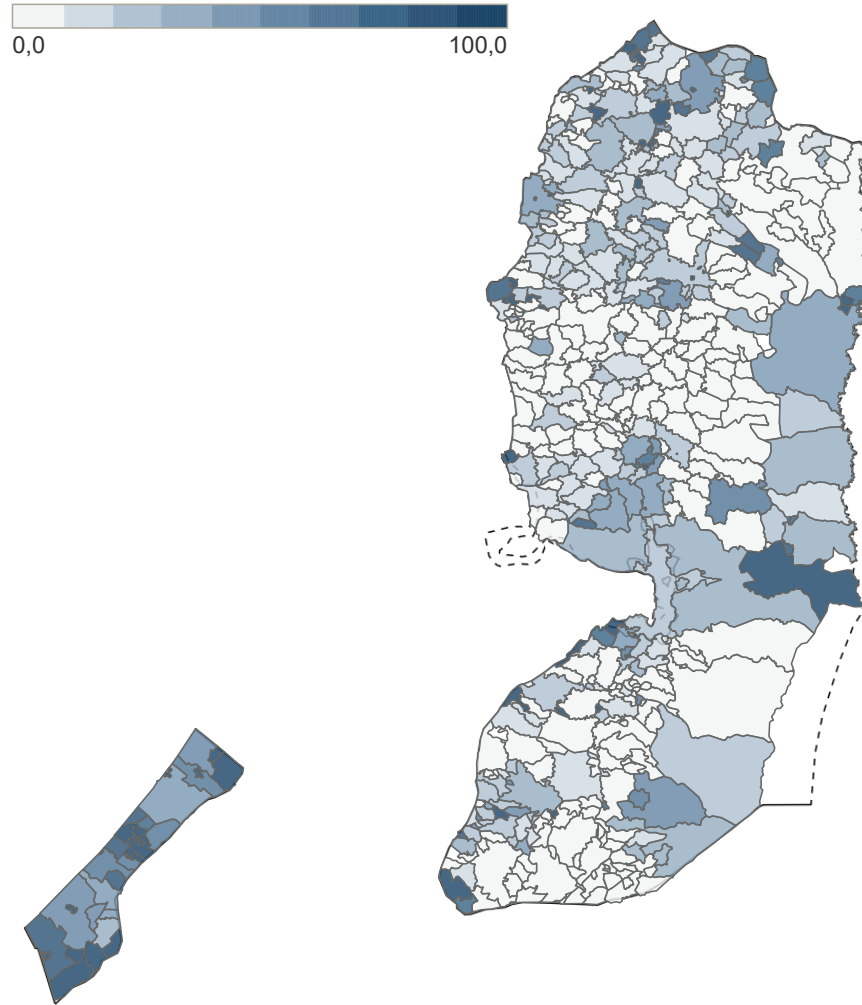
Topraklarına duydukları bağlılıkla bilinen Filistinliler, göçe zorlanmadıkça topraklarından ayrılmaktan yana değildir. Ancak sosyal, ekonomik ve fırsat eşitsizlikleri gibi nedenlerin yanı sıra herhangi bir olumsuzluğa karşın destek oluşturabilmek amacıyla Filistinlilerin göç ettiği bilinmektedir. PCBS tarafından yapılan yapılan ankete göre (2010) Filistinli ailelerin %6,7'sinde aile üyelerinden en az birinin

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 45. UNRWA Kayıtlarına Göre Kayıtlı Filistinli Mülteciler (Milyon Kişi, 1951-2023)

Kaynak: UNHCR, Refugee Data Finder, Erişim: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=jb4QZY>.

Harita 7. Filistin İçerisindeki Mültecilerin Bölgelere Göre Dağılımı (2017)

Kaynak: PCBS, One Indicator Map, Population Census 2017.

***Topraklarına duydukları
bağlılıkla bilinen Filistinliler,
göçe zorlanmadıkça
topraklarından ayrılmaktan
yana değildir.***

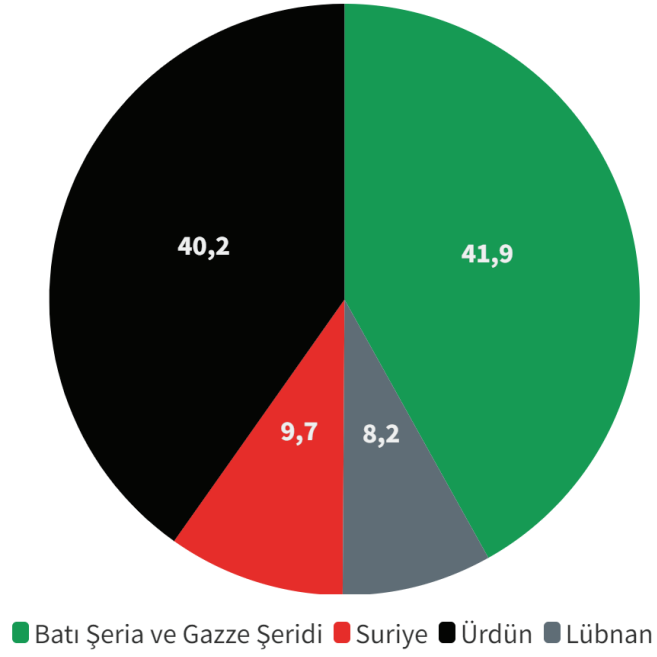
göçmen olduğu ifade edilmektedir. 2010'un ardından artan çatışmalar nedeniyle bu oranda önemli bir artış olduğu söylenebilir. Verilere göre 15-59 yaş aralığındaki Filistinlilerin keyfi olmayan nedenler ağırlıkta olarak yalnızca %13,3'ünün göç etmek istemektedir (UNFPA, 2017, s. 85). Bununla birlikte, Filistinlilerin bireysel olarak göç etmesini 'sağlamak' isteyen işgal yönetiminin ise çeşitli yöntemleri bulunmaktadır. Amnesty (2012) tarafından kayıtlara geçen önemli bir tekil örnek, idari gözaltı -keyfi gözaltı- nedeniyle esir bulunan Filistinlilere Filistin'i terk etmeleri karşılığında hapisten çıkarılacakları yönünde yapılan tekliflerdir. Filistinlilerin ülkelerini terk etmeyi hiç istememesine rağmen ailesine bakabilmek için bu teklif sunulduğunda kabul ettikleri kaydedilmiştir.

Diasporadaki Filistinlilerin göç hareketleri incelendiğinde göçmen Filistinlilerin büyük bir çoğunluğu 1948'de yerinden edilenlerden, diğer çoğunluğun ise zorla göç ettirilen ve Ürdün'de yaşayan Filistinli mültecilerden oluştuğu görülmektedir (PCBS, 2024a). Bu toplu göçler İsrail'in, Filistinlileri zorla göç ettirme politikasının bir sonucudur. Filistinlilerle yapılan görüşmelerden hareketle hazırlanan

raporlar, Filistinlilerin pek çoğunun Filistin'e geri dönmek istediğini ortaya koymaktadır. Kendi topraklarında yaşamayan Filistinlilerin 1948 Nekbesine dayanan hikayelere sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla diasporadaki Filistinlilerin ülkelerine dönme isteği uluslararası mülteci hukukuna göre insani haklarının da bir temelidir.

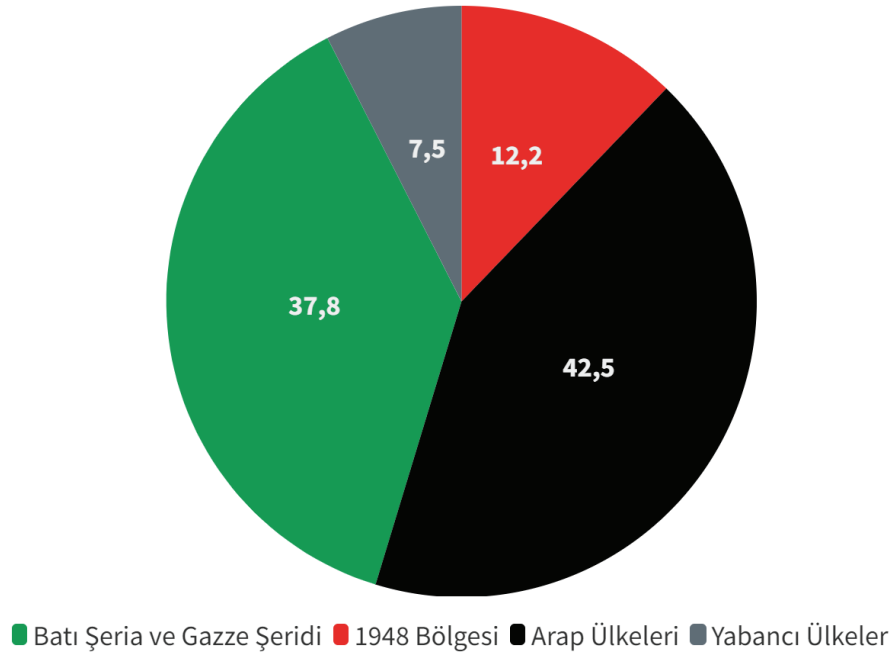
Uluslararası hukukta mülteci hukukuna göre mülteciler, doğdukları topraklara mutlak dönüş hakkına sahiptir (Boling, 2001). BM Genel Kurulu 1948'deki Arap-İsrail Savaşının ardından aldığı 194 sayılı kararla uluslararası hukuka göre Filistinli mültecilerin topraklarına geri dönme hakkının bulunduğunu, üstelik sorumlu olan yönetimin Filistinlilerin zararlarını karşılamakla sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. İşgal yönetimi 1948 Nekbesinde göç etmek zorunda kalan Filistinlilerin topraklarının üzerine konmuş, hukuka aykırı bir şekilde bugüne kadar Filistinli mültecilerin topraklarına dönmelerine izin vermemiştir (Aral, 2019, s. 94). Filistinli temsilcilerin İsrail yönetimiyle gerçekleştirdiği hiçbir görüşmede diasporadaki Filistinlilerin haklarının savunulmadığı ve konuyla ilgili tavizlerin verildiği söylenmektedir (Aral, 2019, s. 97). Filistin'de yönetimin parçalanmasına temel oluşturan Oslo müzakereleri, pek çok konuda olduğu gibi diasporadaki Filistinliler konusunda da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, diasporadaki Filistinliler meselesi işgal yönetiminin uluslararası hukuk ihlalleri zincirinin bir diğer halkası olarak kalmaya devam etmektedir.

FİLİSTİN'İN GÖRÜNÜMÜ: VERİLERLE FİLİSTİN TOPLUMU

Grafik 43. UNRWA Kayıtlarına Göre Filistinli Mültecilerin Yaşadığı Yere Göre Dağılımı (% , 2022)

Kaynak: UNRWA, Registered Population Dashboard.

Grafik 44. Dünya Genelindeki Toplam Filistinli Nüfusun Dağılımı (% , 2024)

Kaynak: PCBS, the Conditions of the Palestinian Population on the Occasion of the World Population Day, 11/07/2024.

7 Ekim'den Bu Yana

İşgalci İsrail'in Gazze halkına uyguladığı soykırım bir yıldır devam ediyor. İşgal yönetiminin saldırıları sonucunda her evden en az bir cenaze uğurlanırken, çoğu evde yetim ve öksüzler, çocuklarına veda eden anne ve babalar geride kaldı. Her biri birbirinden değerli yaşam öyküsüne sahip olan Filistinliler birer sayıdan ibaret değil. Burada verilecek olan 'veriler' işgalci yönetimin uyguladığı soykırımın karşı konulamaz gerçekliğine yönelik bir kayıt tablosudur. Bu saldırılara ilişkin veriler, 7 Ekim'den sonra başlayan saldırıların işgal yönetiminin işgal planını tamamlamak için gerçekleştirdiği bir manevra olduğunu kanıtlar niteliktedir.

İşgalci güçlerin olağanüstü hal ve savaş ilanının ardından 7 Ekim'den bu yana işgalci milislere ait yerleşim birim sayılarının artması, mevcut birimlerin legalize edilmesi ve 13.730'uyla ilgili de teklif sunulması savaşın milis hareketlerini kolaylaştırmasını sağladı (Shaa'ban, 2023). PCBS tarafından yapılan açıklamalarda ise saldırılarla ilgili göstergelerin 1948 Nekbesinde yaşananların oldukça üzerinde olduğu belirtilmektedir. 7 Ekim öncesinde Gazze Şeridi'nde 2,2 milyon kişi yaşarken, bu nüfusun %66'sını 1948 Nekbesinde sürgün edilmiş Filistinliler oluşturuyordu.

Gazze Şeridi'nde yaşayan çocuk nüfus 2023 yıl ortasında 1 milyon 46 bin 40 kişiden oluşuyordu. 7 Ekim 2023'ten Ağustos 2024'e kadar 16 bin 365 çocuk işgal güçleri tarafından katledildi. Ağustos 2024 itibarıyla Gazze'de öldürülen toplam kişi sayısı 40.265 iken, katledilen çocuklar bu sayının %40,6'sını oluşturuyor. Verilere göre işgal güçleri 7 Ekim'den

bugüne Gazze'de her bir saatte dört çocuk öldürüyor. 2020'de Gazze'de 26.349 çocuk öksüz veya yetimken, 7 Ekim'den Nisan 2024 tarihine yetim kalan çocuk sayısı 17.000'dir (PCBS, 2024b). Buna ek olarak, tahmini sayıya göre Gazze'de 10.000 kişi kayıp ve kayıp kişilerin %47'si çocuk ve kadınlardan oluşuyor (Ağustos 2024).

İşgal güçlerinin çocukları kasten hedef aldığı bilinmektedir. Benzer bir kasıtlı hastaneler de hedef alınmaktadır. 33 hastane, 64 sağlık merkezi ve 161 sağlık kuruluşu çalışamaz hale getirilmiş, 131 ambulansı imha edilmiş durumdadır. Saldırıların başlangıcından bu yana Gazze'de öldürülen sağlık personeli sayısı 885'tir. 10.000 kanser hastası ölüm riskiyle karşı karşıyayken, çeşitli hastalıkları olan 3.000 hastanın da yurtdışında tedaviye sevk edilmesi gerektiği tespit edilmiştir (PCBS, 2024b). Öte yandan, 100.000'e yakın kişinin Hepatit B ile enfekte olduğu, 1.660.942 kişi arasında ise bulaşıcı hastalıkların yaygınlaştığı kayıtlara geçmiştir.

İsrail şiddetinin önemli bir aparatı olan hapsederek esir alma ise olayların başlangıcından bu yana Batı Şeria'da yoğunlaşmıştır. 7 Ekim olaylarını Batı Şeria'daki aktif nüfusun denetim altına alınması için fırsat bilen siyonist yönetim, Batı Şeria'da 10.500, Gazze'de ise 5.000 kişiyi tutuklamıştır. 2023'te tutuklanan çocuk sayısı 1085 olurken, bu çocuklar arasında bulunan 500 çocuk 7 Ekim sonrasında Gazze'de tutuklanan çocuklardan oluşmaktadır (PCBS, 2024c). 7 Ekim 2023 - Mayıs 2024 tarihleri arasında işgal güçlerinin saldırıları sonucunda tamamen yıkılan cami

sayısı 243, zarar gören cami sayısı ise 321 olurken 3 kilise tamamen yıkılmıştır (PCBS, 2024d). 195 hükümet merkezi ve 206 arkeolojik ve miras alanı tahrip edilmiştir (PCBS, 2024b). Aynı tarihlerde Gazze'deki konut alanının %70'inin tamamen yıkıldığı kayıtlara geçmiş, 150 bin konut birimi tamamen yıkılmıştır.

Mayıs 2024'teki son verilere göre Gazze'de tarım alanlarının %57'si zarar görmüş, hayvancılık sektöründe hayvanların %70'i kaybolmuş, çevresel koşullardan dolayı balıkçılık yapılamaz hale gelmiştir (OCHA, 2024). Kıtık İzleme Komitesi tarafından yapılan araştırmalar, Gazze Şeridi'nde ciddi düzeyde kıtlık yaşandığını ortaya koymuştur (GRFC, 2024). Haziran 2024 itibariyle nüfusun tamamı akut düzeyde gıda güvensizliğiyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. 2024'ün Şubat, Mart ve Nisan aylarında Refah bölgesindeki hanehalkının %80'i yemek yardımı alabiliyorken; Haziran'da bu oran Refah'ta %25'e, Gazze ve Kuzey Gazze'de %57,5'e, Dayr al Balah ve Han Yunus'un bulunduğu güneyde ise %48,3'e gerilemiştir (IPC, 2024, s. 13).

İşgal güçlerinin bölgeye gelen insani yardım hareketlerini engellemesiyle Gazze'de kıtlık düzeyi giderek artmaktadır. 3500 çocuğun yetersiz beslenme ve kıtlık nedeniyle ölüm riski altında olduğu söylenmiştir (PCBS, 2024b). UNRWA verilerine göre 6-23 aylık çocukların ve hamile kadınların %90'ı ciddi beslenme yetersizliğiyle karşı karşıyadır. Buna ek olarak, Gazze Şeridi'nin suya erişiminde ciddi bir kriz yaşandığı bilinmektedir. 14 Ağustos 2024 itibariyle, işgalci saldırılarının 313. gününde, 2,15 milyon Gazzeli -Gazze nüfusunun %96'sı- ciddi düzeyde açlıkla karşı karşıyadır (OCHA, 2024).

Saldırıların sebep olduğu bir diğer önemli mesele eğitimidir. İşgal yönetimi eğitim

33 hastane, 64 sağlık merkezi ve 161 sağlık kuruluşu çalışamaz hale getirilmiş, 131 ambulansı imha edilmiştir.

kurumlarını tamamen işlevsiz hale getirerek en temel insani haklardan biri olan eğitim alma hakkını da gasp etmiştir. Oldukça genç bir nüfusa sahip olan Gazze'de, öğrencilerin eğitime erişimi tamamen engellenmiştir. PCBS (2024b) bültenlerine göre 93 okul ve üniversite tamamen, 330 okul ve üniversite ise kısmen yıkılmıştır. Gazze Şeridi'ndeki tüm okul ve üniversiteler İsrail saldırısının başlangıcından bu yana kapalı tutularak yaklaşık 620 bin öğrenci eğitim hakkından mahrum bırakılmıştır. Yaklaşık 88 bin öğrenci de üniversitelerine gitmekten mahrum bırakılırken, bu yıl Gazze Şeridi'nde Genel Ortaöğretim Sertifika Sınavına girme hakkı bulunan 39 bin öğrencinin eğitim hayatının devam etmesi engellenmiştir.

Olayların başlangıcından bu yana Gazze Şeridi'nde 8227 ve Batı Şeria'da 67 şehit olmak üzere Filistin'deki okullara kayıtlı öğrenciler arasında şehit olanların sayısı 8.294'e ulaşmıştır. Filistin'deki okullara kayıtlı öğrencilerden yaralananların sayısı 13.582'ye ulaşırken, bu kişilerin %99'u Gazze'de yaşayanlardır. Okullarda kayıtlı olan tutuklu öğrencilerle

İşgal güçlerinin bölgeye gelen insani yardım hareketlerini engellemesiyle Gazze'de kıtlık düzeyi giderek artmaktadır.

Savaşın ardından sosyo-ekonomik göstergelerde iyileşme sürecinin en zor gerçekleşeceği alan demografik göstergelere ilişkindir.

İlgili olarak, Batı Şeria'da 178 öğrenci gözaltına alındı. Saldırının başlangıcından bu yana Filistin'deki yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenciler arasında şehit olanların sayısı 647'ye ulaşırken yaralı sayısı ise 1312'ye yükselmiştir. Bu kişilerin %99'unu Gazze'de yaşayan Gazzeliler oluşturmaktadır.

Batı Şeria'daki Filistin'deki okullarda görev yapan öğretmen ve idarecilerden şehit olanların sayısı 497'ye ulaşırken, bunların 391'i İsrail'in Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılarda, 1'i ise Batı Şeria'da şehit olmuştur. Gazze Şeridi'ndeki yükseköğretim kurumlarında çalışan 105 kişi ise devam eden hava saldırıları sonucunda hayatını kaybetmiştir. Devam eden saldırılar ve Hamas'la ilişkili oldukları bahanesiyle siyonist yönetimin Batı

Şeria'daki hukuksuz davranışlarını yaygınlaştırdığı kayıtlara geçmiştir. Batı Şeria'daki okullarda öğretmen ve idareci olan 111'den fazla kişi devam eden saldırılar nedeniyle işgal güçleri tarafından gözaltına alınmıştır. Buna ek olarak, Batı Şeria'da üniversitelere kayıtlı 179'dan fazla kız ve erkek öğrenci de gözaltına alınmıştır.

Savaşın ardından sosyo-ekonomik göstergelerde iyileşme sürecinin en zor gerçekleşeceği alan demografik göstergelere ilişkindir. Filistinlilerin savaş sonrasında oldukça zor bir travma sonrası bozukluk yaşayacağı düşünüldüğünde evlilik ve doğum gibi konularda eğilimin savaş öncesinin aksi yönünde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Yaşam alanlarının tamamen yıkıldığı, Filistinlilerin oldukça küçük bir bölgeye sıkıştırıldığı mevcut durumun ne şekilde çözüme kavuşacağı meçhuldür. Bugüne kadar yaşanan süreçte farklı yollar denenerek Refah üzerinden Gazze'den çıkışların sağlandığı bilinmektedir. Mevcut durumda Gazzelilerin gidebileceği tek bir yer dahi kalmamıştır. Son yapılan katliamlarla denize yakın yerlerde bulunan, çadırlarda kalan Gazzelilerin dahi işgal askerleri tarafından katledildiğini göstermiştir.

Bu bölümde yer alan grafiklere erişebilmek için

UZMAN GÖRÜŞLERİ

Filistin'in Sosyo-Ekonomik Durumu

Dr. Ola Awad

PCBS Başkanı

7 Ekim 2023'ten bu yana İsrail işgal güçleri Gazze Şeridi'nde Filistin halkına karşı imha operasyonları yürütmektedir. Buna katliamlar, binaların yıkılması, altyapı ve temel sağlık ve gıda hizmetlerinin çökmesi eşlik etti. Bugüne kadar 50.000'den fazla insan şehit oldu ya da kayboldu. İsrail saldırısından önce Gazze Şeridi'nde yaşayan yaklaşık 2,2 milyon Filistinliden yaklaşık 2 milyonu evlerinden oldu. Ne var ki ekonomik, demografik, sosyal ve psikolojik açıdan derin ve olumsuz etkiler bırakacak olan bu saldırganlığın neden olduğu uzun vadeli zararlar, Gazze Şeridi'ndeki Filistinli nüfusun çoğu kesimini etkileyecektir. Bu etkilerin saldırının sona ermesinden sonra da uzun süre devam etmesi beklenmektedir.

7 Ekim Olayları Öncesinde Demografik Görünüm

Veriler, 7 Ekim 2023'te İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırısının öncesinde Filistin Devleti'nde yaklaşık 5,5 milyon Filistinlinin yaşadığını, bunların yaklaşık 3,2 milyonunun Batı Şeria'da, yaklaşık 2,2 milyonunun ise Gazze Şeridi'nde ikamet ettiğini göstermektedir (PCBS, 2023c). Gazze Şeridi'nin nüfusu, Gazze Şeridi'ni oluşturan beş Filistin

vilayetine dağılmıştır. 2023 ortası tahminlerine göre, yaklaşık 1,2 milyon Filistinli Cibaliye ve Gazze'de (Kuzey Gazze Valiliği olarak bilinir) yaşarken, geri kalan 1 milyon kişi Han Yunus, Deyr el-Belah ve Refah vilayetlerinde ikamet etmektedir.

Filistin Devleti'ndeki nüfusun yaş yapısı, nüfusun yaklaşık %44'ünün 18 yaşın altında ve yaklaşık %65'inin 30 yaşın altında olduğu genç bir toplum olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise sadece %3,5 civarındadır.

7 Ekim Olaylarının Ardından Nüfusun Görünümü

İsrail'in saldırısından bu yana, Gazze Şeridi'nin toplam nüfusunun yaklaşık %1,9'una tekabül eden 41.000 Filistinli şehit oldu. Bu kişilerin 16.000'i çocuk, yaklaşık 11.000'i ise kadındır.¹ Bunun yanı sıra, neredeyse 10.000 kişinin kayıptır. Bütün bunlara ek olarak, 34 kişi açlık nedeniyle hayatını kaybederken, yaklaşık 3500 çocuk yetersiz beslenme ve gıda kıtlığı nedeniyle ölüm riski altındadır. Yaralı sayısı 100.000'e ulaşırken, yaraların %70'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Batı Şeria'daki şehit sayısı ise 685'e ulaşmıştır.

1 İsrail Saldırganlığının 7 Ekim'den Bu Yana Filistin'deki Etkilerine İlişkin Günlük Rapor, 2023, <https://site.moh.ps/index/CategoryView/CategoryId/24/Language/ar>.

Bu verilere göre, Gazze Şeridi'nde 2023 yılı için %2,7 (PCBS tahminleri, 2023) olarak tahmin edilen nüfus büyüme oranının, 2024 yılında özellikle yıl ortasının ardından %1'e düşmesi beklenmektedir. Bu düşüş büyük ölçüde, çiftlerin mevcut koşullar nedeniyle çocuk sahibi olmaktan kaçınması, anne ve çocukların sağlığına ilişkin korkular ve işgal güçlerinin saldırıları sırasında yeni evliliklerin sayısındaki azalış nedeniyle doğum oranının düşmesinden kaynaklanmaktadır.

İsrail ordusunun çocuklar ve gençler gibi belirli nüfus gruplarını kasıtlı olarak hedef alması nedeniyle nüfusun yaş ve cinsiyet yapısının doğrudan etkileneceği ve nüfus piramidinde, özellikle de tabanda, bir bozulmanın yaşanacağı öngörülmektedir. Orta ve uzun vadede yaş yapısına etki edecek meselelerden biri doğum yapacak ya da doğuma katkıda bulunacak yaş grubunun hedef alınarak şehit edilmesi nedeniyle nüfus piramidinin temeli olan doğum sayısının azalmasıdır.

7 Ekim Olayları Öncesinde Yaşam Koşulları

Gazze Şeridi'ndeki bireyler arasındaki yoksulluk oranı 2023'ün ilk üç çeyreğinde (Ocak - Eylül) %63,6'ya ulaştı. Derin Yoksulluk ölçeğine göre, derin yoksulluk çeken bireylerin oranı %43,5'tir. 2017 yılına kıyasla Gazze Şeridi'ndeki yoksulluk oranlarında gözle görülür bir artış yaşandı.

Gazze Şeridi'nin kuzey vilayetlerinde (Kuzey Gazze ve Gazze) yoksulluk oranı %60,9 iken, orta ve güney vilayetlerinde (Deyr Belah, Han Yunus ve Refah) bu oran %66,8'dir. Derin yoksullukla ilgili olarak, kuzey vilayetlerindeki

bireylerin %39,1'i derin yoksulluktan muzdaripken, bu oran merkez ve güney vilayetlerinde %48,6'dır.

PCBS (2024f) verilerine göre, Batı Şeria'da ise ulusal yoksulluk sınırına göre bireylerin %10,3'ü yoksul, derin yoksulluk sınırına göre ise bireylerin %3,7'si yoksuldur. 7 Ekim'den sonra saldırının yaşam düzeyleri üzerinde büyük etkileri olmuş, Batı Şeria'da yoksulluk oranı yükselmiştir. 2023'te Batı Şeria'daki yoksul bireylerin oranı %11,5, derin yoksulluk sınırına göre yoksul bireylerin oranı ise %4,3'tür.

Filistin'de Eğitim Sisteminin Görünümü

7 Ekim olaylarından önce Filistin'de 2022/2023 öğretim yılında okul sayısı 2338'i devlet okulu, 380'i UNRWA okulu ve 472'si özel okul olmak üzere 3190'a ulaşmıştır.² Bölgelere göre, Batı Şeria'daki okul sayısı 1896'sı devlet okulu, 96'sı UNRWA okulu ve 402'si özel okul olmak üzere 2394'e ulaşmıştır. Gazze Şeridi'ndeki okul sayısı ise 442'si devlet okulu, 284'ü UNRWA okulu ve 70'i özel okul olmak üzere 796'ya ulaşmıştır. Aynı öğretim yılında Filistin'deki okullarda okuyan öğrenci sayısı, Batı Şeria'daki okullarda yaklaşık 775 bin, Gazze Şeridi'ndeki okullarda ise yaklaşık 608 bin olmak üzere 1,38 milyon öğrenciye ulaşmıştır.

Filistin'de 2022/2023 eğitim-öğretim yılı için okullardaki öğretmen sayısı Batı Şeria'daki okullarda yaklaşık 40 bin öğretmen, Gazze Şeridi'ndeki okullarda ise yaklaşık 22 bin öğretmen olarak belirlenmiştir.

2 Millî Eğitim Bakanlığı, 2023. 2022/2023 öğretim yılları için Eğitim Sayımı Veritabanı. Ramallah-Filistin.

Filistin'deki yükseköğretimin son durumuna göre, 2022/2023 öğretim yılında Filistin'deki yükseköğretim kurumlarının sayısı, merkezleri Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasında dağılmış olan bir açıköğretim üniversitesine ek olarak Batı Şeria'da 33 ve Gazze Şeridi'nde 17 olmak üzere 50 kuruma ulaşmıştır. Batı Şeria'da 139 bin, Gazze Şeridi'nde 87 bin olmak üzere Filistin yükseköğretim kurumlarına yaklaşık 226 bin kız ve erkek öğrenci kayıt yaptırmıştır. 2022/2023 öğretim yılında Filistin'deki yükseköğretim kurumlarında çalışan işçi sayısı, Batı Şeria'da 12 bin ve Gazze Şeridi'nde 5 bin olmak üzere yaklaşık 17 bin işçiye ulaşmıştır.

7 Ekim Olaylarının Filistin'deki Eğitim Sistemine Etkisi

Filistin'deki okullara kayıtlı öğrenciler arasında şehit olanların sayısı Gazze Şeridi'nde 9839'dan fazla ve Batı Şeria'da 76 şehit olmak üzere 9915'e ulaştı.³ İsrail işgalinin başlangıcından bu yana Filistin'deki yüksek öğretim kurumlarına kayıtlı öğrenciler arasında şehit olanların sayısı, Gazze Şeridi'nde 651 ve Batı Şeria'da 34 öğrenci olmak üzere toplam 685 kişi. Filistin'deki okullarda görev yapan öğretmen ve idarecilerden şehit olanların sayısı, 411'i Gazze Şeridi'ne düzenlenen saldırılarda, ikisi de Batı Şeria'da olmak üzere 413'tür. Gazze Şeridi'ndeki yüksek öğretim kurumlarında görev yapan 111 çalışan ise İsrail'in devam eden hava saldırıları sonucunda şehit oldu. İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarının başlamasından bu yana 62'den fazla devlet okulu tamamen hasar görürken, 126'sı devlet

okulu ve 65'i UNRWA okulu olmak üzere 191 okul saldırıya uğramış ve tahrip edilmiştir. Batı Şeria'da ise İsrail saldırılarının başlangıcından bu yana 69 okul tahrip edilmiştir.

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarının başlamasından bu yana Gazze Şeridi'nde 35'ten fazla üniversite binası tamamen, 57 üniversite binası kısmen ve 20'den fazla üniversite de ağır hasar gördü. Saldırıların başlangıcından bu yana Batı Şeria'daki 5 üniversite defalarca baskınlara, vandalizme ve mülklerine müdahaleye maruz kaldı.

Gazze Şeridi'nde Sağlık Sisteminin Görünümü

Ekim 2023 itibarıyla Gazze Şeridi'nde 36 hastane faaliyet göstermekte ve ikinci basamak sağlık hizmetleri sunmaktaydı.⁴ Ancak, yaklaşık bir yıl süren saldırıların ardından sadece 10 hastane ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerini sağlamak için gereken minimum ekipman ve temel tıbbi malzemelerle kısmen çalışır durumdadır.

Genel anlamda, İsrail'in saldırıları öncesinde Gazze Şeridi'ndeki sağlık sisteminin durumu nispeten iyiydi. 2020 Çoklu Gösterge Küme Araştırması'na göre (PCBS, 2021b), Gazze Şeridi'ndeki doğumların neredeyse %100'ü nitelikli sağlık personelinin gözetimi altında gerçekleşmiştir. Nitekim İsrail saldırılarından önce beş yaş altı ölüm oranı (her 1000 canlı doğumda 13,7) ve bebek ölüm oranı (her 1000 canlı doğumda 12,7) Gazze Şeridi'ndeki sağlık hizmetlerinin etkinliğini yansıtmaktadır.

3 İşgalin Eğitime Yönelik Saldırıları, Filistin Eğitim Bakanlığı 2024 <https://www.moe.edu.ps/prog/occupation-violations>.

4 Filistin Merkezi İstatistik Bürosu, 2023. Sağlık İstatistikleri Veritabanı, 2022. Ramallah-Filistin

Yaklaşık 10.000 kanser hastası ölüm riskiyle karşı karşıya olup tedaviye ihtiyaç duyarken, çeşitli hastalıklara sahip 3000 hastanın da yurtdışında tedavi görmesi gerekmektedir. Ayrıca, yerinden edilmiş kişiler arasında bulaşıcı hastalıklar yayılmıştır. Veriler 500 sağlık personelinin şehit edildiğini, 310 sağlık personelinin gözaltına alındığını ve çoğu hasta ne ve sağlık merkezinin hizmet dışı kaldığını göstermektedir.

Filistin Ekonomisinin Performansı

7 Ekim olaylarından önce Filistin ekonomisi değişkenlik gösteren ve dalgalanmaların yaşadığı bir gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) büyüme oranına sahipti (PCBS, 2024g). Bu da ekonominin zayıflığını ve kırılganlığını, esas olarak Filistin ekonomisinin dış dünyaya ve dış yardıma bağımlılığını yansıtıyordu. Bu durum, Filistin ekonomisinin yaşadığı tekrar eden saldırılar ve çeşitli krizlerin bir sonucudur. 1995-1999 döneminde GSYH büyüme oranı ortalama %9 artmıştı. Bunun ardından 2000-2003 yılları arasında Filistin ekonomisi İkinci İntifada'dan kaynaklanan bir ekonomik şoka maruz kalmış ve GSYH ortalama %10 oranında azalmıştır.

2006 yılında işgal yönetimi Gazze Şeridi'ne siyasi ve ekonomik bir abluka uygulamaya başladı, bunun ardından Gazze Şeridi birbirini izleyen saldırılara maruz kaldı. 17 yıldır devam eden ablukanın yanı sıra işgal yönetimi Filistin ekonomisini yaklaşık 7 milyar dolar vergi gelirinden mahrum bıraktı.

2020 yılında Filistin ve tüm dünya, Filistin'de GSYH'nin bir önceki yıla göre %11'e düşmesine neden olan COVID-19 salgınına tanık oldu. Filistin ekonomisinin 2021 yılında kademeli olarak toparlanmaya başlaması, Filistin'de GSYH'nin salgın öncesi seviyesinin altında

kalmakla birlikte %7'lik bir artış kaydetmesi, esas olarak salgından kaynaklanan önlemlerin şiddetinin hafifletilmesiyle gerçekleşmiştir. Filistin Devletine bütçeyi desteklemek için sağlanan dış desteğin neredeyse tamamen kesilmesine rağmen Filistin'de işsizlik seviyesi 2021 yılında %27'ye ulaşmış ve kişi başına GSYH 3 bin ABD dolarına ulaşmıştır. Yurtdışı ile ilişkiler konusunda ise veriler ticaret dengesinde açık olduğunu ve bu açığın zaman içerisinde yükseldiğini göstermektedir. Filistin'de ithalat hacmimizin ihracatımızın yaklaşık beş katı olduğu da not edilmesi gereken bir bilgidir.

2022 yılında GSYH %6 oranında gerilemiş, aynı yıl Filistin ekonomisindeki toparlanma birbirinden farklı faktörlerin etkili olması nedeniyle yavaşlamıştır. Bu faktörlerden en önemlisi dış destekteki keskin düşüş ve Filistin vergi gelirlerinin bir kısmının yıl boyunca işgal yönetimi tarafından kesilmeye devam etmesidir. İsrail işgalinin 2021-2022 döneminde gümrük gelirlerini kesintiye uğratma politikasının devam etmesinin yanı sıra İsrail işgalinin Batı Şeria'daki valilikler arasındaki kısıtlama ve kapatma politikası da bulunmaktadır. Tüm bunlar Filistin ekonomisinin durgunluk durumunu ve büyüme oranlarındaki düşüşü artırmış, Filistin hükümetinin Filistin toplumuna karşı yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetini sert bir şekilde etkilemiştir. İsrail'in 2023'te başlayan kısıtlamaları 2023'ün son çeyreğinde devam ettirmesi, Filistin ekonomisinde ciddi bir daralmaya yol açmış, GSYH büyüme oranı 2023'te 2022'ye kıyasla %6 oranında azalmıştır.

Öte yandan, Filistin ekonomisi esas olarak bir hizmet ekonomisidir. Hizmet sektörü GSYH'nin %70'inden fazlasını oluşturmaktadır. Üretimin ekonomiye katkısı daha düşüktür; tarımın GSYH'deki payı yaklaşık %7'dir.

Tarım, büyük ölçüde modern tekniklerden yoksun ve yağışa bağlı olsa da, gıda tüketim ihtiyaçlarının kısmen karşılanmasında ve üretim için girdi sağlanmasında hayati bir rol oynamaktadır. Ekonomik kalkınmayı destekleyen ve ihracata katkıda bulunan kilit bir faaliyet olan sanayi sektörü GSYH'nin %12'sini oluşturmaktadır. İnşaat sektörü %5'lik bir paya sahiptir ve önemli dalgalanmalar yaşamamasına rağmen gayri safi sabit sermaye oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. GSYH'nin %3,4'ünü oluşturan bilişim sektörü Filistin'deki en umut verici sektörlerden biri olurken, yüksek potansiyele sahip turizm sektörü ise hem kısa hem de uzun vadede gelişmek için siyasi istikrara ihtiyaç duymaktadır.

7 Ekim Sonrası Filistin Ekonomisi

Gazze Şeridi'ndeki üretim faktörleri, insan, toprak ve sermaye devam eden işgal yönetimi tarafından hedef alınmıştır. 7 Ekim öncesinde Gazze Şeridi Filistin ekonomisinin yaklaşık %17'sini oluştururken, işgal yönetiminin devam eden saldırıları nedeniyle bu oran %5'e gerilemiştir. Bu durum aynı zamanda Filistin ekonomisinin yapısındaki bozulmanın boyutunu göstermektedir. İsrail saldırılarının devam ettiği süre zarfında işsizlik oranında benzeri görülmemiş bir hızla artmıştır. İsrail saldırılarının öncesinde 2024 yılı için Filistin'de beklenen işsizlik oranı %15 iken, saldırılardan sonra bu oranın %90'a yaklaşacağı tahmin edilmektedir.

Filistin, üretim tabanının daralmasına ve Filistin'in ekonomik yapısının bozulmasına yol açan sosyo-ekonomik ve insani bir felaketen muzdariptir. Gazze Şeridi ve Batı Şeria'ya yönelik saldırıların devam ettiği dönemi temsil eden 2024'ün ilk çeyreğinde GSYH Gazze Şeridi'nde %85'in üzerinde, Batı Şeria'da ise

%25 oranında daralmıştır. Ayrıca işsizlik oranı Gazze Şeridi'nde %82'ye, Batı Şeria'da ise %34'e yükselmiş ve dördüncü çeyrekte Filistin'deki işsizlik oranı %45'e ulaşmıştır.

Filistin ekonomisinin küçük ölçekli bir ekonomi olduğunu, yani Filistinli özel sektör kuruluşlarının yaklaşık %89'unun 5'ten az işçi çalıştırdığını, küçük ve mikro işletmeler olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Saldırı sırasında, İsrail'in Gazze Şeridi ve Batı Şeria'ya yönelik saldırılarının bir sonucu olarak Filistin'deki özel sektör kuruluşlarının yaklaşık yarısı üretimini durdurdu veya azalttı. Kayıtlara göre Filistin'de özel sektördeki işletme sayısı Gazze Şeridi'nde 56.000 ve Batı Şeria'da 120.000 olmak üzere yaklaşık 176.000'dir. Tahminler, Batı Şeria'daki işletmelerin %29'unun üretimlerinin azalmasından veya askıya alınmasından etkilendiğini göstermektedir; bu ise yaklaşık 35 bin işletmeye karşılık gelmektedir. Öte yandan, Gazze Şeridi'ndeki işletmelerin çoğu, bu tür işletmelerin kısmen veya tamamen yıkılması sonucunda ekonomik faaliyetlerini durdurmuştur. Gazze Şeridi'nde devam eden İsrail saldırısı nedeniyle Filistin'de üretimi durduran ya da azaltan kuruluşların toplam sayısını 80 binin üzerine çıkarmıştır.

Ayrıca, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırısının başlamasından bu yana geçen 6 aylık süre zarfında, Gazze Şeridi'nde üretimin neredeyse tamamen durması, bunun Batı Şeria'ya yansımaları sonucunda Filistin'de meydana gelen toplam kaybın değeri yaklaşık 4 milyar ABD Doları olup, doğrudan mal ve mülk kayıpları hariç tutulduğunda günlük ekonomik kayıp yaklaşık 25 milyon ABD dolara denk gelmektedir.

Sektörel düzeyde, 2024'ün ilk çeyreğinde, inşaat faaliyetleri %38 (Batı Şeria'da %27 ve

Gazze Şeridi'nde %96), tarım faaliyetleri %39 (Batı Şeria'da %13 ve Gazze Şeridi'nde %93) ve hizmet faaliyetleri %33 (Batı Şeria'da %21 ve Gazze Şeridi'nde %80) azalırken, sanayi faaliyetleri %33 (Batı Şeria'da %27 ve Gazze Şeridi'nde %92) düşmüştür.

Dışarıdan bakıldığında, 2006 yılından önce Gazze Şeridi'nin ticaret hacmi Filistin'in toplam ticaretinin %23'ün oluştururken, bu oran 2024 yılının ilk çeyreğinde %4'ün altına düşmüştür. Gazze Şeridi'ne yönelik saldırıların devam ettiği bu sürede Gazze'de tedarik zinciri bozulmuştur. Normalde ihtiyaç duyulan tıbbi malzemelerin %5'inin sağlanması gerekirken, tedarik zincirinin bozulmasıyla ilaç ve tıbbi malzemelerin tedariği ciddi düzeyde azalmıştır. Bu durum sağlık sektöründe bir felakete neden olmuştur. Buna ek olarak, aynı dönemde ithalatta %29'luk bir düşüğe ek olarak mal ve hizmet ihracatında da %30'luk keskin bir düşüş yaşandı.

Filistin'de enflasyon oranı İsrail'deki fiyat seviyelerinden ve yurt dışından ve İsrail'den yapılan büyük tüketim malları ithalatı nedeniyle dış krizlerden doğrudan etkilenmektedir. Filistin ekonomisinde fiyatları etkileyen üç ana unsur karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, işgal yönetimi ile Filistin arasında KDV oranlarının iki puanlık marj içinde kalmasını öngören ortak bir gümrük anlaşmasıdır. İkincisi, sınırlar ve geçişler üzerinde kontrolümüzün olmaması, dolayısıyla tedarik zincirlerini yönetememizdir. Üçüncü husus ise ulusal bir para birimimizin olmamasıdır. Dolayısıyla, İsrail'in

Gazze Şeridi'ne yönelik son saldırısı ve bunun Batı Şeria'ya yansımaları sonucunda ekonomide küresel dalgalanmalara maruz kalmaya devam etmektedir. Gazze Şeridi'nde fiyatlar yedi aylık saldırganlık süresince kümülatif olarak %240'tan fazla artmış, dolayısıyla Filistin'de fiyatlar %49 oranında yükselmiştir.

Sonuç

Bu veriler gösteriyor ki Gazze Şeridi'ndeki insani krizin ele alınması için acil bir uluslararası müdahale hayati önem taşımaktadır. Uluslararası toplum, yerinden edilmiş nüfusa temel tıbbi malzeme, gıda ve barınak sağlamak amacıyla gerçekleştirilecek acil yardım çalışmalarına öncelik vermelidir. Bunun yanı sıra, Gazze'nin altyapısını ve ekonomisini yeniden inşa etmek için uzun vadeli stratejiler geliştirilmelidir. Bu, tahrip edilen sağlık tesislerinin, okulların ve temel hizmetlerin yeniden inşasına yatırım yapmayı da içerir. Ekonomik iyileşmeye yönelik destek, geçim kaynaklarını yeniden tesis etmek ve büyümeyi teşvik etmek için tarım, sanayi ve inşaat sektörlerini canlandırmaya odaklanılmalıdır. Ruh sağlığı desteği ve danışmanlık hizmetlerine öncelik verilerek halkın yaşadığı psikolojik travmanın ele alınması için de çaba gösterilmelidir. Son olarak, gelecekteki krizlere karşı dayanıklılığı artırmak için hem kısa vadeli toparlanma hem de uzun vadeli kalkınma hedeflerini içeren sürdürülebilir kalkınma planları uygulanmalıdır.

Kayıpların Esiri: Mülksüzleştirmeden Sömürüye İsrail'deki Filistinli İşçilerin Mücadelesi

Dr. Ghassan Elkahlout

Doha Enstitüsü

İsrail'in 1967'de Gazze Şeridi ve Batı Şeria'yı işgal etmesinin ardından, Filistinli işçiler sistematik olarak sömürülmeye başladı ve bu sömürü işgalin bir stratejisi olarak hızla yaygınlaştırıldı. İsrail ekonomisi büyürken Filistin toprakları yeterli istihdam imkanları yaratmakta zorlandı ve birçok İsrailli işletme Filistinli işgücüne giderek daha fazla bel bağladı. Bu eğilim, 1993'teki Oslo Barış Süreci'nden sonra, 1994'ten 2000'e kadarki istikrar döneminde yoğunlaştı. İsrail'de ucuz işgücüne yönelik artan talep, Filistin ekonomisinin kendi işgücünü istihdam edememesiyle birleşince, bağımlı ve son derece asimetrik bir ekonomik ilişki ortaya çıktı (Ellman & Laacher, 2003; Coulibaly, Ma, and Qassis, 2023).

7 Ekim öncesinde Batı Şeria ve Gazze'den yaklaşık 200.000 Filistinli İsrail'de çalışıyordu ve İsrail ekonomisine yılda yaklaşık üç milyar dolar katkıda bulunuyordu. İsrail'deki işlere olan bu bağımlılık Filistinli işgücünün %13'ünü etkilemiş, birçok işçi inşaat, tarım ve hizmetler gibi sektörlerde düşük ücretli ve sömürücü düzene mahkum edilmiştir (Coulibaly, Ma, and Qassis, 2023; UNDP, 2023). Bu işçiler, okullar, konutlar ve köprüler gibi temel altyapının geliştirilmesi için hayati öneme sahipti (Ross, 2021). Bununla birlikte, Filistinli işçiler resmi sözleşmelerin ve yasal korumaların olmaması nedeniyle

önemli ölçüde kötü muameleyle maruz kalmış, bu da ödenmeyen ücretler, tehlikeli çalışma koşulları ve çalışma izninin iptali gibi sorunlara yol açmıştır (ITUC, 2021). İsrail'in 7 Ekim 2023'ten sonraki saldırısı, güvencesiz durumlarını daha da kötüleştirmiş, birçoğu işlerinden atılmış ve geçim kaynaklarını kaybetmiştir. Bu yazı, 7 Ekim olaylarından önce ve sonra İsrail'deki Filistinli işçilerin deneyimlerini incelemektedir.

Arka Plan

1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan sonra Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinliler ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Buna karşılık, tarihi Filistin topraklarından geriye kalanları işgal eden ve büyüyen ekonomisini desteklemek için işgücüne ihtiyaç duyan İsrail, Filistinli işçileri istihdam etmeye başlamıştır. Bu strateji, ekonomik fırsatlar sağlayarak Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinli mültecilerin "gönüllerini ve zihinlerini kazanmayı" amaçlıyordu. Tarım ve inşaat gibi sektörlerdeki hızlı büyüme, işgal altındaki topraklardan gelen Filistinli işçilerin sağladığı ucuz işgücüne yüksek bir talep yarattı. 2023'ün sonlarına doğru İsrail'de günde yaklaşık 192.700 Filistinli çalışıyordu (ILO, 2023a).

Ancak istikrarsızlık bu ekonomik ilişkinin sürekliliğini önemli ölçüde etkilemiştir. Zaman

içinde, İsrail'e girişine izin verilen Filistinli işçi sayısı, öncelikle cezai yaptırımlar ve güvenlik kaygıları nedeniyle dalgalanmalar göstermiştir. Bu durum özellikle 1987 yılında Filistinlilerin İsrail işgaline karşı direnişinde önemli bir dönüm noktası olan Birinci İntifada'nın ardından belirginleşmiştir. Ayaklanma, güvenlik önlemlerinin ve hareket kısıtlamalarının artmasına yol açarak İsrail'e giren Filistinli işçi sayısında düşüşe neden olmuştur. Bu kısıtlamalar İkinci İntifada'dan sonra daha da yoğunlaşarak zaten kırılğan olan ekonomik bağları daha kırılğan hale getirmiştir (Alhersh, t.y.).

Bu zorluklara rağmen Filistinliler belirli sektörlerin ayrılmaz bir parçası olmaya devam etmiş, istihdam edilen Filistinlilerin %54,4'ü İsrail'in inşaat sektöründe çalışmıştır (PCBS, 2022). Dahası, İsrail'in yürürlükteki güvenlik önlemlerine rağmen, Filistin topraklarındaki yerel istihdam imkanlarına kıyasla oldukça yüksek ücretler nedeniyle işgal devletinde çalışmak Filistinliler için genellikle tercih edilir olmuştur (Farsakh, 2002).

İstatistikler ve 2023 Öncesi İstihdam Eğilimleri

Ekim 2022 itibariyle, yaklaşık 147.000'i Batı Şeria'dan ve geri kalanı Gazze'den olmak üzere İsrail'de yaklaşık 193.000 Filistinli, özellikle imalat, hizmet, inşaat ve tarım sektörlerinde istihdam edilmiştir (PCBS, 2022). Ancak, sıkı güvenlik önlemleri Gazze'den gelen Filistinli işçilerin istihdama erişimini giderek zorlaştırmaktadır. Özellikle Gazzelilerin, genellikle iş veya tıbbi amaçlar için çok az istisnaya izin veren sıkı bir şekilde düzenlenmiş izin sistemi kapsamında başvurmadıkları sürece İsrail'e girmeleri yasaktır (OCHA, 2023).

Bu sistem kapsamında İsrail, yaklaşık 18.000 ila 18.500 Gazzeli işçinin İsrail'de çalışmasına

izin vermiştir (ACAPS, 2023). OCHA (2023), Ağustos 2023'te Gazze'den İsrail'e 58.606 çıkış kaydedildiğini, bunun 2022'deki aylık ortalamaya göre %65'lik bir artış gösterdiğini ve bu çıkışların %87'sinin Filistinli işçiler olduğunu bildirmiştir. Bu artışa rağmen, Batı Şeria'dan gelen işçilere verilen yaklaşık 150.000 izne kıyasla Gazzelilere verilen sınırlı sayıda izin, Gazze'deki işgücünün sadece küçük bir kısmının İsrail'de iş bulabildiğini göstermektedir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2022).

Buna ek olarak, Batı Şeria'dan yaklaşık 40.000 belgesiz Filistinli işçi bulunmaktaydı (ILO, 2023a). 2023'ün üçüncü çeyreği itibariyle İsrail'de yaklaşık 200.000 Filistinlinin çalıştığı tahmin edilmektedir (ILO, 2023b; PCBS, 2023d).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 2020 yılında yapılan bir değerlendirmeye göre, İsrail ve yerleşimlerinde çalışan Filistinli işçiler, Filistin topraklarındaki meslektaşlarına göre önemli ölçüde daha yüksek maaş almaktadır. Batı Şeria'daki toplam maaşların neredeyse yarısını, günde ortalama 250 shekel (yaklaşık 68 dolar) kazanan bu işçiler oluşturuyordu. Buna karşılık, Batı Şeria'da çalışanlar günde ortalama 140 shekel (yaklaşık 38 dolar) kazanırken, Gazze'deki minimum günlük ücret daha da düşük olup yaklaşık 68 shekeldir (yaklaşık 18 dolar). Bu keskin eşitsizlik, farklı bölgelerdeki Filistinli işçilerin karşılaştığı ekonomik zorlukları vurgulamaktadır.

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu, Batı Şeria'daki yaşam maliyetinin ortalama maaştan dört kat daha yüksek olduğunu ve bunun da Filistinlilerin İsrail'deki istihdam fırsatlarına bağımlılığını önemli ölçüde artırdığını belirtmiştir (ITUC, 2021). Bu ücret eşitsizliği, özellikle abluka altında kalan Gazze'deki işçiler için hareket ve ticaret üzerindeki kısıtlamalarla daha da artmıştır.

İsrail'deki daha cazip iş imkanları nedeniyle, pek çok Filistinli işçi, bu seçimin getirdiği sömürü riskine rağmen orada çalışmayı tercih etmiştir (ILO, 2023). 2023'te Gazzelilere verilen 27.000 çalışma izninin yalnızca yüzde üçü ücret koruması ve sosyal yardımlar sağlarken, çoğunluğu İsrail iş kanunu kapsamı dışındaki kayıt dışı işler için verilen "ekonomik ihtiyaç" izinleriydi (ILO, 2023). Ayrıca, çalışma izinlerini kolaylaştıran araçlar veya "komisyoncular" yüksek komisyonlar olarak zaten sömürülen Filistinli işçilerin kazançlarını daha da erozyona uğratmıştır (ITUC, 2021). 256 Filistinli işçi üzerinde yapılan bir araştırma, yarısının aracılık ücreti ödediğini ve %81'inin ayda 1000 ila 2000 şekel arasında ödeme yaptığını ortaya koymuştur (Kedem, Jubran & Baron, 2022). İsrail'de çalışan bir Filistinlinin ortalama maaşının yaklaşık 6.000 şekel olduğu düşünüldüğünde, bu ücretler gelirlerinin önemli bir kısmını temsil etmektedir.

Dahası, pek çok işçi resmi sözleşmelerin ve yasal korumaların yokluğu nedeniyle kötü muameleye maruz kalmış, bu da ödenmeyen maaşlar, tehlikeli çalışma koşulları ve çalışma izinlerinin sürekli olarak iptal edilmesi tehdidi gibi sorunlara yol açmıştır (ILO, 2023). Bazı durumlarda, İsraili işletmeler savaştan önce tamamlanan işler için ödeme yapmayı reddetmiş ve ödenmemiş ücretler, işgal altındaki Filistin topraklarından gelen işçilerin karşılaştığı ekonomik zorlukları daha da kötüleştirmiştir (Guardian, 2024). Daha önce de belirtildiği gibi, 2023 yılında Gazzeli işçilere verilen çalışma izinlerinin yalnızca yüzde üçü ücret koruması ve sosyal yardımlar almış, çoğunluğu herhangi bir güvence-den yoksun bırakılmıştır (ILO, 2023).

7 Ekim Saldırısının Etkileri

İsrail, 7 Ekim'in ardından Filistinli işçilerin tüm çalışma izinlerini iptal etmiş, bu da Gazze Şeridi'nden geçerli lisansa sahip olanlar da dahil olmak üzere binlerce kişinin gözetimine alınmasına yol açmıştır (ACAPS, 2023). Batı Şeria'dan gelen işçilerin hareketlerine katı kısıtlamalar getirilirken, Gazze'deki Filistinlilerin çalışma izinleri tamamen kaldırıldı. Ekim ayının ortalarına gelindiğinde, artan güvenlik endişeleri nedeniyle neredeyse tüm Filistinli işçiler İsrail'i terk etmek zorunda kalmıştır (Arab Center, 2024; HRW, 2024). Tahminlere göre Batı Şeria'dan 150.000 ila 160.000 arasında işçi işlerini kaybetmiştir (ILO, 2023a).

Bu durumun Filistin topraklarındaki işçiler nezdinde sosyal ve ekonomik yansımaları çok derin olmuştur. İsrail'de çalışan akrabalarından gelen havalelere bel bağlayan pek çok aile ani bir mali yıkımla karşı karşıya kalmıştır. ILO'ya (2023) göre, işçilerin sınır dışı edilmesi günlük masrafların karşılanmasını giderek zorlaştırmış ve birçok kişiyi kredi temerrütlerine itmiştir (Mafarjeh, 2023). Sonuçta ortaya çıkan istihdam fırsatlarının kaybı, insani yardıma olan bağımlılığı artırmış ve zaten aşırı yüklü olan sosyal güvenlik ağlarını daha da zorlamıştır. Günlük iş kayıplarının Filistin ekonomisine yaklaşık 25,5 milyon dolara mal olduğu, hane halklarının mali direncini ciddi şekilde zayıflattığı ve sosyal huzursuzluğu körüklediği tahmin edilmektedir. Ocak 2024 itibarıyla savaş öncesi istihdamın üçte ikisi kaybedilmiş ve bu durum Gazze'de zaten kötü olan insani ve ekonomik koşulları daha da kötüleştirmiştir (UNCTAD, 2024).

Çatışmadan önce bile Gazze nüfusunun %63'ünün insani yardıma ihtiyaç duyduğu gerçeğinden hareketle bu durumun yoksulluk üzerindeki etkisi de şiddetli olmuştur (Arab

Center, 2022; ILO, 2024). Çatışmadan önce %45 oranında seyreden işgücüne katılımındaki bu düşük oran savaş sonrasında daha da azaltmıştır (IMF, 2023). ILO'nun 2024 değerlendirmesi, saldırıların başlamasından bu yana Gazze'de işsizliğin %79,1'e yükseldiğini ve tahminen 400.000 Filistinlinin işini kaybettiğini göstermektedir (Guardian, 2023).

Devam eden saldırılar zaten zor durumda olan yerel endüstrilere büyük zarar vererek erişimi de ciddi şekilde felce uğratmıştır. İşletmeler temel ürünleri temin etmekte zorlanırken, işçiler de askeri çatışmalar nedeniyle çoğu zaman işlerine ulaşamıyor (ILO, 2023a). Bu durum, fabrikaların ve atölyelerin yaygın bir şekilde tahrip edilmesiyle daha da kötüleşmekte ve bölgenin ekonomik canlılığını tehdit etmektedir. ILO, çatışmaların tırmanmasından bu yana Batı Şeria'daki özel sektörün 1,5 milyar dolara varan zarara uğradığını bildirmiştir (ILO, 2024). Gazze'de özel sektör, üretim değerinde %85 oranında bir düşüş yaşadı ve toplamda yaklaşık 810 milyon dolar ile GSYH'de y%83,5'lik endişe verici

bir düşüşe sebebiyet verdi (ILO Değerlendirmesi, 2024; UNCTAD, 2024).

Filistinli işgücünün kaybının İsrail ekonomisini önemli ölçüde etkilediğini belirtmek de çok önemlidir. Konut inşaatı faaliyeti %95 oranında düşerek ekonomik çıktıda genel olarak %19'luk bir düşüşe neden olmuştur (Times of Israel, 2024). Buna karşılık İsrail 8.000 geçici çalışma izni vermiştir (Jewish Telegraphic Agency, 2024).

Sonuç

Sonuç olarak, İsrail'deki Filistinli işçilerin çektiği acılar, devam eden çatışma ve işgalle yakından ilişkilidir. Devam eden saldırılar Filistinli işçilerin koşullarını derinden etkilemiş, yaklaşık 200.000 işçinin mobilizasyonunu durdurmuş ve geçim kaynaklarını ciddi şekilde baltalamıştır. Filistin topraklarında devam eden saldırılar nedeniyle Filistinli işçilerin haklarının korunması giderek daha acil ve kritik bir konu haline gelmektedir.

Mekan-Kırımdan Soykırıma: Gazze Savaşı ve Batı'nın Kayıtsızlığı

Prof. Dr. Sari Hanafi

Beyrut Amerikan Üniversitesi

Füzelerin sesi aklın sesinden daha yüksek olduğunda düşünmek zor olabilir.

Ben mülteci kampında büyümüş bir Filistinliyim. Aileme ve halkıma karşı işlenen İsrail zulmünden kaynaklanan kuşaklar boyu süren travma ile yaşıyorum. 7 Ekim'den bu yana benim gibi milyonlarca kişi İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşını anlamak için toplumsal ve ahlaki sorumluluğumuzu nasıl yükseltebileceğimizi merak ediyor.

Bazıları İsrail ve çoğu Batılı güç tarafından terör örgütü olarak tanımlanan Hamas'ı aklamak için İsrail'in bölgedeki şiddet geçmişini kullanırken, diğerleri hayatları tehlikede olan Filistinlilerden ahlaki bir denge talep etmenin adaletsizlik olduğunu savunuyor. Ancak belki de bazılarımızın Hamas'ın eylemleri hakkında ahlaki yargılarda bulunma konusundaki isteksizliği -bunlar bir tür tarafsız gözlemci konumundan bakıldığında yanlış ya da siyasi açıdan felaket gibi görünse de- aynı korkunç koşullar altında bir toplama kampında yaşasaydık nasıl davranacağımızı ya da tepki vereceğimizi bilemeyişimizden kaynaklanıyor olabilir.

Nihayetinde benim görüşüme göre siviller ve savaşçılar arasında ayırım gözetmeyen her türlü saldırı kınanmalıdır. Ancak sömürgeleştirilenlerin sömürgecilere karşı şiddet kullanarak direnme hakkını kesinlikle kınamıyorum.

Filistin halkına yönelik devam eden ve hızlanan soykırımın makul bir analizi 7 Ekim'de başlayamaz. İlk saldırı, Arap ordularının İsrail'i şaşkına çevirdiği 6 Ekim 1973 savaşının bir anması olarak okunabilir. Ayrıca 1993 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile İsrail rejimi arasında Oslo Barış Anlaşmalarının imzalanmasından tam 30 yıl sonra gerçekleşiyor. Bu anlaşmanın kalıcı mirası, İsrail'in baskısını nasıl yoğunlaştırdığını ve birbirini izleyen hükümetler aracılığıyla yerleşimci sömürgeciliğini ve Filistinlilerin silinmesini acımasızca tırmandırırken apartheid rejimini nasıl sağlamaştırdığını (en azından kısmen) açıklamaktadır (Amnesty, 2022). Barış anlaşması Filistin Ulusal Yönetimi'nin (PNA) kurulmasına yol açtı; bu yönetimin amacı, müzakereler çatışmadaki temel sorunları çözerken sadece beş yıllığına geçici bir özyönetim sağlamaktı. Otuz yıl sonra, PNA hala yerinde duruyor, ancak Batı Şeria'nın %60'ının İsrail kontrolü altında olması ve Gazze'nin 16 yıldır süren kuşatma altında olması ve şimdi de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması nedeniyle meşruiyetini büyük ölçüde kaybetti. İsrail işgal güçleri, silahlı yerleşimcileri ve onların küresel müttefikleri tarafından 30 yıl boyunca her gün uluslararası hukuk ihlal edildi (Amnesty, 2022).

1998 yılında Ramallah'ta yaşarken, rahmetli dostum ve Dışişleri Bakanı Nabil Shaath'ın

İsraili yerleşimcilerin sömürgeci projesi, Filistinlilerin sürülmesi amacıyla toprakları hedef aldığı için uzun zamandır mekan-kırımsal olmuştur.

danışmanı Ilan Halevi ile Oslo Anlaşmalarında İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İsrail yerleşimlerinin durdurulmasına ilişkin özel bir maddenin bulunmaması hakkında uzun bir tartışma yapmışım. Ertesi hafta Shaath ile birlikte bir akşam yemeğine katılmamı istedi. Oraya eleştirilerimi hazırlamış olarak gittim. Shaath bu konunun müzakerelerdeki en büyük engel olduğunu itiraf etti. Güç yapısı nedeniyle İsraililerin yerleşimlerin inşasını durdurmayı kabul etmelerinin mümkün olmadığını söyledi ve bunu "büyük bir hata" olarak değerlendirdi. Oslo Anlaşmaları'nda kabul edilen "hiç kimsenin diğer tarafın rızası olmadan coğrafyayı değiştiremeyeceği" maddesinin her yönde yorumlanabilecek kadar geniş olduğunu belirtti. Aslında, zavallı Filistinli müzakereciler İsrail'i yasadışı yerleşimlerini inşa etmeyi durdurmaya zorlamak için uluslararası topluma güvenmişlerdi.

BM istatistikleri, 2000 ve 2007 yılları arasında Batı Şeria'daki yasadışı yerleşimcilerin sayısının üç kat artarak 110,000'den 450,000'e çıktığını göstermektedir. Şu anda sayılarının 800.000 olduğu tahmin edilmektedir.¹ Buna ek olarak İsrail, yerleşimcilerin kullanımı için Filistinlilerin yeraltı akiferlerinden rutin olarak su çekerken, Filistinlileri kendi sularına erişimden mahrum bırakmaktadır. Tüm bu

yerleşimler yerle bir edilmiş Filistin köyleri ve kasabaları, mezarlıklar ya da tarım arazileri üzerine inşa edilmiştir.

Mekan-Kırımdan Soykırıma

1999 ve 2004 yılları arasında, İkinci İntifada'nın en yoğun olduğu dönemde işgal altındaki Filistin'de yaşadım. O dönemde hem Filistinli mülteciler meselesiyle hem de çatışmanın siyasi sosyolojisiyle ilgilendiğim için "mekan-kırım" (spacio-cide) kavramını ortaya attım.

İsraili yerleşimcilerin sömürgeci projesi, Filistinlilerin sürülmesi amacıyla toprakları hedef aldığı için uzun zamandır mekan-kırımsal (soykırımın aksine) olmuştur. Filistin halkının yaşadığı alanı hedef alan bu politika, Filistinli nüfusun naklini zorlamakta ve kaçınılmaz hale getirmektedir.

Spacio-cide, Yahudiler için daha fazla, Filistinliler için daha az toprak şeklinde birleşik bir mantığı olan kasıtlı bir ideolojidir. Filistin direnişinin eylemleri de dahil olmak üzere değişen bağlamla etkileşim halinde olan dinamik bir süreçtir. Filistinlileri hareketsiz bırakarak Filistin topraklarını yaşanmaz hale getirmek, Filistinli liderleri öldürmek (politi-cide), Filistin tarımı için gerekli olan yeraltı sularını çalmak ve potansiyel ekonomik yaşayabilirliklerini baltalamak (econo-cide) gibi farklı "cide"lerin doruk noktasıdır. İsrail askeri-yargı-sivil aygıtlarının farklı yönlerini tanımlayarak ve sorgulayarak, spacio-cidal projesi üç ilkeyi uygulayan bir rejim aracılığıyla mümkün hale geldi: kolonizasyon (daha fazla toprağa el koyma), ayırım (İsrail toprağı ile

1 UN, Human Rights Council Hears that 700,000 Israeli Settlers are Living Illegally in the Occupied West Bank – Meeting Summary (Excerpts), 2023. Erişim: <https://www.un.org/unispal/document/human-rights-council-hears-that-700000-israeli-settlers-are-living-illegally-in-the-occupied-west-bank-meeting-summary-excerpts/>

Filistin toprağı arasında) ve görünüşte çelişkili olan bu iki ilke arasında aracılık eden istisna hali.2005'ten bu yana İsrail şiddeti giderek daha acımasız bir hal aldı ve tüm uluslararası, insani ve insan hakları yasalarına meydan okuyor. İsraili kayıpların sayısı çok azalırken, öldürülen Filistinlilerin sayısı muazzam hale geldi ve İsrail sömürgeci projesinin soykırım savaşı başlatma niyetine zemin hazırladı.

Giorgio Agamben'e göre, işgal rejiminin kalın tanımı, hukukun askıya alınması ile yaşamdan vazgeçmenin tamamen örtüşmediğini gösteriyor. Filistinlilerin vatandaşlığının reddedilmesi ve hukukun üstünlüğünün yerini yönetmelikler, prosedürler ve kararnamelerin alması, rejimin Filistinlilerin yaşamını daha aktif ve şiddetli bir şekilde hiçe saymasına zemin hazırlamıştır (Ophir vd., 2009). İsrail'in bu vahşetine bir örnek vermek gerekirse, BM istatistiklerine göre 2008 yılının Ocak ayından 2023 yılının Ağustos ayının sonuna kadar İsrail İşgal Güçleri ve koruduğı silahlı yerleşimciler tarafından 6407 Filistinli öldürüldü ve 152.560 kişi yaralandı.² Buna karşılık, toplam 308 İsraili öldürüldü - bu oran 21'e 1'dir.

7 Ekim 2023'ten bu yana, Gazze'de 10.000'den fazlası çocuk olmak üzere 27.000'den fazla Filistinliye karşı 22'si çocuk olmak üzere 1.200 İsrailinin öldürüldüğü bildirildi. Bazı İsraili bakanlar ya tüm Filistinlilerin Gazze'den sürülmesini ya da tüm

Gazzelilerin öldürülmesini açıkça savunmuştur.³ Başbakan Netanyahu alenen etnik temizlik çağrısı yaptı. İsrail sivil halka karşı ikinci imha savaşını yürütürken halk yine de direndi. Bu, gazetecileri, hemşireleri, doktorları ve BM personelini katleden kasıtlı bir soykırım kampanyasıdır (Abraham, 2023).

Uluslararası hukukta şu şekilde tanımlanmaktadır: "Ulusal, etnik, ırksal ya da dini bir grubu tamamen ya da kısmen yok etme niyeti".⁴ Bu tanım 1948 tarihli BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde yer almaktadır.

İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant geçtiğimiz 9 Ekim'de yaptığı açıklamada ülkenin soykırım niyetini açıkça ortaya koymuştur: "Gazze'ye tam bir kuşatma uyguluyoruz. Elektrik yok, yiyecek yok, su yok, yakıt yok. Her şey kapalı. İnsan hayvanlarla savaşıyoruz ve buna göre hareket edeceğiz".⁵ İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un açıklamaları da dahil olmak üzere daha pek çok açıklama yapıldı: "Gazze'de masum sivil yoktur".⁶ Uluslararası hukuk, çatışma çalışmaları ve soykırım çalışmaları alanında çalışan pek çok akademisyen ve uygulayıcı, Gazze'de soykırım yaşandığı uyarısında bulunan bir kamuoyu açıklaması yayınladı.⁷ Bu getto 2007'den beri İsrail kuşatması altında (Mısır'ın da suç ortaklığıyla). Bir maraton mesafesinden daha kısa ve sadece beş mil genişliğindeki bu küçük kara parçasında sınırlanacak

2 OCHA, Data on Casualties. Erişim: <https://www.ochaopt.org/data/casualties>.

3 İlgili açıklama için bkz: <https://www.972mag.com/intelligence-ministry-gaza-population-transfer/>.

4 UN, The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948). Erişim: <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/Genocide%20Convention-FactSheet-ENG.pdf>.

5 İlgili açıklama için bkz: <https://www.middleeasteye.net/news/israel-palestine-war-fighting-human-animals-defence-minister>

6 İlgili açıklama için bkz: <https://thewire.in/world/northern-gaza-israel-palestine-conflict>.

7 İlgili açıklama için bkz: <https://twailr.com/public-statement-scholars-warn-of-potential-genocide-in-gaza/>.

hiçbir yer yok. Sürekli bombalama ve kimyasal silah kullanımının yanı sıra İsrail rejimi gıda, yakıt, su ve elektriği de keserek korkunç bir insani krize yol açtı. 2007 yılından bu yana İsrail kuşatması altında olan Gazze'deki toplama kampı 9 Ekim'de resmen imha kampı ilan edildi. İsrail'in devam eden soykırımı, Filistin direniş projesinin anlaşılma biçimi nedeniyle mümkün hale gelirken, birçok Batılı ülkenin sessizliği ve desteği Filistin halkının etnik temizliğini daha da kolaylaştırdı.

Stratejik Bir Hata mı?

İşgalin Batı Şeria ve Gazze'de ne kadar çirkin ve acımasız olduğu göz önüne alındığında, direnişin güzel olmasını kim bekleyebilir ki? Siyaset bilimci Norman Finkelstein bize ABD'deki köle isyanlarının ne kadar çirkin olduğunu ve Siyah Amerikalı sosyolog WEB Du Bois ile kölelik karşıtı Frederick Douglass'ın bu çirkinliği asla eleştirmediklerini hatırlatıyor.⁸ Amerikalı müzisyen ve aktivist David Rovics 7 Ekim olaylarını 1943 ilkbaharındaki Varşova Gettosu Ayaklanmasına benzeten pek çok kişiden biridir. "Yahudi Mücadele Örgütü, Alman Ordusu'nu, yarı aç sivillerden oluşan bu grupla ve onların ev yapımı silahlarıyla başa çıkabilmek için, SSCB ile kaybetmekte oldukları savaşta askerlerini cepheden uzaklaştırmaya zorladı" diye anlatıyor (Rovics, 2023). Kimse bir avuç Yahudi'nin Alman Ordusu'nu yenmesini beklemiyordu. Ağır bir bedel ödemeye devam eden Filistinli direniş grupları, bir saldırı başlatarak, aşağılanmış bir şekilde diz çökerek yavaş yavaş ölmekense, adalet ve özgürlük için savaşarak çabucak ölmeyi tercih ettiklerini açıkça ortaya

koydular. Bu gerçek, Batılı medya kuruluşlarının, akademisyenlerin ve politikacıların ezici çoğunluğunun sessizliği ile karşılandı.

Batı'nın Soykırımı Elverişli Sessizliği

Filistinliler - İsrail'in sürekli yerleşimci sömürgeci ve apartheid projesi eylemi karşısında on yıllardır süren Arap ve uluslararası sessizliğin ardından - oyunu değiştiren bir hamle yaptı. Kibir sonunda İsrail rejimini ve onun Arap müttefiklerini yakaladı. İsraili liderler uzun zamandır kendilerini yenilmez sanıyor ve düşmanlarını sürekli hafife alıyorlardı. Uluslararası toplumda kabaca bir bölünmeden söz edebiliriz: İsrail lobisinin büyük ölçüde hakim olduğu Küresel Kuzey, İsrail rejiminin Filistin halkına yönelik etnik temizliğinin yanında yer alırken (belki İspanya, İskoçya ve İrlanda istisnaları hariç), Rusya, Çin ve İran gibi ağır topların da dahil olduğu Küresel Güney, kalıcı ateşkes ve barış sürecinden yanadır.

Filistin yanlısı gösteriler - bazı yasaklara rağmen - Batı da dahil olmak üzere dünyanın hemen hemen tüm büyük şehirlerinde muazzamdı. Bu gösteriler, 1882 yılında kurulan ve Anglikan Kilisesi tarafından işletilen Gazze'deki El-Ahli Arap Hastanesi'nin İsrail tarafından bombalanarak 500'e yakın Filistinlinin öldürülmesinin ardından önemli ölçüde artmış ve çoğu İsrail'in kuşatma altındaki bölgeye yönelik acımasız bombardımanından kaçarak sığınan insanların katledilmesine yönelik küresel öfkeyi tetiklemiştir. Washington Post ve Fransız gazetesi *Liberati-on*'un son makaleleri de dahil olmak üzere

8 Finkelstein'in açıklamaları için bkz: <https://forsea.co/professor-norman-finkelstein-on-genocide-in-gaza-an-interview/>.

bağımsız doğrulamalara rağmen, bazı Batılı medya ve siyasetçiler İsrail'in patlamanın kendilerinden kaynaklanmadığı yalanını papağan gibi tekrarladılar. Başta Almanya ve Fransa olmak üzere bazı Batılı ülkeler İsrail'in sömürgeci projesini desteklemekle kalmıyor. Aynı zamanda soykırıma karşı her türlü gösteriyi yasaklarken, Filistin bayraklarını ve takkelerini de yasaklıyorlar. İsrail'i uluslararası insani yasalara tabi tutmanın antisemitik olduğunu iddia ediyorlar.

İlerleyen bölümlerde Batı'nın soykırım yanlısı İsrail tutumunu açıklayabilecek üç faktörü ele alacağım: Holokost anısı, İsrail'in seküler bir devlet olarak yanlış imajı ve Hamas'ın bir kurtuluş örgütünden ziyade fanatik bir örgüt olarak imajı.

Holokost Hafızası

Almanya söz konusu olduğunda, en iyi açıklama Esra Özyürek tarafından yapılmıştır (2023). Alman politikacıların, gazetecilerin ve akademisyenlerin Holokost'un suçunu yeni gelen azınlık göçmenlere, özellikle de Arap Müslümanlara "taşeronluk" yaptıklarına işaret ediyor. "Antisemitizmin genel Alman toplumsal sorunu" bu azınlığa yansıtılmakta ve bu azınlık daha sonra ek eğitim ve disipline ihtiyaç duyan "en pişmanlık duymayan antisemitler" olarak damgalanmaktadır.

Pankaj Mishra (2024) Andrew Port'un *Bir Daha Asla* adlı kitabına atıfta bulunuyor: Almanya'da Gazze'deki Filistinlilerin kaderine yönelik yaygın kayıtsızlığı daha iyi anlamak için *Holokost Sonrası Almanlar ve Soykırım* adlı kitaba başvuruyor. Almanya'nın Kamboçya, Ruanda ve Balkanlar'daki toplu katliamlara verdiği tepkiyi inceleyen Port, Holokost'un 'Almanları farkında olmadan duyarsızlaştırmış olabileceğini' öne sürüyor.

Atalarının kuduz ırkçılığını çok gerilerde bıraktıklarına dair inanç, paradoksal bir şekilde ırkçılığın farklı biçimlerinin utanmazca ifade edilmesine izin vermiş olabilir. Almanya'da bazı ödüller iptal edildi çünkü (Filistinli romancı Adania Shibli ve Rus-Amerikan gazeteci ve yazar Masha Gessen). Gessen, 7 Ekim öncesi Gazze'yi Nazi işgali altındaki Avrupa'nın Yahudi gettolarıyla karşılaştırdığı için prestijli Hannah Arendt siyasi düşünce ödülüne layık görülmüştü. Samantha Hill (2023) İsrail ulus-devletini kuruluşundan itibaren eleştiren Arendt'in bugün Almanya'da Hannah Arendt Ödülü'ne layık görülmeceğini haklı olarak savunmuştur.

Tüm Alman siyasi liderler İsrail'in var olma hakkının, İsrail'in Filistin halkını (Gazze'de olduğu gibi topluca ya da Batı Şeria'da olduğu gibi yavaş yavaş) yok etme hakkına eşit olduğunu kabul etmektedir. Gazze, 4. Cenevre Sözleşmesi uyarınca İşgal Altındaki Bölge olarak kalmaya devam etmektedir ve bu da İsrail'e işgal altındaki sivil nüfusu koruma konusunda birincil sorumluluk vermektedir. Bu çerçevelenme İsrail'in 'savaş' söylemini ve 'meşru müdafaa hakkını' uygulanamaz hale getirmektedir. Bu durum sadece finansman ve yeniden seçilmeleri için gerekli olan çıkar gruplarını önemseyen politikacıları değil, aynı zamanda birçok akademisyeni de ilgilendirmektedir. Bugün *Haaretz*'de İsrail'in Gazze'deki soykırımına ilişkin ana akım Amerikan, Kanada ya da Avrupa gazetelerinden daha fazla eleştiri okuyabiliyoruz. İsrail Sosyoloji Derneği bile İsrail'in uluslararası yasaları ihlal etmesini Avrupa'daki diğer akademik derneklerden daha fazla eleştiriyor. Robert Badinter'in 1981'de Fransa'da ölüm cezasının kaldırılmasını haklı olarak savunurken, bugün sözde filozof ve feminist olan eşi Elisabeth

Badinter'in Gazze halkına karşı toplu ölüm cezasını desteklediğini hatırlıyoruz.

Batı'da, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği New York Ofisi Direktörü Craig Mokhiber gibi bir avuç dürüst akademisyen ve insan hakları savunucusu olduğunu söylemeye gerek yok. Kendisi 31 Ekim'de sert bir istifa mektubu ile istifa etti ve İsrail'in ihlallerinde BM ve Batı'nın suç ortaklığına ateş püskürdü. Ayrıca üniversitelerin Siyonist rejime verdiği kurumsal desteğe rağmen, üniversite öğrencilerinin Filistin halkının mücadelesine nasıl güçlü bir destek verdiğine de tanık oluyoruz. Ve geçtiğimiz birkaç hafta içinde, İsrail lobi si ve müttefikleri tarafından 7 Ekim'den bu yana yürütülen cadı avına rağmen, binlerce Batılı akademisyen ve yazarın Gazze'deki savaşı kınadığını ve işgale son verilmesi çağrısında bulunduğunu gördük. İngiltere, Fransa, Kanada ve Almanya gibi sözde demokrasilerde, Facebook ve X'te soykırım karşıtı paylaşımlarda bulunan bir araştırmacı terörizm savunucusu olarak görülebilmektedir.

Bugün Batılı siyasi otoriteler Filistinlileri pasifize etmek için sözde ılımlı Arap liderlere güvenirken, bu gündelik yerleşimci sömürge projesi endüstriyel soykırıma dönüşüyor. 'Filistinlileri kabul edilemez koşullara zorlayacak olan Suudi-İsrail normalleşme anlaşmasına bel bağladılar. ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan 7 Ekim'den sadece bir hafta önce küstahça "Ortadoğu bölgesi bugün yirmi yıldır olmadığı kadar sakin" dedi. Amerikalı yöneticiler, Filistinlilerin kameralardan uzakta, sessizce ölmesinden ve acı çekmesinden memnun. Dolayısıyla, 7 Ekim'den çıkarılması zor derslerden biri de Ortadoğu'daki sahte istikrar duygusu, hayal gücünün yetersizliği ve Filistin davasına çözüm bulunamamasının bölgeyi nasıl bir uçurumun eşiğine getirebileceğidir.

Laik Bir Devlet Olarak İsrail

Batı'daki pek çok kişi için İsrail yanlış yapmayan laik bir ülkedir. Ancak, sadece bir göstergeye bakacak olursak -İşgal Altındaki Filistin Topraklarında yasadışı yerleşimlerin genişlemesi- İsraili liderlerin, hem laik hem de dini fanatiklerin, hem solcu hem de sağcıların bu toprak hırsızlığına karıştıklarını hemen fark ederiz (Hanafi, 2013). Alain Touraine'in 1993 yılında Paris'te Sosyal Bilimler İleri Araştırmalar Okulu'nda (EHESS) yaptığı bir konuşmayı hatırlıyorum; konuşmasında İsrail'in bir yıl içinde 150.000 Rus Yahudisini kabul etme "mucizesini" hatırlatmıştı. Bu "mucizeye", tüm bu Avrupalıların işgal altındaki Filistin'e yasadışı yollardan yerleştirildiği gerçeğiyle itiraz ettiğimde şu yanıtı verdi "Bu göçmenler denklemini değiştirecek: Sovyetler Birliği'nde büyüdüler, laikler, dolayısıyla barış sürecini destekleyecekler."

Sapkın bir saflık sergileyen bu kişi, bu yasadışı yerleşimcilerin Yisrael Beiteinu ("İsrail Evimiz") gibi İsrail rejimindeki en faşizan siyasi partilerden bazılarını kuracaklarını ve Batı Şeria'daki dini yerleşimciler hareketiyle ittifak kuracaklarını fark etmemişti. Arap-İsrail çatışmasının okunmasında, Hamas'a takıntılı İslamofobik bir sekülerizm hakim olmaya devam etmektedir. Hamas, IŞİD olarak değerlendirilerek ortadan kaldırılması gereken bir hedef haline gelirken, Filistinli Gazzeliler, katillerinden hesap sorulmadan öldürülebilecek *homo sacer*'lerdir.

İslamofobi ve Hamas İmajı

Bazıları Hamas'ın Filistin halkının önemli bir bölümünü temsil ettiğine itiraz etmektedir. Hamas gerçekten de hem işgal altındaki Filistin'de hem de diasporada bazı Filistinlilerin büyük desteğine sahiptir. Hamas 2006

yılında Filistin halkı tarafından seçildi ve kendilerini seçenlere ideolojilerini açıkça ifade ettiler. Hatta bazı Hıristiyan arkadaşlarımın oylarını onların lehine kullandıklarını gördüm. Son beş yıldır Batı Şeria'daki Filistin üniversitelerinde öğrenci seçimlerini kazanmaya devam ediyorlar. Onların popülaritesi, soykırımcı İsrail rejimi ile siyasi bir çözüm bulunamamasından ve devam eden İsraili yerleşimci sömürge projesine bir bedel ödetme zorunluluğundan kaynaklanıyor. Bu da Filistinlileri, gerçek anlamda kendi çıkarları için çalışan tek grup olarak Hamas'la baş başa bırakıyor. Hamas'ın eylemlerine karşı çıkanlar bize "ılımlı" Filistin Yönetimi'nin neden İsrail'i Batı Şeria'dan vazgeçmeye ve işgali sona erdirmeye zorlayamadığını anlatmaktadır. Bu otoritenin elinde, liderlerinin geçim kaynakları ve Batılı ve Arap ülkelerden gelen yardımlar karşılığında İsrail'e karşı şiddetten kayıtsız şartsız vazgeçmelerine bağımlı hale gelmelerinden sonra hiçbir kart kalmamıştır.

Bir Sonuç Kisvesi Altında: Şiddet ve Diyalog

Sadece barışçıl müzakereler yoluyla ya da belirli bir güç dengesi kurulmadan önce ortadan kaldırılan herhangi bir yerleşimci sömürge projesi görmüyorum... genellikle birçok can pahasına. Cezayir'in asil bağımsızlık savaşı 1,5 milyon insanın hayatına mal oldu. Filistinliler Oslo sürecinden bu yana en az 30 yıl boyunca Gandhian şiddet karşıtı yaklaşımı

denediler ve hiçbir sonuç alamadılar. Dolayısıyla tarih münferit olaylar olarak değil, hareket ve olumsuzluk olarak ele alınmalıdır. Devletler ve toplumlar iyi ya da kötü güçlü aktörlere saygı duyarlar. İsrail'in insani ve insan hakları yasalarını bu kadar acımasızca ihlal ettiğini görürken adaleti savunanlar için 7 Ekim'in duygusal ve psikolojik yönü çok önemlidir. Filistin sorununun mevcut statüsünü değiştiren bir gelişme, ancak işlerin ne yöne gideceğini hala bilmiyoruz.

Filistin direnişi (Ramallah'taki zayıf PNA'ya kıyasla) artık çok önemli hale geldiğinden, bu savaşın İsrail'i ve uluslararası toplumu adil bir siyasi çözüm için zorlayabileceğini (1967 sınırlarına dayalı iki devletli çözümün gerekliliği konusunda sayısız Batılı açıklama yapıldı ve bu çözüm 2017'de Hamas tarafından kabul edildi) ya da en azından eşit ortaklar arasında bir diyalog kurulmasını sağlayabileceğini umuyorum. Bu, yakın zamanda yaptığım diyalogik liberal proje çağrısıyla (Hanafi, 2023), sosyal ve siyasi konularla ilgili tartışmalardaki hoşgörüsüzlüğe karşı bir çağrıyla tutarlıdır.

Ancak korkarım ki başka bir senaryo da mümkün: yeni bir Nekbe, Filistinlilerin kitlesel olarak öldürülmesi ve yerlerinden edilmesi ve 1914'teki Saraybosna ya da 1938'deki Kristallnacht benzeri faşist eğilimlerin hız kazanması. Gazze'de daha kesin gibi görünen bu sonuçtan korkuyorum.

Sonuç ve Değerlendirme

On yıllardır vicdanlı insanlar tarafından sahiplenilen Filistin meselesi, 7 Ekim'den bu yana bütün dünyanın ortak gündemi haline gelmiştir. Bu gündeme daha bilinçli bir şekilde sahip çıkmak için Filistin'le ilgili bilgimizi derinleştirme meselesi acil bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu rapor, 7 Ekim'den önce de bütün gerçekliğiyle karşımızda duran Filistin toplumunun görünümü sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Raporun ele aldığı meseleler, her Filistinlinin hayatında bir acı vesikası olarak varlığını gösteren işgal yönetimine rağmen Filistin toplumunun ne denli güçlü bir toplum olduğunu göstermiştir.

Filistin toplumunun potansiyelini ve kırılganlıklarını bir arada ele alan **7 Ekim Öncesinde Filistin'in Sosyo-Ekonomik Göstergeleri** adlı ilk bölümde Filistin toplumunun demografik yapısından çalışma hayatına, ekonomik yaşantısından sağlığa erişimine pek çok sosyo-ekonomik göstergeyle 7 Ekim olaylarından öncesi ele alındı. Görünene göre, Filistin'de yaşanan demografik dönüşümler Filistin toplumuna belirgin bir dinamizm kazandırmıştır. Giderek hareketsizleşen yerleşimci Yahudi nüfusa karşılık hızla büyüyen ve gençleşen Filistin nüfusunun, yani Arap-Yahudi nüfus dengesinin, siyonist yönetim için bir endişe kaynağı haline geldiği veriler ışığında daha net anlaşılmaktadır.

Müdahalelerin kaçınılmaz olduğu ekonomik yapı ve istihdam piyasası ise tüm potansiyeline rağmen işgal yönetimi tarafından büyük ölçüde sınırlandırılmış ve yerel pazarın işleyişine sekteye uğratılmıştır. Ekonomik gelişmeyi sağlayacak her adımın önüne gerek siyasi

gerek ticari setler çekilmiş, işgücü piyasası siyonist yönetimin hakimiyetindeki yerleşim yerlerinde kullanılmak üzere işgal edilmiştir. Yerel pazarın sınırlandırıldığı, eğitim seviyesi fark etmeksizin işçileşen bir işgücünün ortaya çıktığı ve üretimin giderek zorlaştığı Filistin'de yoksulluk önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomideki küçülme ve artan yoksullaşmayla beraber refah düzeyi hızla düşen Filistin halkının sağlık ve diğer hizmetlere erişimi giderek daha sorunlu bir hale gelmiştir. Buna rağmen, Filistin toplumuna ait eğitim göstergeleri, Arap dünyası ve dünya ortalamasıyla kıyaslandığında, belirgin bir şekilde yüksek bir seviyede seyretmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer husus, 2000'li yılların başında Gazze Şeridi'nde eğitim düzeyinin dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha olumlu bir görünüme sahip olmasıdır. Öteden beri eğitim düzeyi yüksek bir toplum olan Filistin'de önceki yıllarda uzmanlaşma ya da kariyer odaklı mesleklere yönelim daha yaygındı. Ancak artan yoksulluk eğitimde de pratik alanlara yönelme eğilimini artırmıştır. Abluka ve kısıtlamalar nedeniyle de genel eğitim düzeyi 2000'lere kıyasla gerilemiştir. Bu durum tek başına siyonist rejimin Filistin'e kestiği işgal faturasındaki kayıplarından biridir. Buna binaen, Filistin genelinde sosyo-ekonomik göstergelerin önceki dönemlere kıyasla kötüleştiği bir gerçektir. Bu durum, Filistin'e kaybettirilen potansiyelin boyutunu gösterir niteliktedir.

İsrail Şiddeti: Verilerle Abluka adlı ikinci bölümde siyonist yönetimin dünden bugüne

Filistin toprakları üzerinde kendine nasıl yer açtığı bütüncül bir perspektifle veriler ışığında gösterilmiştir. Abluka ve kısıtlamaların Filistinlilerin gündelik yaşamına etkisi farklı boyutlarıyla ele alınırken bu kısıtlamaların Filistin halkının tamamen yok sayılması üzerine kurulu olduğu görülmektedir. İşgalin çeşitli aparatlarına ilişkin veriler insancıl ve insan hakları hukuku çerçevesinde sunulurken, siyonist yönetimin büyük bir işgal planının yürürlüğe koyduğu işgalci yerleşimcilerin yerleşim hareketleri üzerinden gösterilmiştir. Sömürgeci yerleşimci düzenin koyduğu kısıtlamaların Filistin halkının mülksüzleştirilmesi amacıyla yapıldığı aşikardır.

Bireylere ve ailelere yönelik mülksüzleştirme- nin yanı sıra Filistin halkının toplumsal olarak mülksüzleştirilmesi de sağlanmıştır. Altyapıyla ilgili veriler daha detaylı incelendiğinde son iki yıldır İsrail tarafından oluşturulan tahribatin önemli ölçüde artış gösterdiği tespit edilmiştir. İşgal yönetiminin saldırıları neticesinde elektrik, su, telefon hattı ve yollar olmak üzere çeşitli hizmetler sınırlandırılmış yahut kullanılamaz hale getirilmiştir. 7 Ekim’le başlayan saldırı süreci ise bu tahribatin boyutunu artırarak Filistin halkına yönelik saldırıları topyekün bir soykırım düzeyine taşımıştır. Bu bölüm, siyonist tarihin en büyük soykırımlarından birine temel teşkil eden sürecin, işgalin ve bu işgalin sebep olduğu şiddetin yeni bir durum olmadığı ortaya koymaktadır.

Bu bölümün devamında sömürgeci bir toplum olan yerleşimcilerin Filistinlilere yönelik şiddetinin, Filistin’i Filistinliler için nasıl yaşanmaz bir yer haline getirdiği verilerle birlikte gösterilmiştir. Bu şiddetin bir sonucu olarak ortaya çıkan Filistinli mülteciler sorununun dünden bugüne serencamı da verilerle birlikte ele alınmıştır. Sömürgeci yerleşimci şiddetin tek başına on iki farklı uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları ihlaline sebep

oluşu gözler önüne serilirken, Filistinlilerin yaşadığı altyapısal, çevresel ve insani kayıplar gösterilmiştir. Filistin diasporası bu şiddetin yarattığı bir diğer mesele olarak periyodik bir şekilde mevcut görünümüyle birlikte değerlendirilmiştir. Filistin diasporasıyla ilgili özellikle Batı Şeria ve Gazze’de bulunan Filistinli mülteci nüfusun büyüklüğü dikkat çekmektedir. Bu nüfus, kendi ülkesinde göçmen konumunda bulunanlardan oluşmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise yerleşik olmayan bu nüfusun sosyo-ekonomik göstergelerde yarattığı etkidir. 7 Ekim’den sonra giderek büyüyen Filistin diasporasının olayların ardından nasıl bir görünüme sahip olacağı ise önemli bir meseledir.

Onurlu Filistin halkı, başka toplumların kaldıramayacağı yıkım ve acıya maruz kalmış, buna rağmen her zorluğun karşısında bir başka direniş yöntemi geliştirmiştir. Varoluşunu zorluklara göğüs germesiyle pekiştiren Filistin toplumu eğitim, sağlık ve yaşam gibi temel haklarından mahrum edilmesine rağmen demografik açıdan büyüyen, eğitim düzeyi giderek artan aktif ve dayanıklı bir toplum görünümüne sahiptir. Yaşanan yıkım ve kayıplar, Filistin toplumunun çeşitli yönleriyle potansiyeli oldukça yüksek bir toplum olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Yakın bir gelecekte potansiyelini gerçekleştirmek üzere çalışacak olan özgür Filistin halkını görmenin umuduyla.

“Öyleyse bir umut yarat kelimelere, bir yön
yahut umudu uzatan bir serap.

Ve şarkı söyle,
zira güzellik özgürlüktür/
Diyorum ki: Hayat değerlidir
ölümün karşıtıyla tarif edilen hayat...”

Mahmud Derviş

Kaynakça

- Abbasi-Shavazi, M. J. (2001). *Recent changes and the future of fertility in Iran*. United Nations.
- Abdul Samad, L. Butcher, M., Khalidi, B. (2024). *Water war crimes: How Israel has weaponised water in its military campaign in Gaza*. Oxfam. Erişim adresi: <https://policy-practice.oxfam.org/resources/water-war-crimes-how-israel-has-weaponised-water-in-its-military-campaign-in-ga-621609/>.
- Abraham, Y. (2023). 'A mass assassination factory': Inside Israel's calculated bombing of Gaza. +972 Magazine. Erişim adresi: <https://www.972mag.com/mass-assassination-factory-israel-calculated-bombing-gaza/>.
- Abu-Saad, I. (2005). Forced sedentarisation, land rights and indigenous resistance: The Bedouin in the Negev. İçinde N. Masalha (Ed.), *Catastrophe remembered: Palestine, Israel and the internal refugees* (ss. 113-141). London: Zed Books.
- ACAPS. (2023). *Palestine/Israel: Spotlight on the situation of Gazan workers*. Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/acaps-briefing-note-palestineisrael-spotlight-situation-gazan-workers-10-november-2023>.
- Alhersh, W. (t.y.). Palestinian labor in Israel: A fluctuating market subject to Israel's interests. In Interactive encyclopedia of the Palestine question. Erişim adresi: <https://www.palquest.org/en/highlight/33700/palestinian-labor-israel#:~:text=Working%20conditions%20are%20harsh%20and,percent%20in%20the%20Gaza%20Strip>.
- Amnesty International. (2012). *Starved of justice: Palestinians detained without trial by Israel*. London: Amnesty International Ltd.
- Amnesty International. (2016). *Israeli authorities must end collective punishment of Palestinians in Hebron, protect human rights defenders in the city*. Erişim adresi: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde15/3529/2016/en/>.
- Amnesty International. (2019). *Destination: Occupation, digital tourism and Israel's illegal settlements in the occupied Palestinian territories*. London: Amnesty International Ltd.
- Amnesty International. (2022). İsrail'in apartheid rejimi: Filistinlilere yönelik ırksal ayrımcılık ve insanlığa karşı işlenen suçlar. London: Amnesty International Ltd.
- Arab Center - Washington D.C. (2024, Şubat 9). *The occupied West Bank since October 7: Movement restrictions and collective punishment*.
- Aral, B. (2019). *Bitmeyen ihanet: Emperyalizmin gölgesinde Filistin sorunu ve uluslararası hukuk*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Boling, G. J. (2001). *Palestinian refugees and the right of return: An international law analysis* (ss. 1-21). BADIL Resource Center.
- B'tselem. (2011). Military order 101. Erişim: https://www.btselem.org/demonstrations/military_order_101.
- B'tselem. (2018). *Settlers destroy 2,000+ Palestinian-owned trees and vines, backed by Israeli authorities*. Erişim adresi: https://www.btselem.org/settler_violence/20180802_settlers_destroy_2000_palestinian_owened_trees.
- B'tselem. (2024). Welcome to hell: The Zionist state's prison system as a network of torture camps. Erişim adresi: https://www.btselem.org/publications/202408_welcome_to_hell#:~:text=%E2%80%9CWelcome%20to%20Hell%E2%80%9D%20is%20a,almost%20all%20with%20no%20charges.

ARAŞTIRMA RAPORLARI

- Cemmel, J. (2009). *Academic freedom international study: Palestine*. London: UCU.
- Coulibaly, K., Ma, J., & Qassis, H. (2023). *West Bank and Gaza: Selected issues. International Monetary Fund*. Erişim adresi: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/04/24/West-Bank-and-Gaza-Selected-Issues-532741>.
- CWRC. (2023). *Summary of Israeli occupation state and colonizers' violations in the occupied Palestine 2023*. Ramallah: CWRC.
- CWRC. (2024a). *On the anniversary of land day and under the guise of terrible aggression: The Israeli occupation seized 27 thousand dunums of Palestinian land*, 30.03.2024 tarihinde <https://cwrc.ps/page-1661-en.html> adresinden erişildi.
- CWRC. (2024b). *Summary of Israeli occupation state and colonizers' violations in the occupied Palestine 2023*. Ramallah: CWRC.
- D'Amato, A. (2007). Israel's borders under international law. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.956143.
- El-Jazairi, L. (2010). *The road to olive farming: Challenge to developing the economy of olive oil in the West Bank*. Oxfam International. <https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-road-to-olive-farming-challenge-to-developing-the-economy-of-olive-oil-in-t-115032/>.
- Ellman, M., & Laacher, S. (2003). *Migrant workers in the Zionist state: A contemporary form of slavery. Report from a joint mission to the Zionist state investigating the situation of migrant workers*. Erişim adresi: https://www.solidariteit.nl/Documenten/2005/Final_Report_290703.pdf.
- Englert, S. (2023). *Hebrew Labor without Hebrew Workers: The Histadrut, Palestinian Workers, and the Israeli Construction Industry*. *Journal of Palestine Studies*, 52(3), 23–45. <https://doi.org/10.1080/0377919x.2023.2244188>.
- Fieldhouse, D. K. (2008). *Western imperialism in the Middle East 1914-1958*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199540839.001.0001>.
- Goldstone, J. A. (2002). Population and security: How demographic change can lead to violent conflict. *Journal of International Affairs*, 56(1), 3-21.
- GRFC. (2024). *Global report on food crises*. Erişim adresi: <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2024/#introduction>.
- Hanafi, S. (2013). Explaining spacio-cide in the Palestinian territory: Colonization, separation, and state of exception. *Current Sociology*, 61(2), 190–205.
- Hanafi, S. (2023). Toward a dialogical sociology: Presidential address – XX ISA World Congress of Sociology 2023. *International Sociology*, 39(1), 3-26.
- Hill, S. (2023, Aralık 12). *Hannah Arendt would not qualify for the Hannah Arendt prize in Germany today*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/dec/18/hannah-arendt-prize-masha-gessen-israel-gaza-essay>.
- Human Rights Watch. (2022, June 14). Gaza: The Zionist state's 'open-air prison' at 15. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/news/2022/06/14/gaza-the-zionist-states-open-air-prison-15>.
- Human Rights Watch. (3 Ocak 2024). *The Zionist state: Gaza workers held incommunicado for weeks*. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/news/2024/01/03/the-zionist-state-gaza-workers-held-incommunicado-weeks>.
- Human Rights Watch. (3 Ocak 2024). *إسرائيل: عمال من غزة احتجزوا بشكل سري لأسابيع*. <https://www.hrw.org/ar/news/2024/01/03/the-zionist-state-gaza-workers-held-incommunicado-weeks>.
- International Labour Organization. (2023a). *Impact of the Israel-Hamas conflict on the labour market and livelihoods in the Occupied Palestinian Territory: Bulletin No. 1*. Erişim adresi: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@arabstates/@ro-beirut/documents/publication/wcms_901136.pdf.
- International Labour Organization. (2023b). The situation of workers of the occupied Arab territories: International Labour Conference, 111th session. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_883198.pdf.

- International Labour Organization. (2024, Haziran 7). *War propels unemployment to close to 80 per cent and shrinks GDP by 83.5 per cent in the Gaza Strip*. <https://www.ilo.org/resource/news/war-propels-unemployment-close-80-cent-and-shrinks-gdp-835-cent-gaza-strip#:~:text=Since%20hostilities%20erupted%20in%20October,a%20staggering%2079.1%20per%20cent>.
- International Labour Organization. (Haziran 2024). *Impact of the war in Gaza on the labour market and livelihoods in the Occupied Palestinian Territory: Bulletin No. 4*. <https://www.ilo.org/publications/impact-war-gaza-labour-market-and-livelihoods-occupied-palestinian-0>.
- International Trade Union Confederation. (2021). *Workers' rights in crisis: Palestinian workers in Israel and the settlements*. Erişim adresi: <https://www.ituc-csi.org/workers-rights-in-crisis-palestine>.
- International Committee of the Red Cross (ICRC). (1949). *Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention)*, 75 UNTS 287. Erişim adresi: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf.
- ILO. (2024). *Impact of the war in Gaza on private sector workers and businesses in the West Bank*, Geneva: International Labour Office, 2024. ILO.
- IPC. (2024). *Famine Review Committee: Gaza Strip, June 2024*. Erişim adresi: <https://www.un.org/unispal/document/ipc-famine-third-review-report-25jun24/>.
- Kedem, M. D. V., Jubran, A., & Baron, D. (2022). *Roadmap to health: Palestinian workers in Israel's construction sector*. Kav LaOved.
- Ladadweh, W., Shikaki, H. (2024). *Can the demographic advantage be an effective weapon in the struggle to achieve Palestinian rights?*. Critical Policy Briefs Number 3/2022. Ramallah: Palestinian Center for Policy and Survey Research (PRS).
- Leila Farsakh, "Palestinian Labor Flows to the Israeli Economy: A Finished Story?," *Journal of Palestine Studies* 32, no. 1 (2002): 13–27, 14.
- Mafarjeh, A. (2023, Aralık 3). *Almost 400,000 Palestinians have lost jobs due to war, report says*. The Guardian. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/global-development/2023/dec/03/almost-400000-palestinians-have-lost-jobs-due-to-war-report-says>
- Marck, O. (2023). *Palestinian workers of Israel Railways*. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13530194.2023.2205102>.
- Mercan, M. H. (2018). Süreklilik ve değişim bağlamında Hamas'ın siyasal stratejisi. *Ortadoğu Etütleri*, 10(1), 62-78.
- Mishra, P. (2024, Ocak 4). *Memory Failure*. London Review of Books, 46(01). Erişim adresi: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v46/n01/pankaj-mishra/memory-failure>.
- OCHA. (2018). *The humanitarian impact of Israeli settlements in Hebron city*. Erişim adresi: <https://www.ochaopt.org/content/settlement-affected-area-hebron-city>.
- OCHA. (2024). *Reported impact snapshot Gaza Strip*, 14 August 2024 at 15:00. Erişim adresi: <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/reported-impact-snapshot-gaza-strip-14-august-2024-1500>.
- OCHA. (2024). *Data on Casualties*. Erişim adresi: <https://www.ochaopt.org/data/casualties>.
- OCHA. (2024). *Reported impact snapshot Gaza Strip*, 12 June 2024. Erişim adresi: <https://www.ochaopt.org/content/reported-impact-snapshot-gaza-strip-12-june-2024>.
- Omeish, E., Saleh, M., Ragab, M. (2022). *Palestinian Demographic and Economic Indicators 2020-2021*. içinde *The Palestine Strategic Report*. Mohsen Mohammed Salah (Ed.). Beyrut: Al-Zaytouna Centre For Studies & Consultations.
- Ophir, A., Givoni, M., & Hanafi, S. (2009). Introduction. İçinde A. Ophir, M. Givoni, & S. Hanafi (Ed.), *The power of inclusive exclusion: Anatomy of Israeli rule in the occupied Palestinian territories* (. 15–32). Zone Books.

ARAŞTIRMA RAPORLARI

- Özyürek, E. (2023). *Subcontractors of Guilt: Holocaust Memory and Muslim Belonging in Postwar Germany* (1st edition). Stanford University Press.
- PCBS. (2021a). *Socio-Economic Conditions Survey, 2020 - Main Findings, 2021*. Ramallah.
- PCBS. (2021b). *Multiple Indicator Cluster Survey 2019-2020, Survey Findings Report*. Ramallah.
- PCBS. (2021c). *On the occasion of the International Workers' Day, president of PCBS, H.E. Dr. Ola Awad, presents the current status of the Palestinian labour force in 2021*. https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_LaborWorldDy2022E.pdf.
- PCBS. (2022). *Main findings of labour force survey in 2022*. Erişim adresi: <https://www.pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=4421>.
- PCBS. (2023). *The Status of the Rights of Palestinian Children, 2023*. Ramallah: PCBS.
- PCBS. (2023a). *Household Culture Survey: Main Findings Report 2023*. Ramallah: PCBS. Erişim adresi: <https://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2685.pdf>.
- PCBS. (2023b). *Labour Force Survey: (July- September 2023) Round, (Q3/2023). Press Report Labour Force Survey*. Ramallah: PCBS. Erişim adresi: https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_LFSQ32023E.pdf.
- PCBS. (2023c). *Palestinians at the end of 2023*. Ramallah: PCBS. Erişim adresi: <https://www.pcbs.gov.ps/Downloads/book2687.pdf>.
- PCBS. (2023d). *On the occasion of the International Workers' Day, presents the current status of the Palestinian labour force in 2023*. Erişim adresi: <https://www.pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=5734>.
- PCBS. (2024a). *Press Releases, Highlights the conditions of the Palestinian people through statistical figures and findings, on the occasion of World Refugee Day, 20/06/2024*. Erişim adresi: https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_WorldRefugeesDay2024E.pdf.
- PCBS. (2024b). *Press Releases, Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS) Presents the Conditions of the Palestinian Population on the Occasion of the World Population Day, 11/07/2024*. Erişim adresi: https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_WPD2024E.pdf.
- PCBS. (2024c). *Press Releases, Palestinian Central Bureau of Statistics, H.E. Dr. Awad, highlights the Palestinian children's situation on the eve of the Palestinian Child Day, 05/04/2024*. Erişim adresi: https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_PalChildDay2024E.pdf.
- PCBS. (2024d). *Press Releases, Dr. Ola Awad, reviews the conditions of the Palestinian people via statistical figures and findings, on the 76th Annual Commemoration of the Palestinian Nakba, 12/05/2024*. Erişim adresi: https://www.pcbs.gov.ps/portals/_pcbs/PressRelease/Press_En_Nakba762024E.pdf.
- PCBS. (2024e). *Palestinian Health Accounts, 2022*. Ramallah: PCBS.
- PCBS. (2024f). *Main Findings of Living Standards in the West Bank (Expenditure, Consumption and Poverty), 2023*. Ramallah: PCBS.
- PCBS. (2024g). *Performance of the Palestinian Economy, 2023*. Ramallah: PCBS.
- Ross, A. (2021). *Stone Men: the Palestinians who built Israel*. Verso.
- Rovics, D. (2023). *the Gaza ghetto uprising*. CounterPunch. Erişim adresi: <https://www.counterpunch.org/2023/10/09/the-gaza-ghetto-uprising/>.
- Rutenberg, N., & Diamond, I. (1993). *Fertility in Botswana: The recent decline and future prospects*. *Demography*, 30(2), 143-157.
- Sha'ban, M. (2023). *Outposts Versus Forced Displacement: An Old Plan Being Reproduced*. CWRC. Erişim adresi: <https://cwrc.ps/page-1347-en.html>.
- Thayer, B. A. (2009). *Considering population and war: A critical and neglected aspect of conflict studies*. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 364, 3081–3092.

- Times of Israel. (2024, Mart 7). *Report: Shin Bet debunks idea that Gazan workers spied en masse for Hamas pre-Oct. 7*. Erişim adresi: <https://www.timesofisrael.com/report-shin-bet-debunks-idea-that-gazan-workers-spied-en-masse-for-hamas-pre-oct-7/>.
- UN. (2001). *Conference of High Contracting Parties to the Fourth Geneva Convention: Declaration*. Erişim adresi: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-199888/>.
- UN. (2016). *Resolution 2334 (2016)*.
- UNFPA. (2017). *Palestine 2030: Demographic change: opportunities for development*. UNFPA. Erişim adresi: <https://palestine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Palestine%202030%20Full%20Report%20English.pdf>.
- UNICEF. (2018). *State of Palestine Country Report on Out-of-School Children*. East Jerusalem: UNICEF State of Palestine.
- United Nations Conference on Trade and Development. (2024, September 12). *Economic crisis worsens in Occupied Palestinian Territory amid ongoing Gaza conflict*. Erişim adresi: <https://unctad.org/news/economic-crisis-worsens-occupied-palestinian-territory-amid-ongoing-gaza-conflict#:~:text=The%20damage%20to%20the%20productive,sixth%20of%20its%202022%20level>.
- United Nations Development Programme. (2023). *Gaza war: Expected socio-economic impacts on the State of Palestine*. Erişim adresi: <https://www.undp.org/arab-states/publications/gaza-war-expected-socio-economic-impacts-state-palestine>.
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2023). *Movement in and out of Gaza: Update covering August 2023*. Erişim adresi: <https://www.ochaopt.org/content/movement-and-out-gaza-update-covering-august-2023>.
- WHO. (2020). *Right to Health: Patients in the Gaza Strip unable to access healthcare*. Erişim adresi: <https://www.emro.who.int/opt/news/patients-in-the-gaza-strip-unable-to-obtain-israeli-issued-permits-to-access-the-healthcare.html>.
- WHO. (2023). *Health conditions in the occupied Palestinian territory, including east Jerusalem, and in the occupied Syrian Golan*. A76/15.
- WHO. (2024). *WHO operational response plan: occupied Palestinian territory*.
- World Bank, (2007). *Movement and access restrictions in the West Bank : uncertainty and inefficiency in the Palestinian economy (English)*. Washington, D.C.: World Bank Group. Erişim adresi: <http://documents.worldbank.org/curated/en/964061468339036297/Movement-and-access-restrictions-in-the-West-Bank-uncertainty-and-inefficiency-in-the-Palestinian-economy>.
- World Bank. (2023). *Racing Against Time: World Bank Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee (English)*. Washington, D.C. : World Bank Group. Erişim adresi: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099638209132320721/IDU0e8b2e87e098b004a7a09dcb07634eb9548f4>.
- Yesh Din. (2007). *Ahead of the 2007 olive harvest: Yesh Din demands from the security forces*. Erişim adresi: <https://www.yesh-din.org/en/yesh-din-demands-from-security-forces-and-recommendations-ahead-of-olive-harvest%E2%80%A8/>.
- Yesh Din. (2009). *Law enforcement on Israeli citizens who vandalized Palestinian-owned olive trees in the West Bank 2005-2009*. Erişim adresi: <https://www.yesh-din.org/en/november-2009-data-sheet-on-vandalism-of-olive-trees-law-enforcement-on-israeli-citizens-who-vandalized-palestinian-owned-olive-trees-in-the-west-bank-2005-2009/>.
- Yesh Din. (2024). *Data Sheet, December 2023: Law Enforcement on Israeli Civilians in the West Bank (Settler violence) 2005-2023*. Erişim adresi: <https://www.yesh-din.org/en/data-sheet-december-2023-law-enforcement-on-israeli-civilians-in-the-west-bank-settler-violence-2005-2023/>.

Yazarlar Hakkında

Ghassan Elkahlout

Ghassan Elkahlout, Çatışma ve İnsani Çalışmalar Merkezinin Direktörüdür. Doha Lisansüstü Çalışmalar Enstitüsünde Çatışma Yönetimi ve İnsani Eylem alanında Doçent olarak görev yapmaktadır. Daha önce insani yardım uzmanı olarak çalışmış, Birleşmiş Milletler, Uluslararası Kızılay Dernekleri Federasyonu ve Islamic Relief Worldwide gibi pek çok uluslararası kuruluşta görev almıştır. 2015 yılında İnsani Forum Direktörü olarak atanmış ve Birleşik Krallık'ta insani yardım sektöründe eğitim ve bilgi paylaşımı için alanların bir araya getirilmesinde kilit bir rol oynamıştır. Otuz yıllık profesyonel çalışmasını kapsayan uzmanlık deneyimi, insani müdahale, savaş sonrası erken toparlanma ve kapasite geliştirme alanlarını içermektedir. Dr. Elkahlout, savaş sonrası yeniden yapılanma ve kalkınma çalışmaları alanındaki doktorasını 2001 yılında Birleşik Krallık'taki York Üniversitesinden almıştır.

Ola Awad

Filistin Merkezi İstatistik Bürosu (PCBS) Başkanı. Awad, gelişmekte olan ülkelerden ve Arap bölgesinden IAOS'a liderlik etmek üzere seçilen ilk kadındır ve 2017'den 2021'e kadar ISI Konsey Üyesi olarak görev yapmıştır. Dr. Awad, İstatistiklerin modernizasyonu, Sürdürülebilir Kalkınma, Cinsiyet Eşitliği, Gençlik, İşgücü Piyasası, Filistin Ekonomisi, İyi Yönetişim, İstatistik Okuryazarlığı, Yönetim ve İletişim dahil olmak üzere çeşitli konularda 20 yılı aşkın deneyime sahip, bölgesel ve uluslararası Filistin toplumunun bir üyesidir. 2020-2023 yıllarında 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi için HLG-PCCB Eş Başkanı olarak görev yapmış ve 2015'ten bu yana HLG'de Arap bölgesini temsil etmiştir. Dr. Awad ayrıca BM Dünya Veri Forumu 2022 & 2024 Program Komitesi Eş Başkanı olarak görev yapmaktadır. Dr. Awad aynı zamanda Amerikan İstatistik Derneği üyesidir. Halen Liverpool Üniversitesinde İşletme ve Yönetim Doktora programına katılmaktadır. "Uluslararası İşbirliği Düzeyinde Yönetim, Eğitim, İstatistiksel Araştırma ve Planlama" alanında Fahri Doktora derecesine sahiptir.

Sari Hanafi

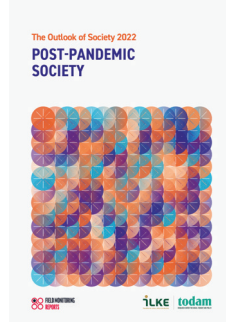
Sari Hanafi Beyrut Amerikan Üniversitesinde Sosyoloji Profesörü, Arap ve Orta Doğu Çalışmaları Merkezi Direktörü ve İslami Çalışmalar Programı Başkanı olarak görev yapmaktadır. Kendisi Uluslararası Sosyoloji Derneği Başkanıdır. Yakın zamanda "Arap Dünyasında/Üzerinde Bilimsel Araştırmaların Sosyal Etkisi Portalı"nı (Athar) kurmuştur. Arap Sosyal Bilimler Konseyi Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı görevini yürütmüştür. Aynı zamanda İdafat: the Arab Journal of Sociology (Arapça) dergisinin editörüdür. Prof. Dr. Hanafi, 2014 Abdelhamid Shouman Ödülü ve 2015 Kuveyt Sosyal Bilimler Ödülü sahibidir. 2019 yılında, San Marcos Ulusal Üniversitesi tarafından Fahri Doktora (Doctor Honoris Causa) unvanına layık görülmüştür.

Şüheda Nur Uzuntaş

2022 yılında Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu. Halihazırda İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. İLKE Vakfı TODAM bünyesinde Araştırmacı olarak profesyonel çalışma hayatına devam eden Uzuntaş, Sosyal Veri Projesi'nin sorumluluğunu üstlenmektedir. Toplumun Görünümlü gibi projelerde aktif rol almaktadır.

Toplumun Görünümü Serisi

Alan İzleme Raporları

Tüm Yayınlarımızı İncelemek İçin: ilke.org.tr/yayinlar

Filistin, on yıllardır süren İsrail işgalinin altında yaşamaya çalışmaktadır. İşgal yönetiminin yıllardır sürdürdüğü şiddet, 7 Ekim 2023'ten bu yana soykırım boyutuna ulaşmıştır. Bu durum, Filistin sorununun dünya kamuoyunda ses bulmasına neden olmuştur. Filistin'e ve işgal yönetiminin Filistin'deki eylemlerine yönelik sorular artmaya başlamıştır.

Yönetimsel, toplumsal ve ekonomik alanda Filistinlilerin yıllardır karşı karşıya sorunlar neler? İşgal yönetimi Filistin toplumunu nasıl etkilemekte? Filistin toplumu içinde bulunduğu işgal yönetimine hangi yöntemlerle direnmekte? Filistin'in Görünümü adlı bu rapor, Filistin toplumuna yönelik sorulara cevap sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Rapor, 7 Ekim öncesinde Filistin'in sosyo-ekonomik durumunu ve İsrail'in işgal politikalarının Filistin toplumu üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Demografi, ekonomi, eğitim, sağlık, çalışma hayatı gibi temel alanlardaki göstergeler, Filistin toplumunun karşılaştığı yapısal zorlukları ve direncini somut verilerle gözler önüne sermektedir. Raporda ayrıca, İsrail'in abluka ve yerleşim politikalarının Filistinlilerin günlük yaşamına olan etkisi, diasporadaki Filistinlilerin durumu ve işgalin sosyal yapıya etkileri incelenmektedir.

Filistin Toplumunun Görünümü raporu Türkiye'de Filistin üzerine yapılan çalışmalarda bir kaynak olmayı hedeflemektedir. Filistin'in özgürleşmesinin güç, irade ve bilginin ortaklığına ihtiyaç duyduğu günümüzde bilgi alanındaki en temel ihtiyacı gidermek bu raporun başlıca amacıdır.

📍 Aziz Mahmut Hüdayi Mh. Türbe Kapısı Sk. No:13 Üsküdar / İst.

🌐 ilke.org.tr 📞 +90 216 532 63 70 @ bilgi@ilke.org.tr

© ilkevaki